

Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması

Projesi

Sonuç Raporu

Mehmet ATMACAOĞLU
Mehmet Ali UZAKGİDER
Behiye AKSOY DENGİZ
Doğan ŞERMET
Musa DÜZALAN
Mesut GÖKÇE
Fatma MİRZANLI YENER
Doç. Dr. Duygu KAŞIKÇI

Proje Koordinatörü
Proje Mali Koordinatörü
Proje Teknik Sorumlusu
Proje Teknik Sorumlusu
Proje Teknik Sorumlusu
Proje Mali Sorumlusu
Proje Teknik Sorumlusu
Proje Danışmanı

”Bu rapor Güney Ege Kalkınma Ajansı’ nın desteklediği ‘ Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması’ projesi kapsamında hazırlanmıştır. İçerik ile ilgili tek sorumluluk Denizli Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğüne aittir ve Güney Ege Kalkınma Ajansı’nın görüşlerini yansıtmaz.”

Bu kitabın telif ve yayın hakkı Denizli Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğüne aittir. Kitabın hiçbir bölümü kurumun yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla kaydedilemez, basılamaz, çoğaltılamaz. Ancak kaynak olarak gösterilebilir.

Milletimiz çiftçidir. Milletin çiftçilikteki çalışma imkânlarını, asri ve iktisadi tedbirlerle en yüksek seviyeye çıkarmalıyız.

K. Atatürk

İçindekiler.....	i
Çizelge Listesi.....	ii
Grafik Listesi.....	iii
Harita Listesi.....	iv
Önsöz.....	v
1. GİRİŞ.....	1
2. DÜNYA VE TÜRKİYE KOYUNCULUĞUNUN MEVCUT DURUMU.....	3
2.1. Dünya ve Türkiye’de Koyun Varlığı.....	3
2.2. Dünya ve Türkiye’ de Koyun Eti Üretimi.....	7
2.3. Dünya ve Türkiye’de Koyun Sütü Üretimi.....	9
3. TÜRKİYE’DE KOYUNCULUĞUN DURUMU.....	13
4. DENİZLİ İLİNDE KOYUNCULUĞUN DURUMU.....	16
4.1 Denizli’ de Yıllara Göre Koyun Sayısındaki Değişim.....	16
4.2 Denizli’ de Yıllara Göre Koyun Sütü Miktarındaki Değişim.....	17
5. İLİMİZDE YETİŞTİRİLEN KOYUN IRKLARI.....	18
5.1. Dağlıç.....	18
5.2. İvesi	21
5.3. Çine Çaparı	23
5.4. Sakız	24
5.5. Acıpayam Koyunu.....	26
5.6. Kıvırcık	27
5.7. Tahirova.....	28
5.8. Karacabey Merinosu.....	30
5.9. Pırlak	32
5.10. Karya	33
5.11. Pırit	35
6. ARAŞTIRMA SONUÇLARI.....	36
6.1. Materyal ve Metod.....	36
6.1.1. Materyal.....	36
6.1.2. Metod.....	36
6.1.2.1. Irk Takip Sistemi.....	39
6.2. Araştırma Sonuçları	43
6.2.1. Genotiplerin İl Yoğunluk Haritası.....	45
6.2.1.1. Sakız Koyun Irkı.....	45
6.2.1.2. Çine Çaparı Melezi.....	46
6.2.1.3. Pırit ve Varyeteleri.....	47
6.2.1.4. İvesi ve İvesi Melezi Koyun Irkı.....	48
6.2.1.5. Karya Koyun Irkı.....	48
6.2.1.6. Pırlak Genotipi ve Varyeteleri.....	49
6.2.1.7. Kıvırcık ve Kıvırcık Melezi Koyun Irkı.....	50
6.2.1.8. Tahirova ve Tahirova Melezi Koyunu.....	51
6.2.1.9. Merinos ve Merinos Koyun Irkı.....	52
6.2.1.10. Dağlıç ve Dağlıç Melezi Koyun Irkı.....	53
6.2.1.11. Acıpayam Melezi Koyun Irkı.....	54
6.2.2. Genotiplerin İlçelerdeki Yoğunlukları.....	56
6.2.2.1. Acıpayam İlçesi.....	56
6.2.2.2. Babadağ İlçesi.....	58
6.2.2.3. Baklan İlçesi.....	60
6.2.2.4. Bekilli İlçesi.....	62

6.2.2.5.	Beyağaç İlçesi.....	64
6.2.2.6.	Bozkurt İlçesi.....	66
6.2.2.7.	Buldan İlçesi.....	68
6.2.2.8.	Çal İlçesi.....	70
6.2.2.9.	Çameli İlçesi.....	72
6.2.2.10.	Çardak İlçesi.....	74
6.2.2.11.	Çivril İlçesi.....	76
6.2.2.12.	Güney İlçesi.....	79
6.2.2.13.	Honaz İlçesi.....	81
6.2.2.14.	Kale İlçesi.....	83
6.2.2.15.	Merkezefendi İlçesi.....	85
6.2.2.16.	Pamukkale İlçesi.....	87
6.2.2.17.	Sarayköy İlçesi.....	89
6.2.2.18.	Serinhisar İlçesi.....	91
6.2.2.19.	Tavas İlçesi.....	93
7.	ANKET SONUÇLARI ANALİZİ.....	96
8.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	104
9.	KAYNAKLAR.....	107
10.	ÇALIşMALAR DAN GÖRÜNTÜLER.....	108

Çizelge Listesi

Çizelge-- 1	Dünya'da Koyun Varlığının Yıllar içinde Değişimi.....	4
Çizelge-- 2	Asya'da Koyun Varlığının Yıllar içinde Değişimi.....	4
Çizelge-- 3	Avrupa'da Koyun Varlığının Yıllar içinde Değişimi.....	5
Çizelge-- 4	Türkiye'de Koyun Varlığının Yıllar içinde Değişimi.....	6
Çizelge-- 5	Dünya'da Koyun Eti Üretiminin Yıllar içinde Değişimi.....	7
Çizelge-- 6	Asya'da Koyun Eti Üretiminin Yıllar içinde Değişimi.....	7
Çizelge-- 7	Avrupa'da Koyun Eti Üretiminin Yıllar içinde Değişimi.....	8
Çizelge-- 8	Türkiye'de Koyun Eti Üretiminin Yıllar içinde Değişimi.....	8
Çizelge-- 9	Dünya'da Koyun Sütü Üretiminin Yıllar içinde Değişimi.....	10
Çizelge-- 10	Asya'da Koyun Sütü Üretiminin Yıllar içinde Değişimi.....	10
Çizelge-- 11	Avrupa'da Koyun Sütü Üretiminin Yıllar içinde Değişimi.....	11
Çizelge-- 12	Türkiye'de Koyun Sütü Üretiminin Yıllar içinde Değişimi.....	11
Çizelge-- 13	Bölgelere Göre Koyun Varlığı.....	14
Çizelge-- 14	Bölgelere Göre Koyun Sütü Miktarı.....	15
Çizelge-- 15	Denizli İlinin 2000-2015 Yılları arası Koyun Varlığının Değişimi.....	17
Çizelge-- 16	Denizli İlinin 2000-2015 Yılları arası Süt Veriminin Değişimi.....	17
Çizelge-- 17	Koyun Irkı Tespit Edilen ve Anket yapılan Mahalle , işletme ve Koyun sayıları.	37
Çizelge-- 18	İrk Takip Sistemi.....	39
Çizelge-- 19	İşletme Konumu Belirleme.....	39
Çizelge-- 20	Kulak Küpesi Ekleme.....	40
Çizelge-- 21	Kulak Küpesi Düşme.....	40
Çizelge-- 22	İrk Tespiti.....	41
Çizelge-- 23	İşletme İzleme.....	41
Çizelge-- 24	Anket İşlemleri.....	42
Çizelge-- 25	Acıpayam İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri...	57
Çizelge-- 26	Babadağ İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	59
Çizelge-- 27	Baklan İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	61
Çizelge-- 28	Bekilli İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	63
Çizelge-- 29	Beyağaç İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	65
Çizelge-- 30	Bozkurt İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	67
Çizelge-- 31	Buldan İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	69
Çizelge-- 32	Çal İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	71
Çizelge-- 33	Çameli İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	73
Çizelge-- 34	Çardak İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	75
Çizelge-- 35	Çivril İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	77
Çizelge-- 36	Güney İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	80
Çizelge-- 37	Honaz İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	82
Çizelge-- 38	Kale İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	84
Çizelge-- 39	Merkezefendi İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	86
Çizelge-- 40	Pamukkale İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.	88
Çizelge-- 41	Sarayköy İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri....	90
Çizelge-- 42	Serinhisar İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri...	92
Çizelge-- 43	Tavas İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri.....	94

Grafik Listesi

Grafik--- 1	2014 Yılı Ülkelerin Koyun Sayısı.....	6
Grafik--- 2	2013 Yılı Ülkelerin Koyun Eti Üretimi	9
Grafik--- 3	2013 Yılı Ülkelerin Koyun Sütü Üretimi	12
Grafik--- 4	İlimizdeki Koyun Genotiplerinin Dağılımı.....	43
Grafik--- 5	Acıpayam İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları.....	57
Grafik--- 6	Babadağ İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları.....	59
Grafik--- 7	Baklan İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	61
Grafik--- 8	Bekilli İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	63
Grafik--- 9	Beyağaç İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	65
Grafik--- 10	Bozkurt İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	67
Grafik--- 11	Buldan İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	69
Grafik--- 12	Çal İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	71
Grafik--- 13	Çameli İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	73
Grafik--- 14	Çardak İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	75
Grafik--- 15	Çivril İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	77
Grafik--- 16	Güney İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	80
Grafik--- 17	Honaz İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	82
Grafik--- 18	Kale İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları.....	84
Grafik--- 19	Merkezefendi İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	86
Grafik--- 20	Pamukkale İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	88
Grafik--- 21	Sarayköy İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	90
Grafik--- 22	Serinhisar İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	92
Grafik--- 23	Tavas İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları	94
Grafik--- 24	Anket-Arazi Kullanım Durumu Nasıldır?	96
Grafik--- 25	Anket-Başka Bir Faaliyetle Uğraşıyor musunuz?	96
Grafik--- 26	Anket-Sürü İçin Çoban Tutuyormusunuz?	97
Grafik--- 27	Anket-Hane Halkı Sayısı Nedir?	97
Grafik--- 28	Anket-Ek Yemleme Yapıyormusunuz?	98
Grafik--- 29	Anket-Koyuncululuğa Başlama Nedeniniz Nedir?	98
Grafik--- 30	Anket-Koyuncululuğu Ne Kadar Zamandır Yapıyorsunuz.....	99
Grafik--- 31	Anket-Eğitim Durumunuz Nedir?	99
Grafik--- 32	Anket-Koyunculuktan Beklentiniz Nedir?	100
Grafik--- 33	Anket-Sağım Süreniz Kaç Aydır?	100
Grafik--- 34	Anket-Sürünüzü Nereden Aldınız?	101
Grafik--- 35	Anket-Yapağıyı Değerlendiriyormusunuz?	101
Grafik--- 36	Anket-Sağım Yapıyormusunuz?	102
Grafik--- 37	Anket-Kuzuyu Değerlendirme Şekliniz Nedir?	102
Grafik--- 38	Anket-Hangi Genotipi Yetiştirmek İstersiniz?	103

Harita Listesi

Harita--- 1	Denizli İli Koyunculuk Haritası.....	44
Harita--- 2	Sakız Genotiplerinin İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	45
Harita--- 3	Sakız Melezinin İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	45
Harita--- 4	Çine Çaparı Melezinin İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	46
Harita--- 5	Pırit Genotipinin İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	47
Harita--- 6	Pırit Varyetelerinin İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	47
Harita--- 7	İvesi Irkı İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	48
Harita--- 8	İvesi Melezinin İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	48
Harita--- 9	Karya Irkının İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	49
Harita--- 10	Pırlak Genotipinin İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	49
Harita--- 11	Pırlak Varyetelerinin İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	50
Harita--- 12	Kıvırcık Irkının İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	50
Harita--- 13	Kıvırcık Melezi İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	51
Harita--- 14	Tahirova Irkının İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	51
Harita--- 15	Tahirova Melezi Genotipinin İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	53
Harita--- 16	Merinos Irkının İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	53
Harita--- 17	Merinos Genotipinin İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	54
Harita--- 18	Merinos Melezilerinin İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	54
Harita--- 19	Dağlıç Irkının İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	55
Harita--- 20	Acıpayam Melezi İlçeler Bazında Yoğunluğu.....	55

ÖNSÖZ

Hayvancılık, artan nüfusun hayvansal protein ihtiyacının karşılanması, insan gıdası olarak değerlendirilmeyen bitkisel ürün ve atıklarını faydalı gıdalara dönüştürebilme yetenekleri, sanayiye hammadde sağlaması ve istihdama olan katkıları nedeniyle önemli bir sektördür.

Özellikle Türkiye ekonomisi bakımından Türkiye'nin doğal kaynaklarının, özellikle çayır ve meraların koyun ve keçilere daha uygun oluşu ve kırsal kesimdeki ailelerin tüketim alışkanlıkları gibi etmenler, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği için önemli unsur teşkil etmektedir.

İlimizin coğrafyası ve alışkanlıkları göz önüne alındığında koyun yetiştiriciliği ve koyun ırkı özelliklerinin incelendiği bu araştırma, ilimizdeki mevcut durumun ortaya konulması açısından önemlidir. Ayrıca bu çalışma, gelecekteki bölgeye uygulanabilecek politikalar ve bilimsel çalışmalara da ışık tutacaktır. İlimizde koyun yetiştiriciliğinin yeniden yapılandırılmasına katkılar sağlayacağına inandığım bu araştırmayı yapan tüm araştırmacılara ve emeği geçenlere teşekkür ederim.

Şükrü KOCATEPE

Denizli Valisi

ÖNSÖZ

Batı Anadolu Bölgesi, sahip olduğu doğal kaynaklar nedeniyle, tarım ve sanayi potansiyeli yanında, önemli bir turizm merkezidir. Tüm bu sektörlerin başarısı ve sürdürülebilirliğinde tarım-çevre politikalarının belirlenen homojen alanlarda uygulanması önem taşımaktadır. Bölgenin sahip olduğu bu özel konum ilimiz için de geçerlidir. Ege, Akdeniz ve İç Anadolu Bölgelerinin iklim özelliğini taşıyan ilimiz gelişen sanayinin yanı sıra, iklim ve doğanın elverişli olması ile tarım ve hayvancılıkta önem arz eden

noktalara gelmiştir.2009 yılında ilimizin koyun mevcudu 206.676 baş iken, bu sayı % 167 artışla 2015 yılında 422.629 baş olmuştur. 2015 yılı verilerine göre ilimiz yem bitkileri ekilişi 189.954 dekar alanda 787.130 ton üretim olarak gerçekleşmiştir. 270 yerleşim biriminde 23.177 hektar alanda ıslah ettiğimiz meralarımızla birlikte yıllık kaliteli kaba yem üretimimiz 799.396 tondur. Üretimin ihtiyacı karşılama oranı %73 tür. Bu güçlü yönler dikkate alındığında ilimizde yapılacak en önemli tarım kolu hayvancılıktır. Tarımsal üretim seçeneği ve arazileri sınırlı küçük aile işletmeleri için en önemli ve ekonomik alternatif hayvancılık kolu ise küçükbaş hayvan yetiştiriciliğidir.

Özellikle Bakanlığımızın son yıllarda küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine verdiği doğrudan ve dolaylı mali destekler yükselmiştir. Ayrıca genetik yapının iyileştirilmesi ve verimin arttırılmasına yönelik olarak Halk Elinde Ülkesel Hayvan Islahı Projesi başarıyla yürütülmektedir. Bu proje kapsamında ilimizde 3 adet alt proje uygulanmaktadır. Bu proje ile yerli hayvan ırklarımız yetiştirici şartlarında geliştirilerek ıslahı neticesinde daha yüksek verimli sürüler oluşturulması amaçlanmaktadır.

Uygulanan bu projeler ışığında, sonuçlarını sizlerle paylaştığımız ve İl Müdürlüğümüzce 2015 yılı Doğrudan Faaliyet Desteği kapsamında Güney Ege Kalkınma Ajansına sunularak kabul edilen; İl Müdürlüğümüz, Süleyman Demirel Üniversitesi ve Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği tarafından ortaklaşa yürütülen “Denizli İlinin Koyunculuk Haritasının Oluşturulması” projesiyle küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine ışık tutmaya destek olmak amaçlanmaktadır.

Proje ile birlikte 19 ilçemizdeki işletmelerdeki koyun ırklarının durumunu birebir tespit ederek koyun ırklarının mevcut özelliklerini ortaya koymaya çalıştık. Gelecekte hayvan ıslahının iyileştirilmesi, dolayısıyla üretimin yükseltilmesi, üreticinin gelir düzeyinin artırılması, işletmelerin modernizasyonu, yeni yatırım fırsatlarının değerlendirilmesi sağlanarak, bölge ve ülke ekonomisine katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması

Bu projenin yürütülmesinde başta Süleyman Demirel Üniversitesi Değerli Hocalarına, Müdürlüğümüz personeline, koyun keçi yetiştiricileri birliği çalışanlarına olmak üzere emeği geçen herkese teşekkür eder, bu projenin ilimiz tarım sektörüne hayırlar getirmesini diler, sevgi ve saygılarımı sunarım.

Sezgin KUTLU

Denizli Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürü

1-GİRİŞ

Koyun yetiştiriciliğinin Türkiye ekonomisinde geleneksel yeri ve önemi vardır. “Buğday ile koyun, gerisi oyun” atasözümüz bu geleneğin önemini gayet iyi anlatmaktadır. Bu önem anılan hayvan türlerinin kısa boylu ve verimsiz meralar ile anız, otlak şeklindeki bitkisel üretime uygun olmayan arazilerin en iyi şekilde değerlendirilmesi ve hayvansal üretime dönüştürülmesinden kaynaklanır. Yine ülkemizin doğal kaynakları, halkın tüketim alışkanlıkları, çayır ve meraların uygunluğu küçükbaş hayvan yetiştiriciliği için önemli bir ortam oluşturmaktadır. Kırsal alanda yaşayan küçük aileler için, çayır ve meraları iyi değerlendirebilme özelliği bakımından yapılabilecek en garantili ve ekonomik güvencesi yüksek hayvancılık koludur.

Türkiye’de koyunculunun genel görünümü şu şekildedir: Genelde işletmeler dağınık ve küçüktür. Çoğu aile işletmesi şeklindedir. Genelde arazi varlıkları yoktur ya da çok azdır. Küçükbaş hayvan ürünlerinin pazarlanmasında sömürüye en açık hayvancılık koludur. Beslemenin meraya dayalı olması, birim hayvan başına verimliliğin düşük olması, yeni üretim teknikleri ve teknolojinin en alt düzeyde kullanılması, modernize tesislerin az olması, ırk takibinin yapılamaması gibi nedenlerden dolayı koyunculugumuz geri gitmeye başlamıştır. Ülkemizde yaşanan koyunculuk krizi en stratejik konuların başında gelen gıda güvenliğimizi ciddi boyutta tehdit eder hale gelmiştir. Ekonomiye kazandıracığımız ve ülkemiz hayvansal protein açığını kapatacak tarımdaki potansiyel üretim kaynaklarından birisi olan koyunculuk daha fazla ihmale gelmemelidir. Koyunculuk için son derece elverişli olan ülkemizde acil önlem alınmazsa, ülkemizin gıda krizi çekeceği kaçınılmaz sondur. Ülkemizde yaklaşık olarak et üretiminin üçte biri koyundan elde edilmektedir. Kurban bayramı nedeniyle her yıl 2 milyon baş koyun kesilmektedir. Ordumuz için stratejik öneme sahip olan et içerisinde koyun eti önemli yer tutmakta olup, bu nedenle dışa bağımlı olunmamalıdır. Dünyaca ünlü Türk mutfağının vazgeçilmezi yine kuzu etidir.

Ülkemiz koyun varlığı bakımından Dünya’da 12nci, koyun eti üretiminde 7nci, koyun sütü üretiminde ise 2. Sırada yer almaktadır. Türkiye koyunculuk konusunda dünyada söz sahibi olmasına rağmen, büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine verilen önem kadar küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine önem verilmemiştir. Hayvancılık desteklemelerinden diğer hayvancılık dallarına göre daha az yararlanmaktadır. Bunun ana sebebi ise örgütlenmenin az olması ve yeteri kadar değer verilmemesidir. Ülkemizde Akkaraman, Morkaraman, Dağlıç, Kıvırcık, Sakız, Merinos, Karayaka, Karagül, İvesi, Malya, Tahirova, Herik Irkı koyunlar bulunmaktadır.

İşletmelerin durumuna bakıldığında ise, yetiştiricilerimiz işletmelerinde kontrolsüz ve plansız bir şekilde melezleme yapmakta, bunun sonucu olarak sürülerde morfolojik özelliklerde heterojenlikler ortaya çıkmaktadır. Bunun en büyük nedeni ise işletmelerin ihtiyaç duyduğu damızlık hayvan materyalinin bulunmaması ve yetiştiricilerin damızlık değişimine sıcak bakmamasıdır. İşletmelerin karma olması, hangi verim yönünde üretim yapılacağıının bilinmemesi, bölgeye uygun koyun ırklarının kullanılmaması gibi nedenlerden dolayı sürülerimizde melez ırklar ve karışıklıklar meydana gelmiştir. Planlı bir yetiştirme programı ve stratejisi olmaması nedeniyle ülkemiz koyunculuk işletmelerinde genotip karmaşası

Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması

bulunmaktadır. Bu da dramatik bir sonuçtur. İlimiz ise, hem coğrafik koşullar (iklim, bitki örtüsü, rakım) hem de göç yolları üzerinde olması nedeniyle dikkat çekmektedir. Bu da bizi genotip karmaşasının ortadan kaldırılması için bir çalışma içinde olmamıza zorlamaktadır.

Bu proje ile amacımız, koyun yetiştiriciliğinde ırklarımızı kontrol ederek verimlerinin en yüksek seviyeye çıkabilmesi için genotip karmaşasının ortadan kaldırılması, böylece öncelikle bölgesel ilerisinde ülkesel kalkınmaya fayda sağlanması amaçlanmaktadır. Bunun için öncelikle ilimizdeki koyun ırklarını ilçeler ve işletmeler bazında tespit ederek, mevcut durumun ortaya çıkmasını sağladık. İkinci aşamada ise web tabanlı ırk takip programı ile mevcut durum bilgisine ulaşılabilirliği sağlayarak ileriki aşamalar için kayıt sistemi oluşturduk.

2-DÜNYA ve TÜRKİYE' DE KOYUNCULUĞUNUN MEVCUT DURUMU

2.1 Dünya ve Türkiye' de Koyun Varlığı

Gelişmiş ölkelerdeki küçükbaş hayvan gelişimini sınırlayan kayda değer ana nedenler şunlardır: mevsime göre değişen yetersiz beslenme alanları, parazit ve bulaşıcı hastalıklardan kaynaklanan süt kesimi öncesindeki hayvanların yüksek ölüm oranı ve bu alandaki ekonominin kötü yönetimidir. Bu sorunlar, sürü yönetiminin eksikliği ve geleneksel yetiştiricilik yöntemleriyle daha da ağırlaşmaktadır. Yerli yavruların birçoğunun genetik kapasitesi daha da kısıtlayıcı olabilmektedir. Fakat seçilmiş veya melez yavruların yükselttiği gelişmiş genetik potansiyel, beslenme veya sürü yetiştiriciliği geliştirilene kadar yeterli olmayacaktır. Küçükbaş hayvancılıkta dünyadaki büyük üreticilere baktığımızda sektörel bazda farklı ölkeler için farklı ürünler daha çok ön plana çıkmaktadır. Örneğin, Okyanusya ölkelerinde küçükbaş hayvancılık daha çok et ve yün ürünlerine yönelik olarak yapılmaktadır.

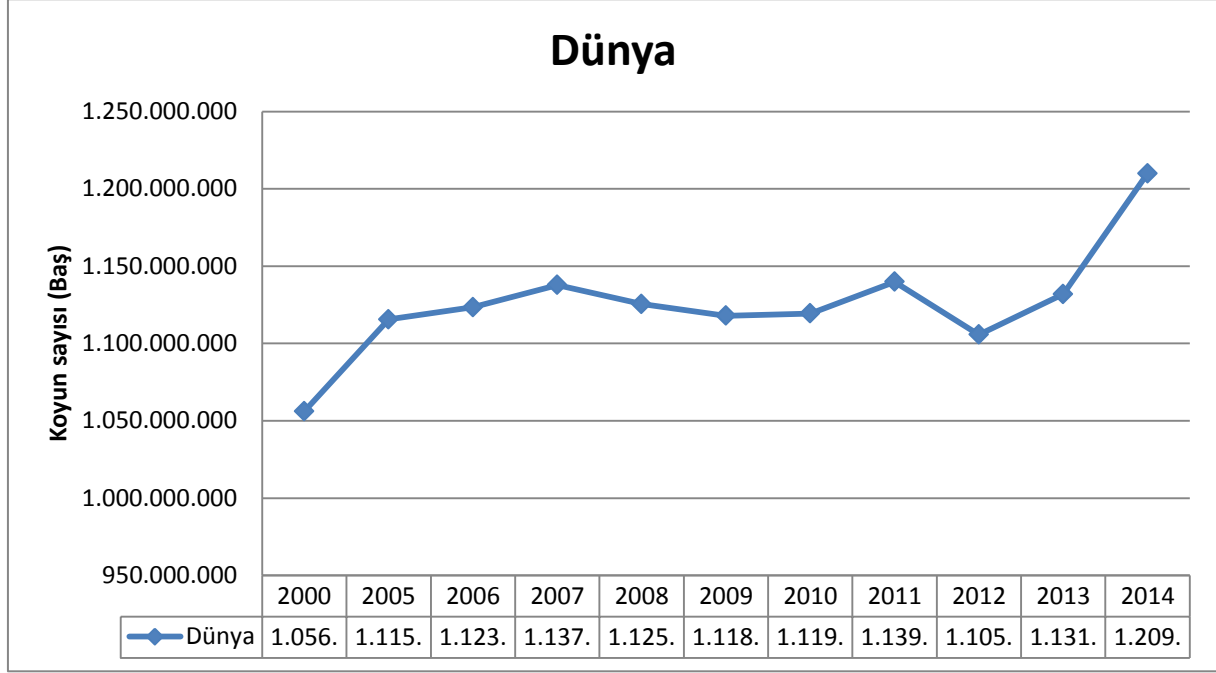
ABD de daha fazla et, İngiltere de ise yün odaklı yapılmaktadır. Ölkeler arasında bu farklılığın olmasında ölkelerin yakın oldukları pazarlar, iç tüketim ve küçükbaş ırklarının etkisi olduğu vurgulanmaktadır. Dünya genelinde Avustralya ve Yeni Zelanda toplamda 192 milyon adet küçükbaş hayvan ile dünyanın en büyük küçükbaş üreticileri olarak bilinmektedir. Dünya da toplam koyun sayısı olarak önemli bir yere sahip olan küçükbaş hayvan sektörü son on yılda sürekli bir artış eğilimi göstermektedir.

Dünya koyun sayısı 1 milyarın üzerindedir, keçi sayısı ise bu sayının yarısına ulaşmaktadır. Koyun ve keçi sayısı geçtiğimiz 25 yıl içinde dünya çapında istikrarlı bir şekilde artmıştır. Koyun ve keçi sayısındaki artış gelişmekte olan ölkelerde, gelişmiş ölkelerden daha fazladır. Bu durum, küçükbaş hayvanların hayatta kalma ve zor şartlarda bile düşük maliyetle beslenebilme kabiliyetleriyle açıklanabilir.

Kanada, Yeni Zelanda, Avusturalya küçükbaş yetiştiriciliğinde ve özellikle koyun yetiştiriciliğinde ön plana çıkmıştır. Avustralya'da küçükbaş hayvancılık konusunda en göze çarpan özellik sektördeki güçlü örgütlenmedir. Kanada dünya küçükbaş yetiştiriciliği alanında Amerika kıtasının en büyük üreticilerden biri olarak biliniyor. Yeni Zelanda da ise koyun yetiştiriciliğindeki başarının en önemli sebeplerinden biri kurdukları kooperatifler ve federasyonlardır. Büyük çiftlikler tarafından oluşturulan kooperatifler, üretilen et, süt ve yünleri son ürün olarak satmaktadır. Ürünlerin hammadde olarak satılması çok nadir olmaktadır.

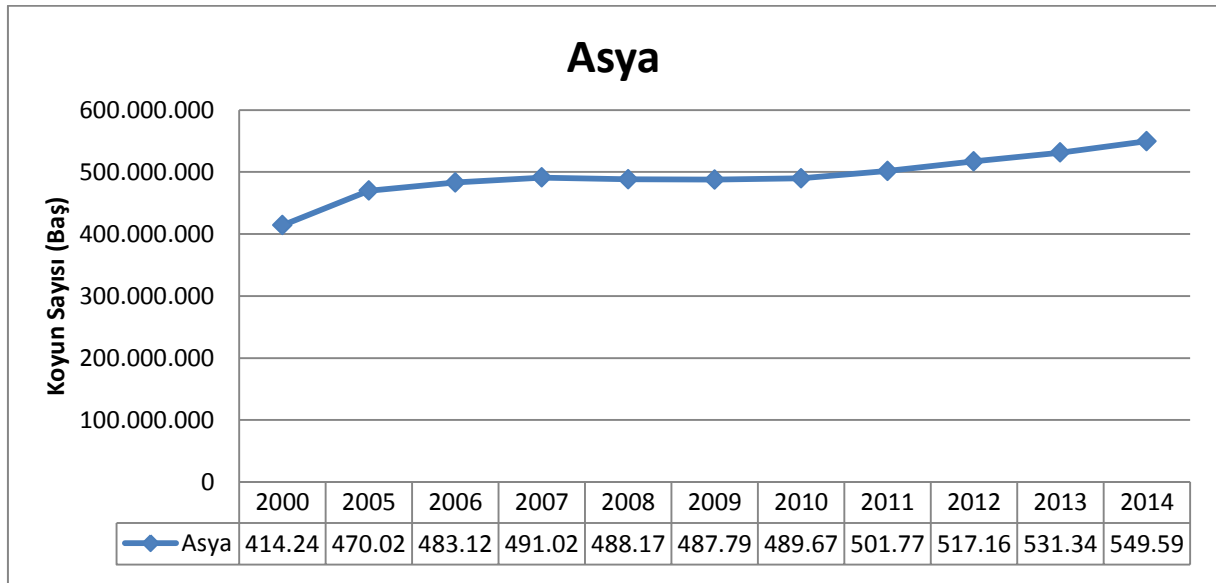
Çizelge-1 :Dünya’da Koyun Varlığının Yıllar içinde Değişimi (Baş)

Kaynak :FAOSTAT2014

2000 yılı itibariyle FAO verileri incelendiğinde Dünya da koyun sayılarında %3,04 oranında artış olduğu görülmektedir. Dünya’da 187 milyon baş koyun sayısı ile Çin 1. Sırada yer almaktadır. Çin’i 75 milyon ile Hindistan, 74,7 milyon ile Avustralya, 52,5 milyonla Sudan (Sudan ve Güney Sudan’ın toplamı), 48,75 milyonla İran, 38,5 milyonla Nijerya, 32,2 milyonla İngiltere, 31,3 milyonla Yeni Zelanda, 28,4 milyonla Pakistan, 25,5 milyonla Etiyopya, 25,2 milyonla Cezayir izledi. Türkiye, 25 milyon 31 bin 565 baş koyunla 12’inci olurken, Türkiye’yi 24,4 milyonla Güney Afrika Cumhuriyeti, 20,8 milyonla Rusya takip etmektedir.

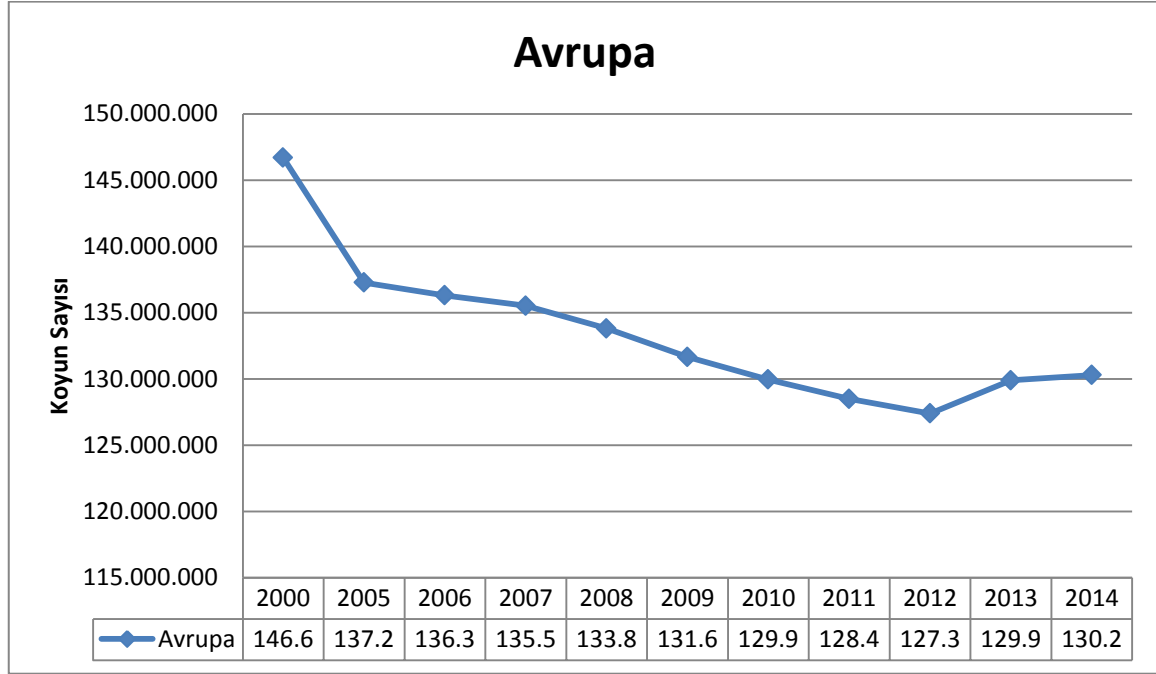
Çizelge-2: Asya’da Koyun Varlığının Yıllar içinde Değişimi (Baş)

2000 yılı itibariyle FAO verileri incelendiğinde Asya kıtasında koyun varlığında Dünya'daki artışa paralel gitmektedir.(Çizelge-2).

Çizelge-3: Avrupa'da Koyun Varlığının Yıllar içinde Değişimi (Baş)

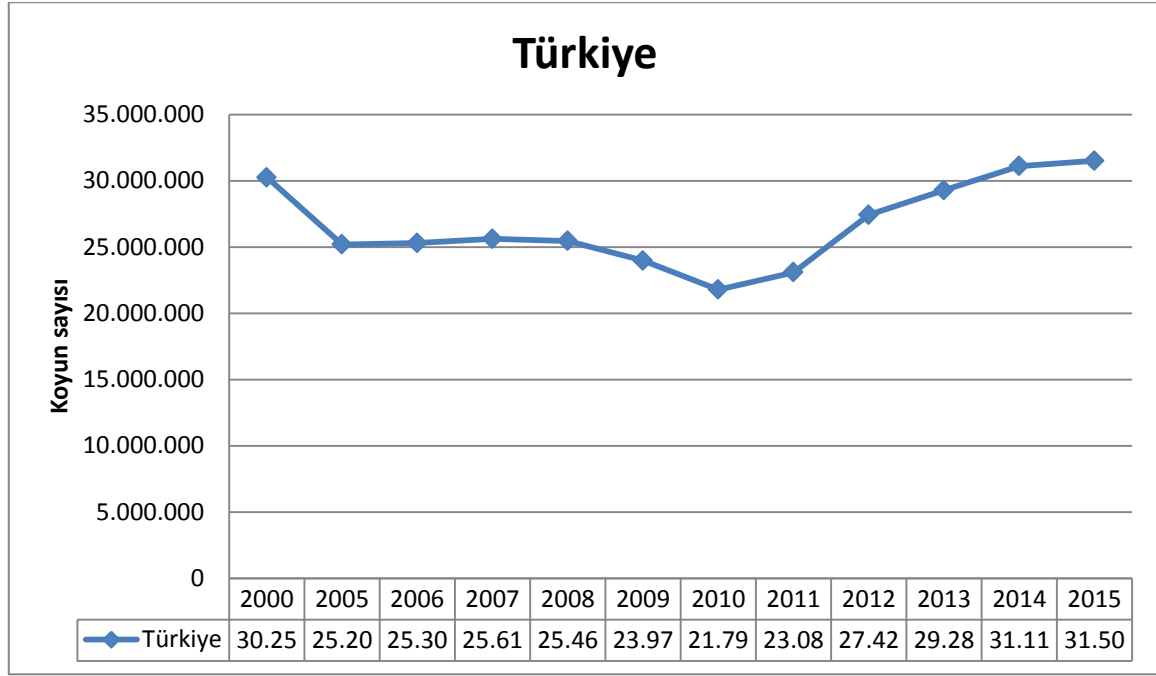
Kaynak :FAOSTAT2014

FAO verileri incelendiğinde Avrupa kıtasında 2000 yılında 146.694.240 baş iken 2014 yılında ise 127.394.385 başa düşmüştür. (Çizelge-3)

Türkiye'de koyun keçi yetiştiricilerinin genel görünümü şöyle özetlenebilir: İşletmeler küçük ve dağınıktır, kimilerinin toprağı bile yoktur. Girdilerin alımında olduğu gibi ürünlerin pazarlanmasında sömürüye en açık üretim dalıdır. Birim hayvan başına verimlilik, kalıtsal ve çevresel nedenlerle oldukça düşüktür. Yeni üretim tekniklerinin kullanımı en az düzeydedir. Beslenme giyim gibi en temel gereksinimlerimizin karşılanmasındaki yeri, istihdama yaptığı katkı, iç ve dış ticaretteki önemi gibi konular dikkate alınarak teknik ve ekonomik açıdan yeniden düzenlenmelidir. Bu düzenlemeler yapılırken göz önüne alınması gereken önemli konu da Türkiye'nin AB ülkelerine bal dışında hayvansal ürünler bazında koyun ve keçi ürünleri olduğudur.

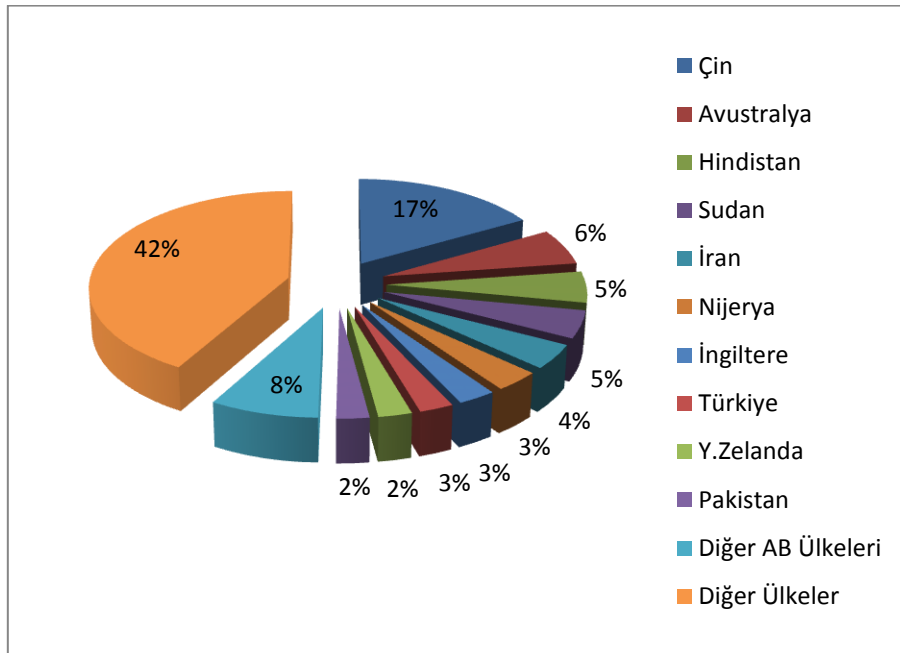

Çizelge-4: Türkiye’de Koyun Varlığının Yıllar içinde Değişimi (Baş)

Türkiye’de 2000 yılında koyun mevcudu 30.256.000 Baş iken 2010 yılındaki ekonomik krize kadar düşme devam etmiş olup, 2000 yılından koyun varlığımıza ancak 2014 yılında yakalayabilmişizdir. 2015 yılı koyun mevcudumuz 31.507.934 başa ulaşmıştır. (Çizelge-4)

Grafik-1: 2014 Yılı Ülkelerin Koyun Sayısı (%)

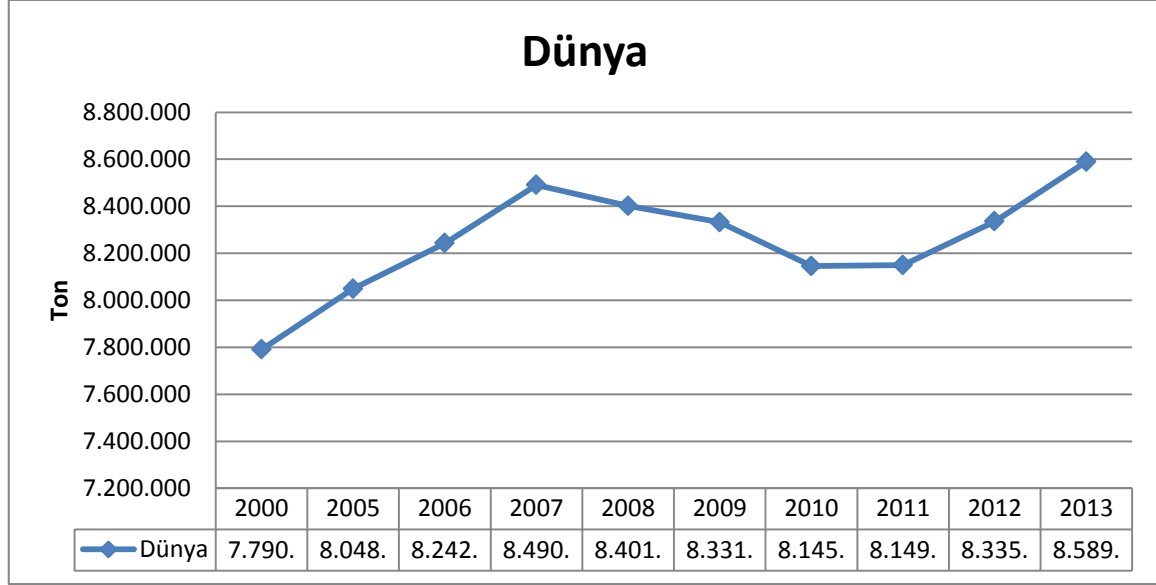
Kaynak :FAOSTAT2014

Dünyada koyun yetiştiriciliğinin en fazla yapıldığı ülkeler Çin, Avustralya ve Hindistan’dır. **Ülkemiz yaklaşık 31,1 milyonluk koyun varlığı ile dünyada 8. Sırada yer almaktadır.(Şekil-1)**

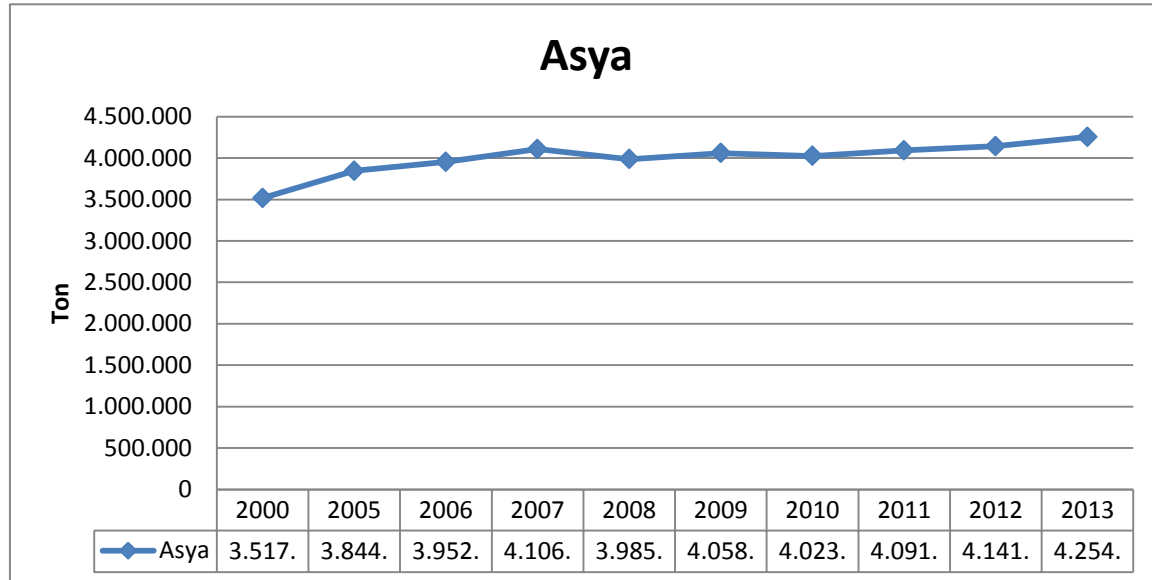
2.2. Dünya ve Türkiye' de Koyun Eti Üretimi

Çizelge-5: Dünya'da Koyun Eti Üretiminin Yıllar içinde Değişimi (Ton)

Dünya koyun eti üretimi 2013 yılında bir önceki yıla göre %1,4 artışla 8 milyon 589 bin tona ulaşmıştır. Koyun eti üretimi, dünyada 2012 yılında, 2011 yılına göre yüzde 1,93 artmıştır. 2012 verilerine göre; üretimde ilk sırayı 2.080.003 tonla Çin alırken, 607.459 ton üretim ile Avusturalya ikinci sırayı, 447.302 ton üretimle Yeni Zelanda üçüncü sırayı, 357.260 ton üretimle Sudan dördüncü sırayı, 295.822 ton üretimle Hindistan beşinci sırayı, 285.000 ton üretimle İngiltere altıncı sırayı, 272.000 ton üretim ile Türkiye yedinci sırayı, 261.800 ton üretimle Cezayir sekizinci sırayı, 182.910 ton üretimle Suriye dokuzuncu sırayı, 172.632 ton üretim ile Rusya onuncu sırayı almaktadır. Türkiye 2013 yılında 295 bin ton koyun eti üreterek 7. Sıradan 5. Sıraya yükselmiştir.

Çizelge-6: Asya'da Koyun Eti Üretiminin Yıllar içinde Değişimi (Ton)

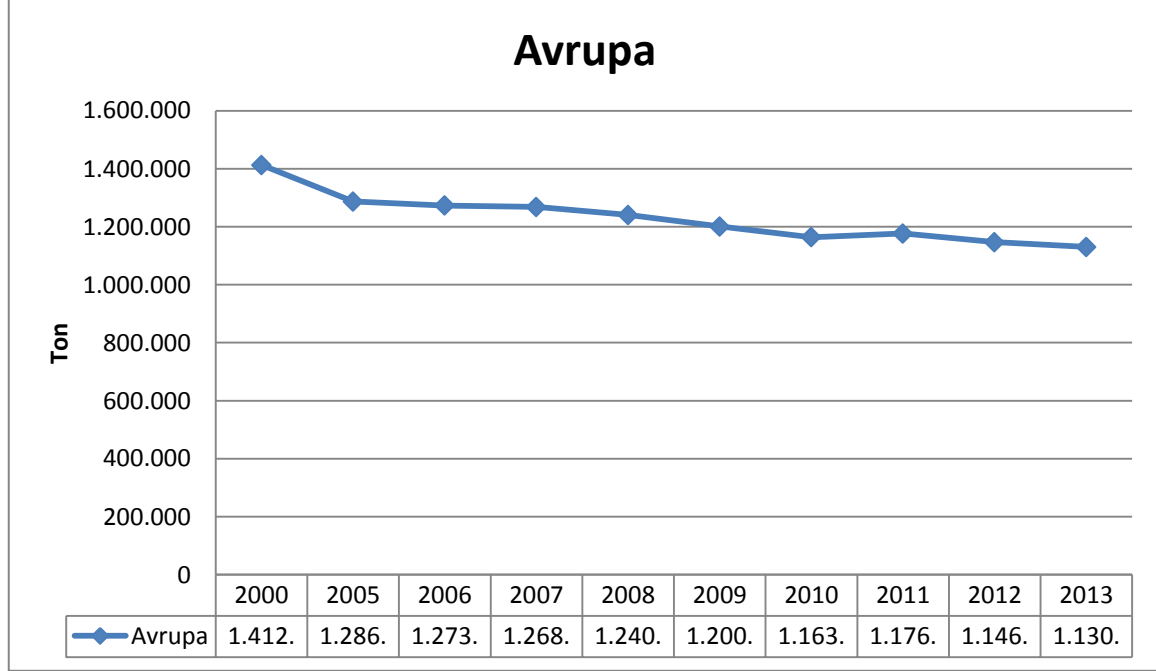

Kaynak:FAOSTAT 2013

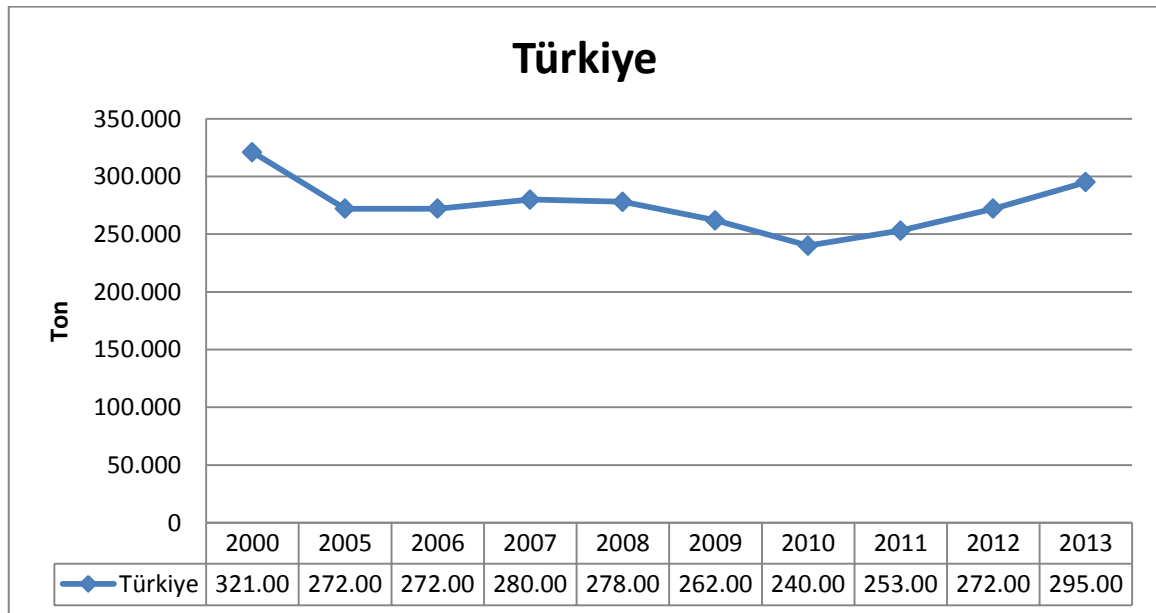
Asya koyun eti üretimi 2013 yılında bir önceki yıla göre %2,71 artışla 4 milyon 254 bin tona ulaşmıştır.(Çizelge-6)

Çizelge-7: Avrupa'da Koyun Eti Üretiminin Yıllar içinde Değişimi (Ton)

Avrupa koyun eti üretimi 2013 yılında bir önceki yıla göre %1,46 azalışla 1 milyon 130 bin tona ulaşmıştır. Hayvan varlığına bağlı olarak yaşanan bu düşüş, birim başına verim artışı olmadığı için hayvan sığına bağlı olarak devam etmektedir.

Çizelge-8: Türkiye'de Koyun Eti Üretiminin Yıllar içinde Değişimi (Ton)

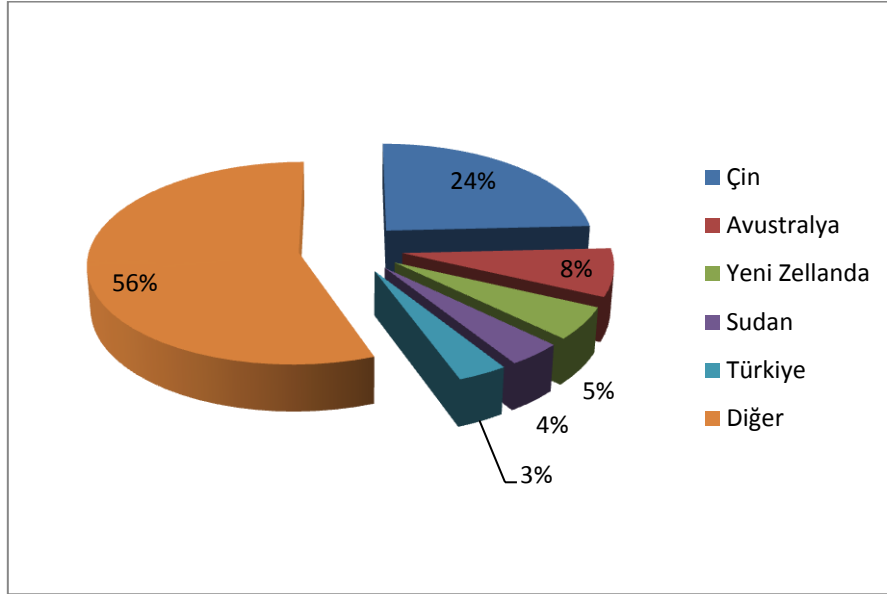

2000-2005 yılları arasında hayvan sayılarında görülen (çizelge-4) düşüşle beraber et üretimi de buna paralel olarak düşmüştür (çizelge-8).2010 ve 2013 yılları arasında hayvan varlığındaki artışa bağlı olarak tekrar artışa geçmiş, koyun eti üretimi 2013 yılında bir önceki yıla göre %8,45 artışla 295 bin tona ulaşmıştır. (Çizelge-8)

Türkiye’de 1990-2000 yılları arasında hayvansal ürün üretiminde önemli azalmalar meydana gelmiştir. Bu azalış iki nedene bağlanabilir. Birincisi hayvan sayısında ciddi miktarlarda düşüş olmuştur. İkincisi ise birim hayvan başına verimlilik artışı sağlanamamıştır. Toplam et üretimi 10 yıllık süreç içerisinde %17.25 oranında gerilemiştir. En yüksek gerileme koyun ve keçi etinde gözlemlenmektedir, koyun ve keçinin et üretimindeki payı azalmıştır. Türkiye’de hayvansal ürünler üretim değerinin hayvan türlerine göre dağılımı dikkate alındığında, et üretim değeri içinde koyunun payı %20,33’dür.

Grafik-2:2013 Yılı Ülkelerin Koyun Eti Üretimi (%)

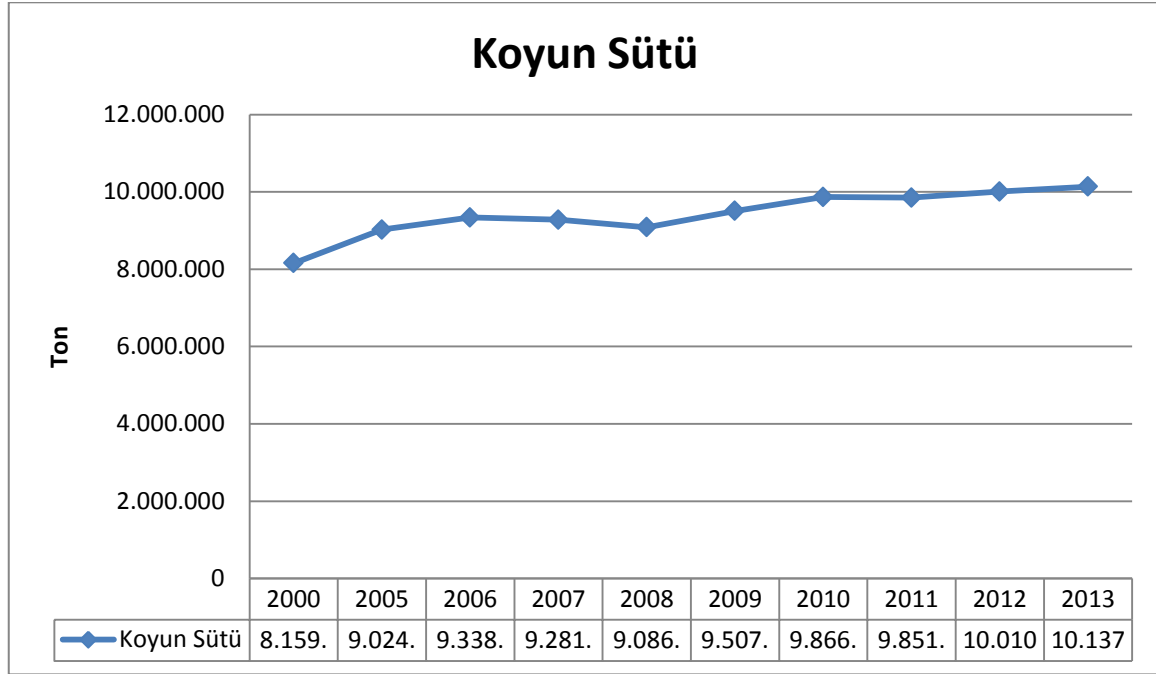

Grafik 2 de bahsedilen koyun varlığının kıtalara göre dağılımı neticesinde; koyun eti üretiminde 2.080.003 ton üretim ile Çin tüm dünya üretiminin çeyreğini sağlarken, Avustralya, Yeni Zelanda ve Sudan Çin’i takip etmektedir. Türkiye 2012 yılında 272.000 ton koyun eti üretimi ile 7. Sırada yer alırken 2013 yılında 295 bin ton koyun eti üreterek 5. sırada yer almıştır.

2.3. Dünya ve Türkiye' de Koyun Sütü Üretimi

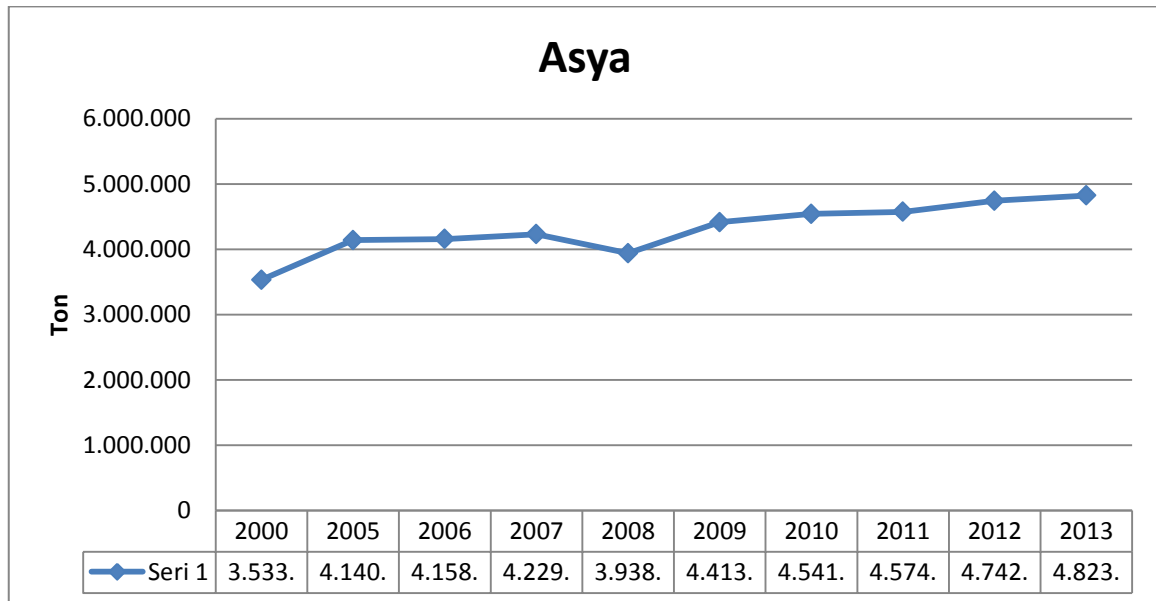
Çizelge-9: Dünya'da Koyun Sütü Üretiminin Yıllar içinde Değişimi (Ton)

Kaynak:FAOSTAT 2013

2012 yılı verilerine göre; Dünya koyun sütü üretiminde 1.580.000 ton süt üretim ile Çin birinci sırada, 1.010.000 ton üretim ile Türkiye ikinci sırada, 703.008 ton üretim ile Suriye üçüncü, 699.500 ton üretim ile Yunanistan dördüncü sırada, 650.912 ton üretim ile Romanya beşinci, 615.000 ton üretim ile Somali, 552,517 ton üretim ile İspanya yedinci, 532.000 ton üretim ile Sudan sekizinci, 465.000 ton üretim ile İran dokuzuncu, 406.177 ton üretim ile İtalya onuncu sırada yer almaktadır.

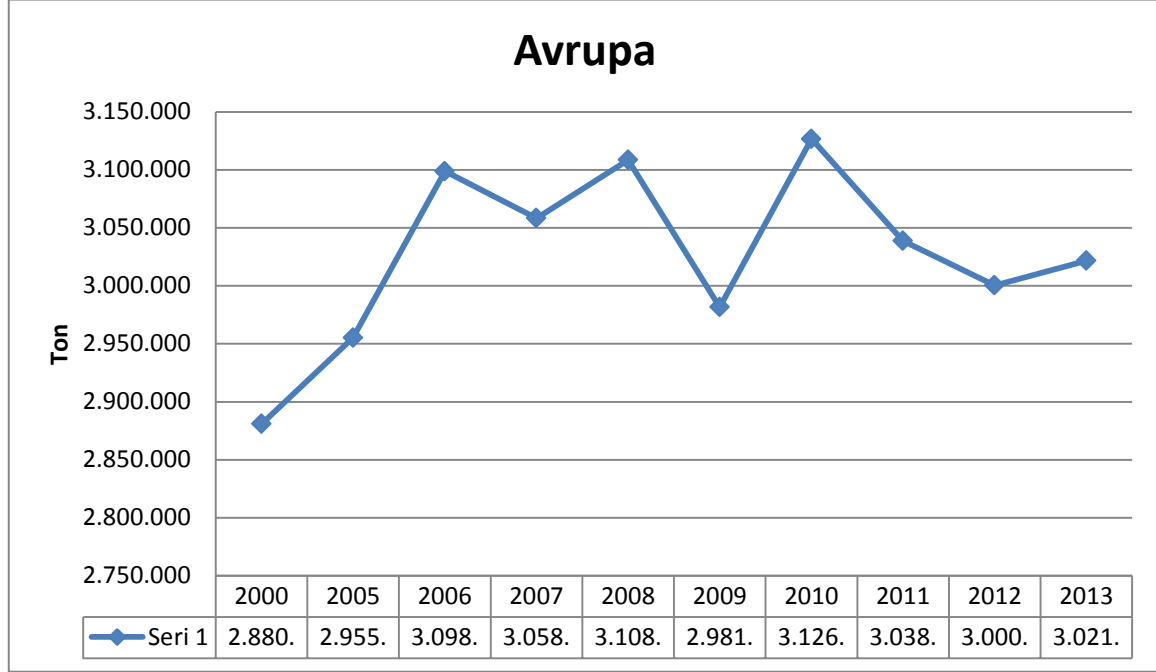
Çizelge-10: Asya'da Koyun Sütü Üretiminin Yıllar içinde Değişimi (Ton)

Asya koyun sütü üretimi 2013 yılında bir önceki yıla göre %1,69 artışla 4 milyon 823 bin tona ulaşmıştır.(çizelge-10)

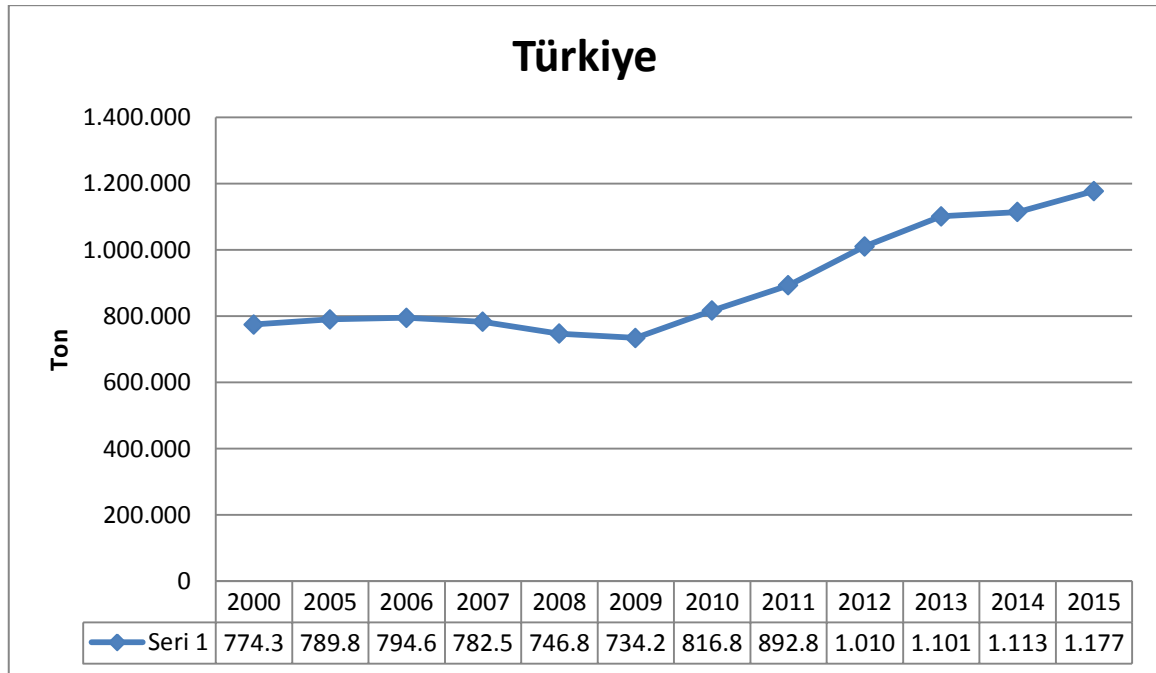
Çizelge-11: Avrupa'da Koyun Sütü Üretiminin Yıllar içinde Değişimi (Ton)

Kaynak:FAOSTAT 2013

Avrupa koyun sütü üretimi 2013 yılında bir önceki yıla göre %0,7 artışla 3 milyon 021 bin tona ulaşmıştır.(çizelge-11)

Çizelge-12: Türkiye'de Koyun Sütü Üretiminin Yıllar içinde Değişimi (Ton)

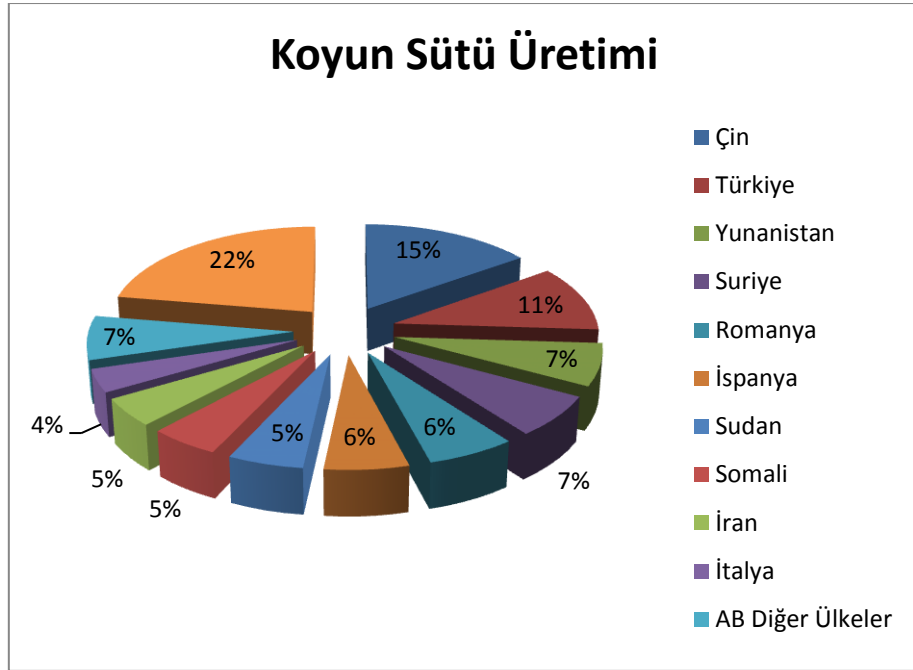
Kaynak:FAOSTAT 2013

Hayvan sayılarındaki azalmalara ve dalgalanmalara bağlı olarak toplam süt üretimi içinde koyun ve keçi sütünün payının da hayvan sayısına paralel olarak düşüş ve yükselmelere geçtiği görülmektedir. 1990 ve 2000 yılları arasında %12,57lik oranda düşüş görülmüş, 2009 yılı itibariyle hayvan sayısına paralel üretimde artış olmuştur.

Koyun sütü üretimindeki azalmalara rağmen, en kıymetli ürünlerimizden olan hayvansal ürünlerin kıymeti aşağıdaki tabloda daha iyi anlaşılmaktadır. 1.580.000 ton koyun sütü üretiminde Çin'in 1 sırada yer aldığı üretiminde, Türkiye 2013 yılında 1 milyon 101 bin ton koyun sütü üreterek 2. sırada yer almıştır (Grafik- 3)

Grafik-3: 2013 Yılı Ülkelerin Koyun Sütü Üretimi (%)

3.TÜRKİYE'DE KOYUNCULUĞUN DURUMU

Türkiye'nin coğrafik yapısı ve geniş meraları göz önüne alındığında, ucuz maliyetli ve kaliteli hayvancılık için önemli potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Ülkedeki meraların büyük çoğunluğu düşük verimli olup, küçükbaş hayvancılık açısından daha uygundur (Alkan, 2010). Özellikle koyun ve keçi yetiştiriciliği, ülkede yapılabilecek en ucuz maliyetli hayvancılıktır. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin Türkiye ekonomisinde özel bir önemi vardır. Toplam et üretiminin % 24.75'i, süt üretiminin % 12.35'si, deri üretiminin % 63.18'i koyun ve keçiden sağlanır.

Türkiye'de hayvancılığın yoğun şekilde yapıldığı bölgelerin başında Doğu Anadolu Bölgesi gelmektedir. Bölge, Türkiye'deki küçükbaş hayvan varlığının % 34.3'üne sahiptir. Doğu Anadolu bölgesi içerisinde ise küçükbaş hayvancılığın yoğunlaştığı bölgeler Bitlis, Hakkari, Muş, Van ve alt bölgeleridir. Bu dört il toplam tarımsal üretim değerinin %79,11'ini karşılamaktadır. Koyun sütü üretimi ülke üretiminin %15'ini, ülke toplam kırmızı et üretiminin %1,5'ini, deri üretiminin de %3'ünü karşılamaktadır. Koyun sütü üretiminde Van bariz bir şekilde öne çıkmaktadır. Bölge'de yaklaşık 4,6 milyon küçükbaş hayvan bulunmaktadır (TÜİK Bölgesel Göstergeler, 2010).

Çayır ve meraya dayalı olarak yapılan küçükbaş hayvancılık, meraya çıkmadaki sınırlılıklar nedeniyle yıllar itibariyle gerilemektedir. Bölge illeri arasında küçükbaş hayvancılık bakımından karşılaştırma yapılırsa Van ilinin öne çıktığı görülmektedir. İlçeler itibariyle incelendiğinde ise; Hakkâri'nin Merkez, Şemdinli ve Yüksekova ilçeleri, Van'ın Çatak ve Gürpınar ilçesi, Muş'un Merkez ve Bitlis'in Mutki ilçeleri en fazla küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılan ilçeleridir. Bölge'deki küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin önemli bir kısmını koyun yetiştiriciliği oluşturmaktadır. Bölge yaklaşık 4,6 milyon baş koyun varlığı ile Türkiye toplam koyun varlığının % 14,4 içerisinde barındırmaktadır. Bölge İlleri düzeyinde koyun yetiştiriciliğinin yoğun olarak sırasıyla Van ve Muş illerinde yapılmaktadır.

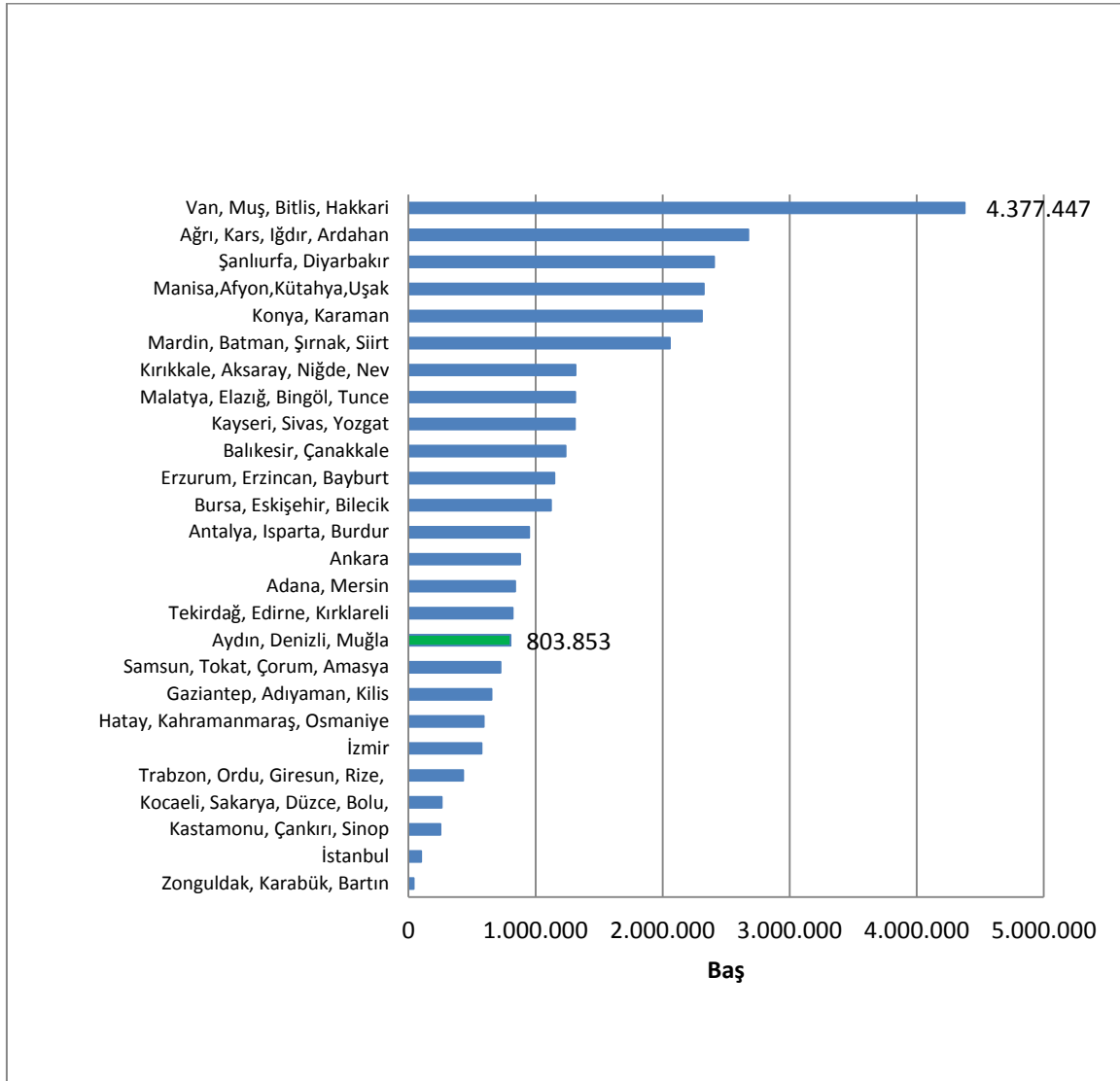
Doğu Anadolu Bölgesinde Ağrı, Ardahan, Iğdır Kars Bölgeleri 1,8 milyon koyun varlığı; Batman, Mardin, Siirt, Şırnak Bölgeleri yine 1,8 milyon koyun varlığı ile Van, Muş, Hakkari, Bitlis Bölgesini takip etmektedir. Erzurum Erzincan, Bayburt İlleri ise 0,8 milyon koyun varlığı ile üretime katkı sağlamaktadır.

Batı Anadolu Bölgesi, sahip olduğu doğal kaynaklar nedeniyle, tarım ve sanayi potansiyeli yanında, önemli bir turizm merkezidir. Tüm bu sektörlerin başarısı ve sürdürülebilirliğinde tarım-çevre politikalarının belirlenen homojen alanlarda uygulanması önem taşımaktadır. Kırmızı et üretiminde bölge illeri birbirlerine yakın bir üretim gerçekleştirdikleri halde, süt üretiminde farklılıklar bulunduğu bilinmektedir. Türkiye'nin %18.47'lik süt üretimi Ege Bölgesi'nde gerçekleşmektedir. Ege Bölgesi süt üretiminde, İzmir ili %31.14 oranı ile önde gelmektedir. Daha sonra birbirine yakın üretimleriyle Afyonkarahisar, Muğla, Aydın ve Manisa illeri gelmektedir.

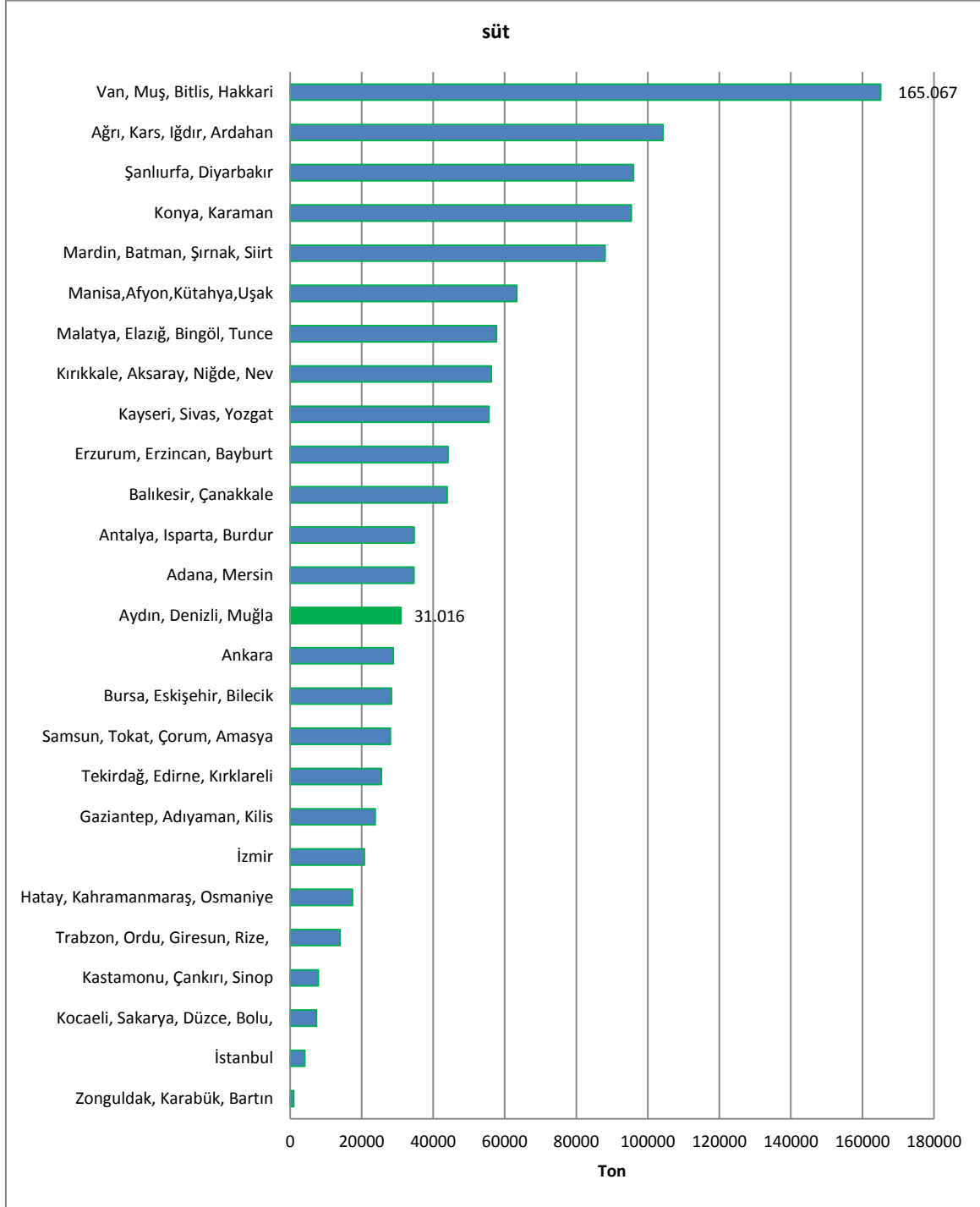
Toplam kırmızı et üretiminin %12.2'sine sahip olan Batı Anadolu Bölgesi'nde ise küçükbaş hayvanlardan elde edilen toplam kırmızı etin oran %12.4 olurken bunun da %93.14'ünü koyun-kuzu eti oluşturmaktadır. Bölgede Afyonkarahisar ve Balıkesir illeri Batı Anadolu Bölgesi koyunculuguna yön vermektedir. Balıkesir, diğer illerle karşılaştırıldığında incelenen tüm özellikler bakımından daha üstün bulunmuştur. Afyonkarahisar'ı Balıkesir'den ayıran önemli özellikler ise, kesilen koyun-kuzu sayısı, üretilen koyun-kuzu eti ve dolayısıyla elde edilen deri miktarının yaklaşık 10 kat daha az olmasıdır. Bölgemiz ülkemizin koyun varlığı açısından diğer düzey 2 bölgeleri ile karşılaştırıldığında toplam koyun sayısı açısından 17. Sırada yer almakta ve Koyun sütü üretimi bakımından karşılaştırıldığında ise 12.sırada bulunmaktadır.(Çizelge13-14)

Çizelge-13 :Bölgelere Göre Koyun Varlığı

Çizelge-14 :Bölgelere Göre Koyun Sütü Miktarı (Ton)

4.DENİZLİ İLİNDE KOYUNCULUĞUN DURUMU

Denizli İlimiz, Ege, Akdeniz ve İç Anadolu Bölgelerinin iklim özelliğini taşıyan, gelişen sanayisinin yanında iklim ve coğrafyasının elverişli olması sebebiyle hayvancılıkta ileri noktalara gelmiş bir ilimizdir. İklim ve coğrafyaya bağlı olarak yem bitkisi ekilişine müsait olması, yem bitkisi varlığına ulaşmanın kolaylığı, çayır ve mera ekilişlerinin yüksek oranda verim sağlaması, iklimin koyun yetiştiriciliğine elverişli olması, ılıman iklim ve dağlık bölgelerin koyunculuk anlamında elverişli arazilere sahip olması, koyun eti ve sütünün bölge tarafından damak tadına uygun olması, elverişsiz arazilerin koyun tarafından en yüksek oranda değerlendirilebilmesi ilimizde koyunculüğün artmasına neden olmuştur. Ayrıca küçük aile işletmelerinin çok fazla iş gücüne ihtiyaç duymadan yapabilecekleri hayvancılık üretim kolu koyunculuk olduğu için aileler için büyük bir gelir kaynağıdır. Ancak orman kanunundaki nedenler, meraların ıslah edilememesi, koyun etine ve sütüne olan arzın düşmesi gibi nedenlerden dolayı 2000 yıllara doğru koyunculüğümüz geri gitmiştir. Ancak şartların iyileştirilmesi, koyun ürünlerine arz talebin artması, devlet politikalarının iyileştirilmesi ve gelir artışı ile koyunculuk önemli bir hayvancılık kolu haline gelmiştir.

TÜİK 2000-2015 yılları arasındaki verilere göre 2000 yılında 260.800 baş olan koyun varlığımız, % 162 artışla 2015 yılında 422.629 başa ulaşmıştır. 422.629 Baş ile Ege Bölgesinin % 16 'sini, Türkiye üretiminin % 1,5 'ünü gerçekleştirerek Ege Bölgesinde 4. sırada, Türkiye'de 23. sırada yer almaktadır. İlimizde 2002 yılından bu güne hayvancılığın gelişmesine paralel olarak yem bitkisi ekilişinde de artış olmuştur. 2015 yılı verilerine göre ilimiz yem bitkileri ekilişi 189.954 dekar alanda 787.130 ton üretim olarak gerçekleşmiştir. 270 yerleşim biriminde 23.177 hektar alanda ıslah ettiğimiz meralarımızla birlikte yıllık kaliteli kaba yem üretimimiz 799.396 tondur. Üretimin ihtiyacı karşılama oranı %73 tür. Karşılama oranının yüksek olması hem yem bitkisi hem de anız bakımından ot ihtiyacının en yüksek oranda ve en rahat şekilde karşılanabildiğini göstermektedir.

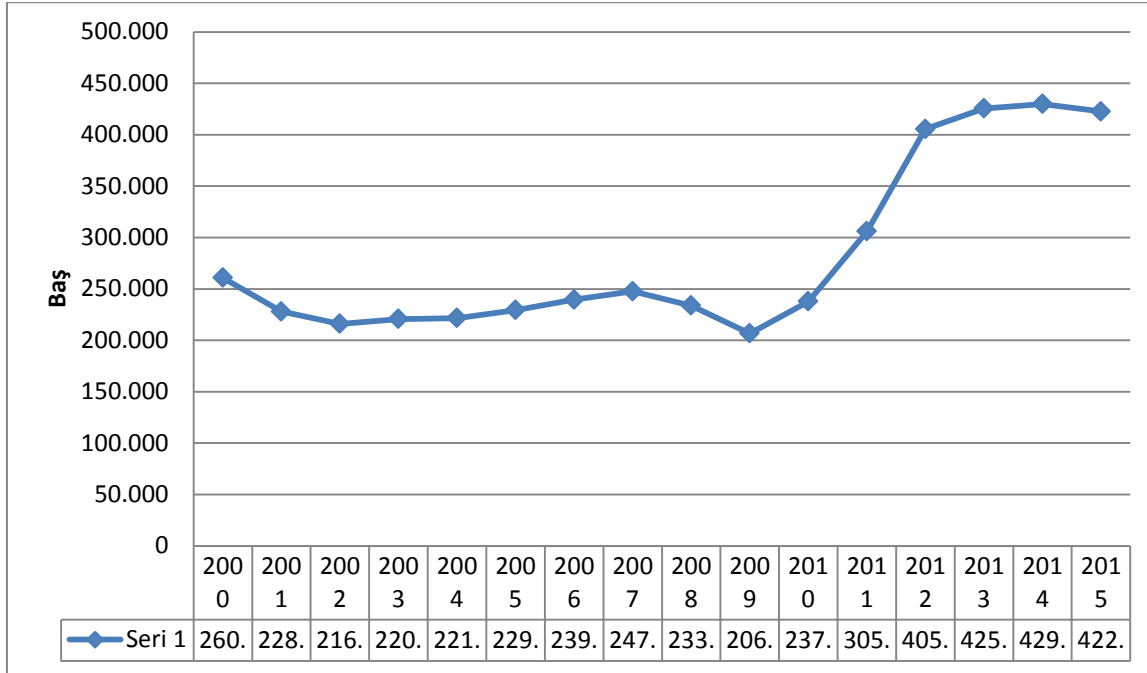
İlimizde mevcut koyun ırkları geçmiş yıllarda yerli ırklarımızdan Dağlıç, Sakız melezi ve İvesi'dir. Ayrıca Sakız, Sakız-Çine Çaparı melezi, Sakız-Dağlıç melezi, Sakız-İvesi melezi, Acıpayam koyunu, Pırlak bulunmaktadır. Günümüzde bu ırkların yanında Çine Çaparı, Karya Koyunu, Tahirova Koyunu , Kıvırcık Koyunu ve Merinos yetiştiriciliğinde yapılmaktadır.

4.1. Denizli'de Yıllara Göre Koyun Sayısındaki Değişim

TÜİK 2000-2015 yılları arasındaki verilere göre 2000 yılında 260.800 baş olan koyun varlığımız, % 162 artışla 2015 yılında 422.629 başa ulaşmıştır. 422.629 Baş ile Ege Bölgesinin % 16 'sini, Türkiye üretiminin % 1,5 'ünü gerçekleştirerek Ege Bölgesinde 4. sırada, Türkiye'de 23. sırada yer almaktadır.

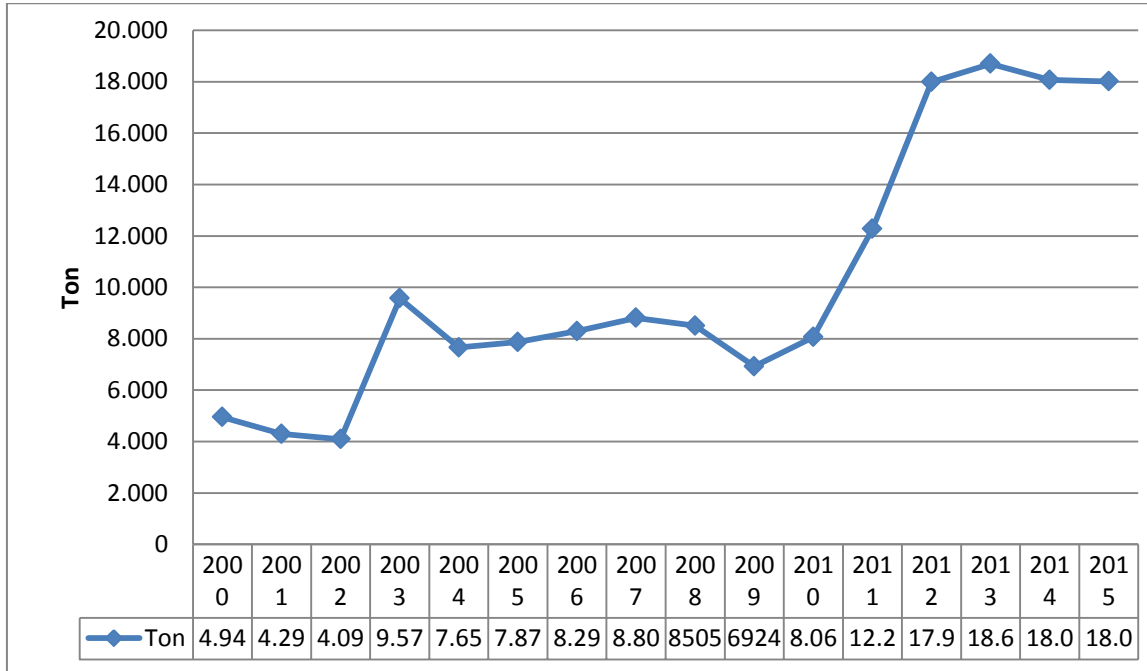
Çizelge-15: Denizli İlinin 2000-2015 Yılları arası Koyun Varlığının Değişimi

TÜİK 2000-2015 yılları arasındaki verilere göre 2000 yılında 260.800 baş olan koyun varlığımız, % 162 artışla 2015 yılında 422.629 başa ulaşmıştır. (Çizelge-15)

4.2. Denizli'de Yıllara Göre Koyun Sütü Miktarındaki Değişim

Çizelge-16: Denizli İlinin 2000-2015 Yılları arası Süt Veriminin Değişimi

TÜİK verilerine göre 2000 yılında 4.949 ton olan koyun sütü üretimimiz, % 364 artışla 2015 yılında 18.016 tona ulaşmıştır. (Çizelge-16)

5- İLİMİZDE YETİŞTİRİLEN KOYUN IRKLARI

5.1. Dağlıç

IRK ÖZELLİKLERİ:

VERİM YÖNÜ : Kombine, et ve süt

IRKA ÖZGÜ AYIRICI ÖZELLİKLER: Elverişsiz bakım ve besleme koşullarında yaşama gücü yüksektir. Adaptasyon yeteneği iyidir. Uzun yol yürüyüşlerine dayanıklı ve sürü içgüdüğü gelişmiştir.(6)

5.2. İvesi

VERİM YÖNÜ: Kombine, süt verim öncelikli

IRKA ÖZGÜ AYIRICI ÖZELLİKLER:

Sıcak ve kurak iklim koşullarına çok iyi uyum sağlanmıştır. Bu koşullarda uzun mesafeleri yürüeyebilir. Analık içgüdüğü gelişmiştir. Değişik çevrelere uyum yeteneğinin yüksek ve sürü içgüdüğünün gelişmiş olması, İvesi'lerinin diğer sütçü ırklara üstünlüğü olarak kabul edilir.(6)

5.3. ine aparı Melezi

VERİM YÖNÜ: Kombine, et ve süt

IRKA ÖZGÜ AYIRICI ÖZELLİKLER: Oldukça kanaatkar, hastalıklara ve kötü evre koşullarına dirençlidir. Kuzular sağlam yapılı ve büyüme hızı yüksektir. Koyunlar yaklaşık 5 ay sağılmakta ve hiç ek yemleme yapılmadan tamamen ekstansif koşullarda ortalama 50 kg süt vermektedir. Sürü ve analık içgüdüğü ve otlama yeteneği çok iyidir. Oldukça sakin mizaçlı olması dolayısı ile sürü idaresi kolaydır.(6)

5.4. Sakız

VERİM YÖNÜ: Süt ve Döl

IRKA ÖZGÜ AYIRICI ÖZELLİKLER: Erken gelişen bir ırktır. Döl ve süt verimi yüksektir. Adaptasyon kabiliyeti düşüktür. Tüm yıl kızgınlık gösterir. Eti lezzetlidir. Sürü içgüdüğü zayıftır.(6)

5.5. Acıpayam Koyunu

Verim Yönu: Kombine,et ve süt

Irka Özgü Ayırıcı Özellikler: Güç çevre şartlarına dayanıklı ve hastalıklara dirençlidir. Dağlıç ırkının yetiştirildiği ekstansif koşullara uyum sağlayabilir. Yağlı ve büyük kuyruklu Dağlıç'ları doğal olarak aşabilmektedir.(6)

5.6. Kıvırcık

Verim yönü: Kombine, et, süt ve yapağı

Irka Özgü Ayırıcı Özellikler: Sürü içgüdüğü ve engebeli arazilerde uzun mesafeleri yürüme kabiliyeti iyidir. Adaptasyon yeteneği yüksektir. Sağlam yapılı ve kanaatkar olması nedeniyle kötü çevre koşullarına dayanıklıdır. Et ve süt verimi oldukça iyidir. Et yağının kas ve lif aralarında dağılmış olması ete yumuşaklık ve lezzet verir. Kıvırcık kuzuların eti açık renkli ve ince liflidir(6).

5.7. Tahirova

Verim Yönu: Kombine, et ve süt

Irka Özgü Ayırıcı Özellikler: Tahirova koyunu, Kıvırcık ve Kıvırcık melezi koyunların yetiştirildiği her yerde yetiştirilebilir. Bu nedenle, Güney Marmara, Trakya ve Ege Bölgesi'nde ince kuyruklu yerli ırkların ışlahında başarıyla kullanılmıştır, özellikle mera durumu çok kötü olmayan, sağım zamanı ve kuzuların gelişme devresinde az da olsa elden yem verebilen işletmelerde rahatlıkla ve karlı olarak yetiştirilmektedir(6).

5.8. Karacabey Merinosu

Verim Yönu: Et, yapağı

Irka Özgü Ayırıcı Özellikler: Yaşama gücü yüksektir. Hemen tüm yıl kızgınlık gösterir. Kuzuların büyüme hızı yüksektir. Koyunlar iyi huylu, sürü içgüdüğü oldukça iyi, sürü halinde yönetilmesi kolaydır. Sağım ve kırkıma olumsuz tepki vermez. Analık içgüdüğü iyidir. Bulunduğu bölge şartlarına uyumlu ve hastalıklara dirençlidir. (6).

5.9. Pırlak

Verim Yönu: Kombine

Irka Özgü Ayırıcı Özellikler: Kötü çevre şartlarına ve hastalıklara dayanıklıdır. Eti lezzetlidir. (6).

5.10. Karya

Verim Yönu: Kombine, süt ve döl

Irka Özgü Ayırıcı Özellikler: Erken gelişen bir ırktır. Döl ve süt verimi yüksektir. (6).

5.11. Pırit

VERİM YÖNÜ: Kombine

IRKA ÖZGÜ AYIRICI ÖZELLİKLER:Kötü çevre şartlarına ve hastalıklara dayanıklıdırlar. Eti lezzetlidir. (6).

6-ARAŞTIRMA SONUÇLARI

6.1. Materyal ve Metod

6.1.1. Materyal

İlimizdeki 19 ilçede bulunan 338 mahalledeki 1.189 koyun yetiştiricimiz ziyaret edilerek 180.004 baş anaç koyun ve koçun ırk tespiti yapılmıştır.

Acıpayam, Tavas ve Çivril ilçelerinde 100 baş üstü anaca sahip işletmeler ziyaret edilmiş, duruma göre diğer ilçelerde de önce 100 baş üstü ve yetiştirebildikleri kadar da 50 baş üstü anaca sahip işletmeler ziyaret edilmiştir. İşletmelerin belirlenmesinde Damızlık Koyun keçi Sistemine Kayıtlı yetiştiricilerin listesi “ Denizli Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliğinden alınmıştır. Bu işletmelerde kayıtlı anaç listesi ise Gıda, Tarım ve Hayvancılık ilçe müdürlüklerinden alınmıştır. Serinhisar İlçemizde sürdürölmekte olan halk Elinde hayvan ışlahı programına kayıtlı ancak göçer yetiştiricilerimiz ile ise görüşme mümkün olmamış, halk elinde ölkesel ışlah desteklemelerinde işletmelerini ziyaret ettiğimiz ve ellerinde Karya ırkı koyunlarının olduğunu tespit ettiğimiz işletmeler direk sisteme kayıt edilmiştir

6.1.2-Metod

“Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması” projesinde çalışan teknik personel GEKA'nın Teknik Destek programından desteklenen bir proje ile önce eğitime alınmıştır. Bu eğitim “ Denizli ili Koyun ırklarının Belirlenmesi ve Sürü Yönetimi Eğitimi Projesi “ 2015 yılında GÜNEY EGE KALKINMA AJANSINA sunulmuş ve 02.-17.06.2015 tarihleri arasında başarıyla tamamlanmıştır. Uygulanan bu proje ile teşkilatımızdaki 120 teknik personel eğitime katılmış ve Eğitim Süresince ilimiz genelindeki koyun yetiştiricileri ziyaret edilerek mevcut koyun ırklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Eğitim sonunda il ve ilçelerde bulunan koyun ırklarının tanımlanması hakkında bilgi sahibi olunmuştur.

Bu eğitimi alan il ve ilçe Müdürlüğümüzde çalışan 120 teknik personel (Vet.Hek. Zooteknist, Vet. Sağlık Tekniker ve Teknisyenler) “Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması” projesinde görev almıştır .

İlçelerde tespit edilmiş olan işletmeler bu teknik personeller tarafından ziyaret edilerek kulak küpelerine göre koyun ve koç ırkları morfolojik yapıya bakarak belirlenmiş ve Anket çalışmaları bire bir yetiştirici ile yapılmıştır. Ayrıca işletmelerdeki farklı ırkların resimleri de çekilmiştir.

Çizelge-17 Koyun ırkı tespit edilen ve Anket yapılan Mahalle , işletme ve Koyun Sayıları

İLÇE	Mahalle Sayısı	İşletme Sayısı	Koyun Sayısı
Acıpayam	29	94	24.540
Babadağ	7	27	4.265
Baklan	10	41	5.587
Bekilli	14	52	5.277
Beyağaç	3	45	287
Bozkurt	10	26	3.252
Buldan	28	80	7.024
Çal	30	106	23.172
Çameli	7	13	1.156
Çardak	6	32	4.259
Çivril	59	179	23.522
Güney	14	37	3.274
Honaz	13	39	6.422
Kale	9	12	790
Merkezefendi	18	45	5.175
Pamukkale	26	84	7.592
Sarayköy	19	73	8.832
Serinhisar	11	126	22.696
Tavas	25	118	22.882
TOPLAM	338	1.189	180.004

6.1.2.1. IRK TAKİP SİSTEMİ

İlimizin koyun ırkları bölge bölge belirlendikten ve yetiştiricimizin bilgi düzeyi anket çalışması ile tespit edildikten sonra sonuçları <http://www.denizliirktakip.com/> web adresi üzerinden kaydedildiği **IRK TAKİP SİSTEMİ** adı verilen web tabanlı bir veri tabanı oluşturuldu. Bu faaliyette kullanılacak yazılım için hizmet satın alındı.

Web tabanlı **IRK TAKİP SİSTEMİ** ileri ki yıllarda da kullanılabilir bir programdır. Bu program ile bölgelerde ki hayvan ırklarındaki değişimin takip edilmesi sağlanarak, mevcut durum hakkında bilgi sahibi olunması ve gelecekte bölgemize uygun damızlık alımlarında, yeni tesislerin kurulması vb. konularda fikir vermesi açısından önemli olacaktır.

Çizelge - 18 :Irk Takip Sistemi

Irk Takip Sistemine ilçeler, mahalleler, işletmeler ve kulak küpeleri yüklenmiştir.

Çizelge - 19:İşletmenin Konumunu Belirleme

Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması

İşletmelerin konumları bu sistemden yerinde tespit edilerek Google Earth üzerinde yer konumlaması yapılmıştır.(Çizelge - 19)

Çizelge - 20: Kulak Küpesi Ekleme

The screenshot shows a web browser window with the URL 'denizliirtakip.com/isleme/isleme_kupe_bilgileri.aspx'. The page has a dark blue sidebar with the 'TAKIP' logo and a menu with options: 'Kullanıcı İşlemleri', 'İşletme İşlemleri', 'Tanımlar', 'Anket İşlemleri', and 'Raporlar'. The main content area is a form for adding ear tags. It contains the following fields: 'İŞLETME ADI' (text input with 'İşletme Giriniz'), 'HAYVAN TÜRÜ' (dropdown menu with 'Lütfen Hayvan Cinsi Seçiniz...'), 'HAYVAN İRK' (dropdown menu with 'Lütfen Hayvan Cinsiyetini Seçiniz...'), 'HAYVAN CİNSİYET' (dropdown menu with 'Lütfen Hayvan İrki Seçiniz...'), 'KÜPE BAŞLANGIÇ SERİ NO' (text input), and 'KÜPE BİTİŞ SERİ NO' (text input). At the bottom of the form are 'Kaydet' and 'Vazgeç' buttons. The footer of the page reads '© 2016 - 2016 Koyun İrk Islah Takip Sistemi - Destek Hattı: 0 256 215 2015'.

İşletmede tespit edilen yeni anaçların ve koçların kulak küpeleri kaydedildi. .(Çizelge - 20)

Çizelge - 21: Kulak Küpesi Düşme

The screenshot shows a web browser window with the URL 'denizliirtakip.com/isleme/isleme_kupe_bilgileri.aspx'. The page has a dark blue sidebar with the 'IRK TAKIP' logo and a menu with options: 'Kullanıcı İşlemleri', 'İşletme İşlemleri', 'Tanımlar', 'Anket İşlemleri', and 'Raporlar'. The main content area is a form for adding ear tags. It contains the following fields: 'İŞLETME ADI' (text input with 'İşletme Giriniz'), 'HAYVAN TÜRÜ' (dropdown menu with 'Lütfen Hayvan Cinsi Seçiniz...'), 'HAYVAN İRK' (dropdown menu with 'Lütfen Hayvan Cinsiyetini Seçiniz...'), 'HAYVAN CİNSİYET' (dropdown menu with 'Lütfen Hayvan İrki Seçiniz...'), 'KÜPE BAŞLANGIÇ SERİ NO' (text input), and 'KÜPE BİTİŞ SERİ NO' (text input). At the bottom of the form are 'Kaydet' and 'Vazgeç' buttons. The footer of the page reads '© 2016 - 2016 Koyun İrk Islah Takip Sistemi - Destek Hattı: 0 256 215 2015'.

İşletmeye gidildiğinde bulunamayan veya ölen anaç ve koçların kulak küpe düşüşleri sistemden yapılmıştır(Çizelge - 21)

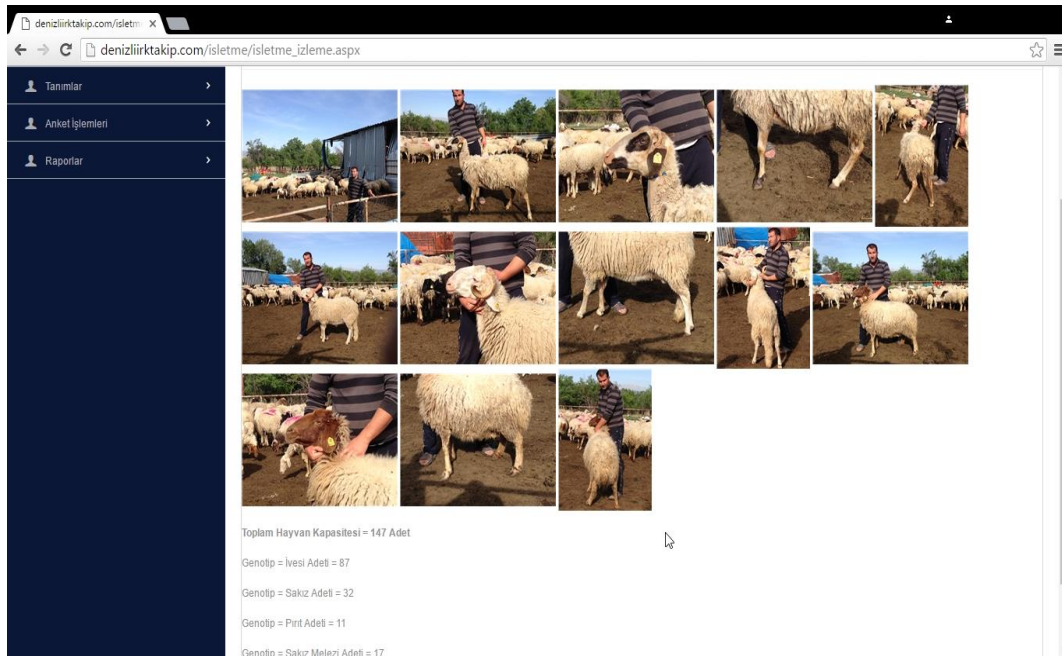

Çizelge - 22: Irk Tespiti

İşletmedeki kulak küpelerin hepsinin görüldüğü ve ırk tespitinin kulak küpesine göre girildiği bölüm Çizelge – 20 de verilmiştir.

Bu sayfada ileride kullanılmak üzere hayvanın Cinsiyeti, Doğum Tarihi, Doğum Şekli, Anne ve Baba Kulak Küpeleri de yer almaktadır.

Çizelge – 23 :İşletme İzleme

Her işletmedeki farklı ırkların fotoğrafları ırkın özelliklerini en iyi yansıtacak şekilde çekilmiş ve sisteme yüklenmiştir (Çizelge – 23).

Çizelge - 24: Anket İşlemleri

15 YILI DENİZLİ İLİ KOYUNCULUK HARİTASI PROJESİ

İşletme Giriniz

Soru 1 Arazi Sahiplik Durumu Nedir ?

- Kendi Malı
 Kiralık
 Kıra+Kendi
 Devlet Malı
 Arazi Yok

Soru 2 Hane Halkı Sayısı Kaçtır ?

- 1
 2
 3
 4+

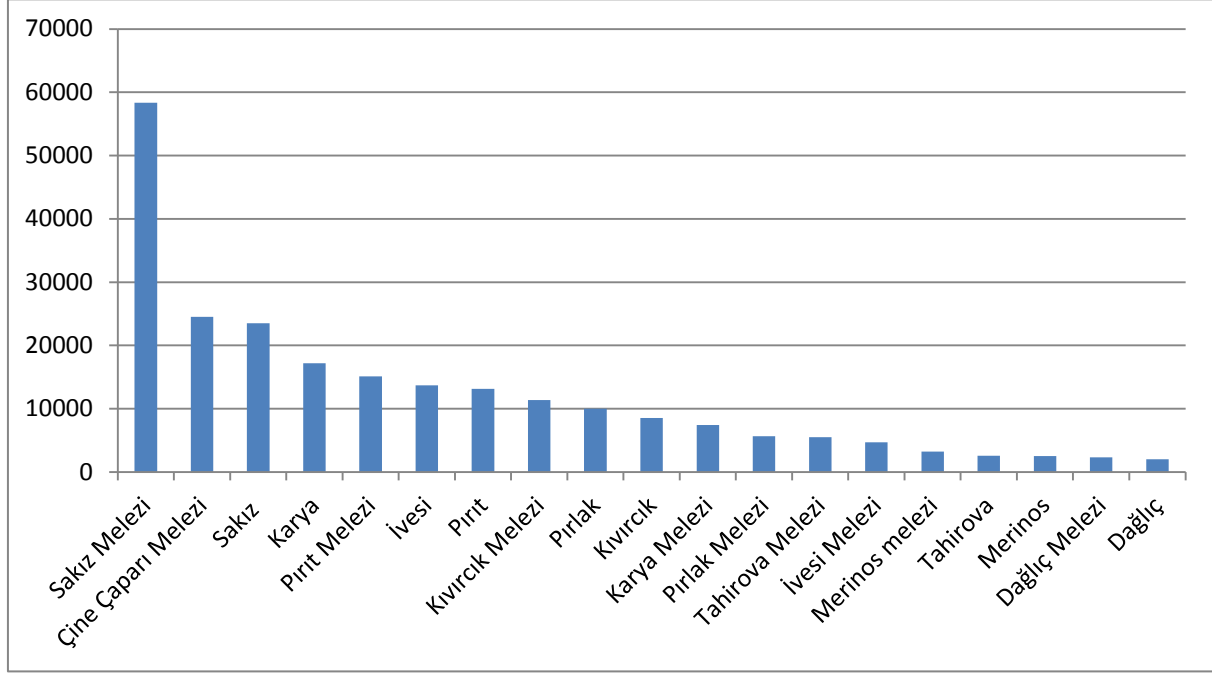
Koyun Yetiştiricilerine İşletme hakkında çeşitli sorular sorulmuş ve alınan cevaplar sisteme girilmiştir. Sonuçlar sistem tarafından değerlendirilmiştir.(Çizelge - 24)

İrk Takip Sisteminden elde edilen raporlar aşağıda araştırma sonuçları olarak sunulmuştur. İlçelerin rakım, Yüzölçümü, Bitkisel üretim, mera ve hayvan mevcutları Köy Bilgi Formlarından ve İlçe Brifinginden alınmıştır.

6.2. Araştırma Sonuçları

Grafik-4 İlimizdeki Koyun Genotiplerinin Dağılımı

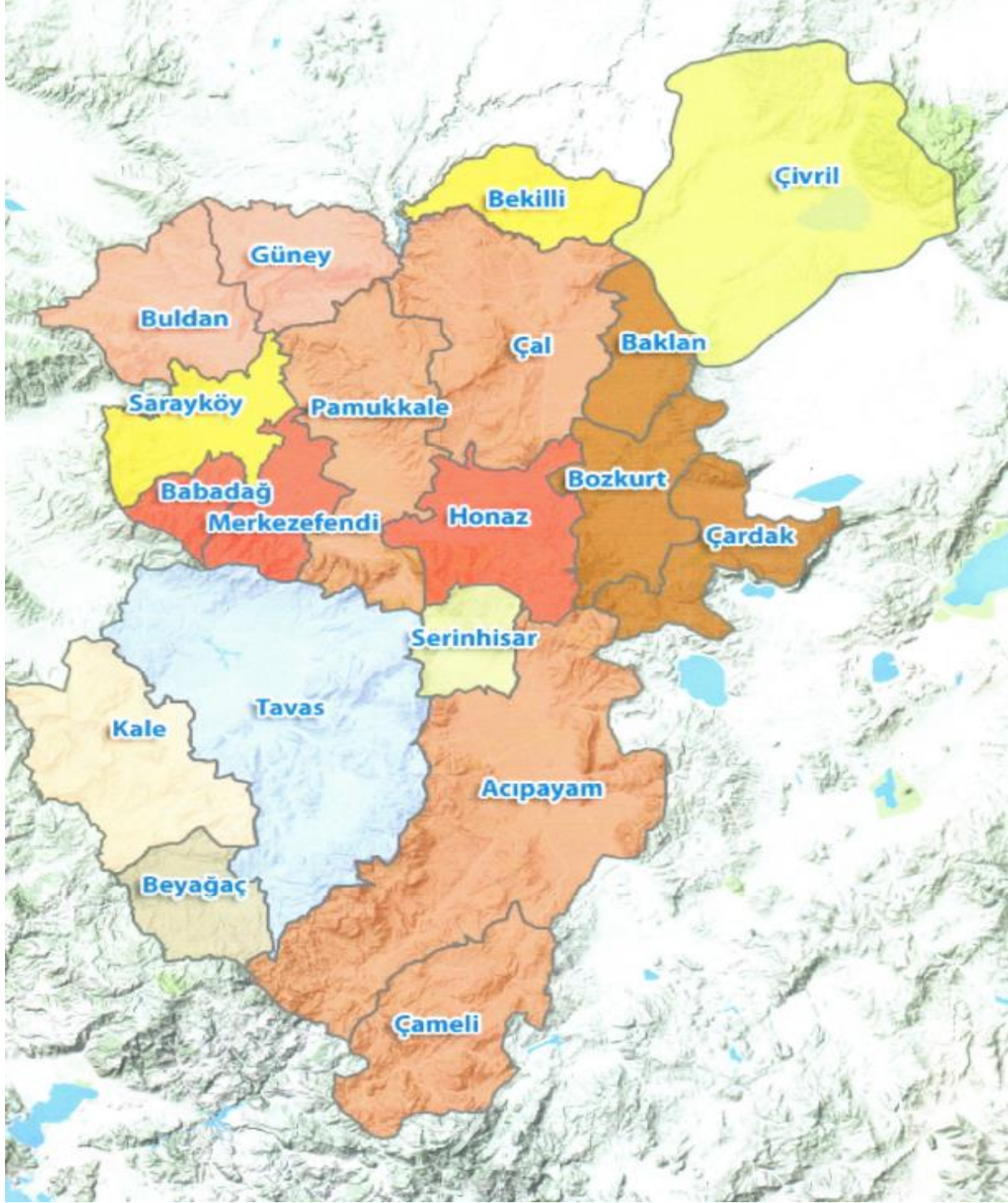

İlimizdeki koyunlar çok farklı genotiplerden oluşmaktadır. Bunun nedeni yetiştiricinin iki yılda bir koç değişiminde pazardan komşusundan vb. yerlerden damızlığını temin etmesi ve farklı genotipleri kullanması bölgemizde bu kadar çeşitliliğe yol açmıştır. Koyunların morfolojik özelliklerine bakılarak en yoğun hangi genotipin özelliğini taşıyor ise o genotipi sisteme girilmiştir. Örneğin Çine Çaparı ve İvesi yağlı kuyruk iken ince kuyruklu iseler melez olarak tanımlanmıştır. İlimizde en baskın genotipler Sakız melezi, Çine Çaparı melezi , Sakız, Karya ve Pırtı Varyeteleridir.

Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması

Harita – 1 Denizli İli Koyunculuk Haritası

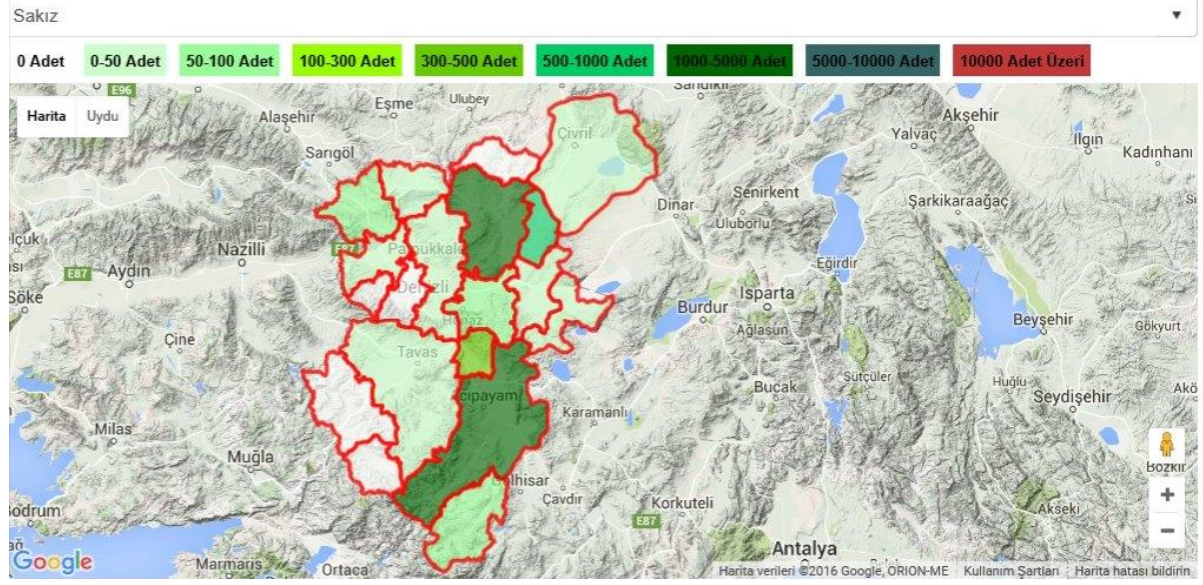
İLÇELER	IRKLAR
Acıpayam, Çameli, Çal, Pamukkale	Sakız Melezi
Tavas	Pırrt
Sarayköy, Bekilli	Pırrt Varyetesi
Honaz, Babadağ, Merkezefendi	Çine Çaparı Melezi
Baklan, Bozkurt, Çardak	İvesi
Serinhisar	Karya
Buldan, Güney	Pırlak
Beyağaç	Pırlak Varyetesi
Kale	Tahirova Melezi
Çivril	Kıvırcık Melezi

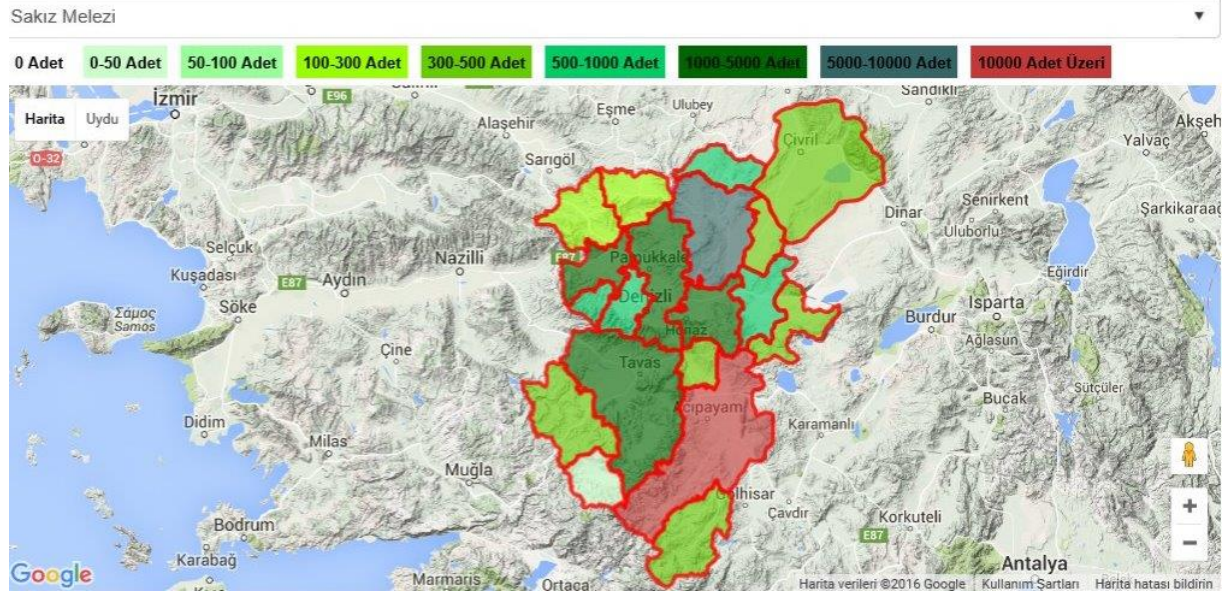
6.2.1 GENOTİPLERİN İL YOĞUNLUK HARİTASI

6.2.1.1. Sakız ve Sakız Melezi Koyunu

Harita-2 Sakız Genotipinin İlçeler Bazında Yoğunluğu

Harita-3 Sakız Melezi İlçeler bazında yoğunluğu

Sakız koyunu Ege bölgesinde özellikle İzmir ve çevresinde yetişen bir ırktır. Süt ve döl verimi yüksek, fakat adaptasyon kabiliyeti düşüktür. Sürü iç güdüsü düşüktür. Büyük sürüler halinde güdülemez. Aile işletmesi halinde 3-5 başlık sürüler halinde bahçe aralarında yetiştirilir. Ortalama 180-200 kg. süt verimi vardır. İlimizde yetiştirici Sakız ırkını Çine Çaparı, Kıvırcık vb. ırklarla melezlenerek kullanmıştır. Yani bölgemizin iklimine uygun, sürü kabiliyeti iyi, fakat süt verimi biraz düşük melez ırklar elde edilmiştir.

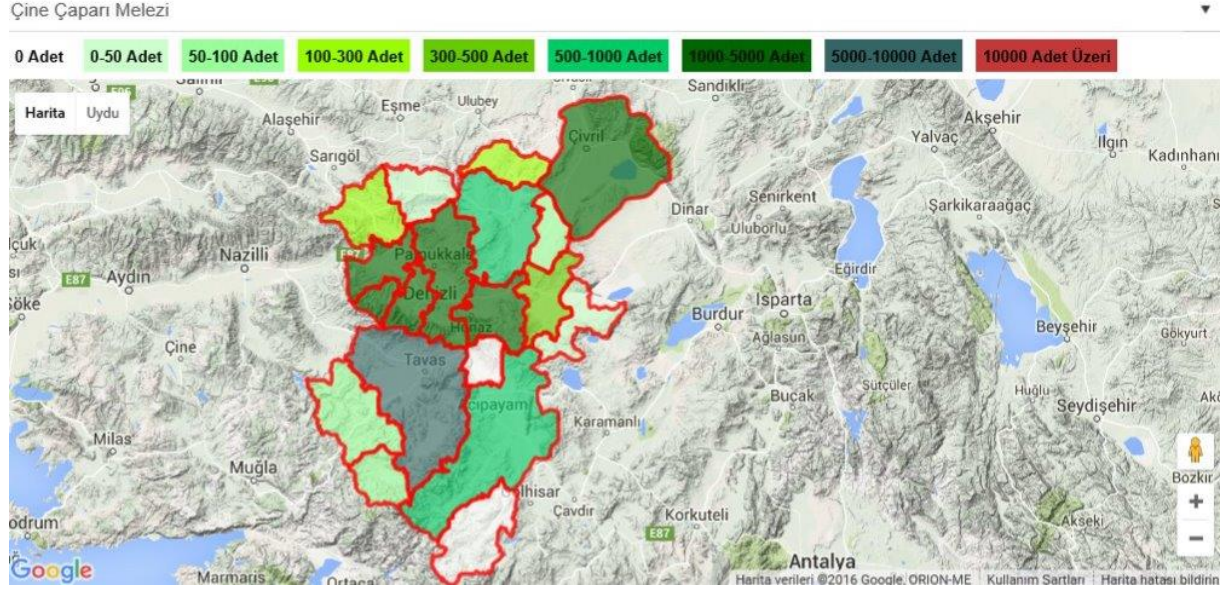
Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması

Sakız ırkı Acıpayam ve Çal ilçelerinde sırasıyla 2.508 ve 4719 baş iken Sakız melezi Acıpayam'da 11.748 baş ve Çal ilçesinde 9.849 baş olarak yoğun bulunmaktadır. Diğer ilçelerde daha az yoğunluktadır. (Harita 2-3)

6.2.1.2.Çine Çaparı Melezi

Harita-4 Çine Çaparı Melezi İlçeler Bazında Yoğunluğu

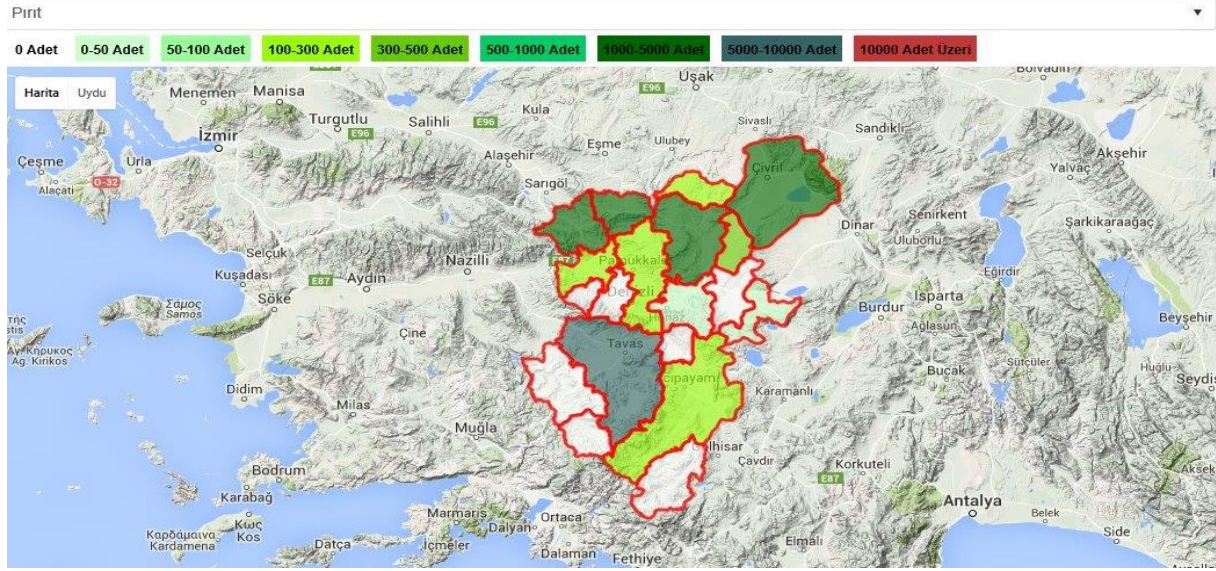

Çine Çaparı ırkı oldukça kanaatkar, hastalıklara ve kötü çevre koşullarına dirençlidir. Kuzular sağlam yapılı ve büyüme hızı yüksektir. Koyunlar yaklaşık 5 ay sağılmakta ve hiç ek yemleme yapılmadan tamamen ekstansif koşullarda ortalama 50 kg süt vermektedir. Sürü ve analık içgüdüleri ve otlama yeteneği çok iyidir. Oldukça sakin mizaçlı olması dolayısıyla sürü idaresi kolaydır. Ancak yağlı kuyruklu olması bölgemizde istenen bir özellik değildir. Bu yüzden kuyruğunu inceltmek için genelde Sakız ırkı ile melezlenmektedir. Çine Çaparının Doğaya ve hastalıklara dayanıklı olması, Sakız ırkı gibi narin ırkların bölgemizde kullanılabilmesi için yetiştirici bu iki ırkı melezlenerek kullanmayı tercih etmektedir. Sakızın süt ve yavru verimi ile Çine Çaparı'nın dayanıklılığını bir araya getirdiklerini inanmaktadırlar. Bu şekilde kullanım oldukça bölgemizde yaygındır. Tavas ilçesinde 5099 baş, Sarayköy, Babadağ, Çivril, Honaz, Merkezefendi ve Pamukkale ilçelerinde sırasıyla 2.239, 1.874, 1.066, 4.054, 2.438 ve 1.142 baş yetiştirilmektedir. (Harita-4)

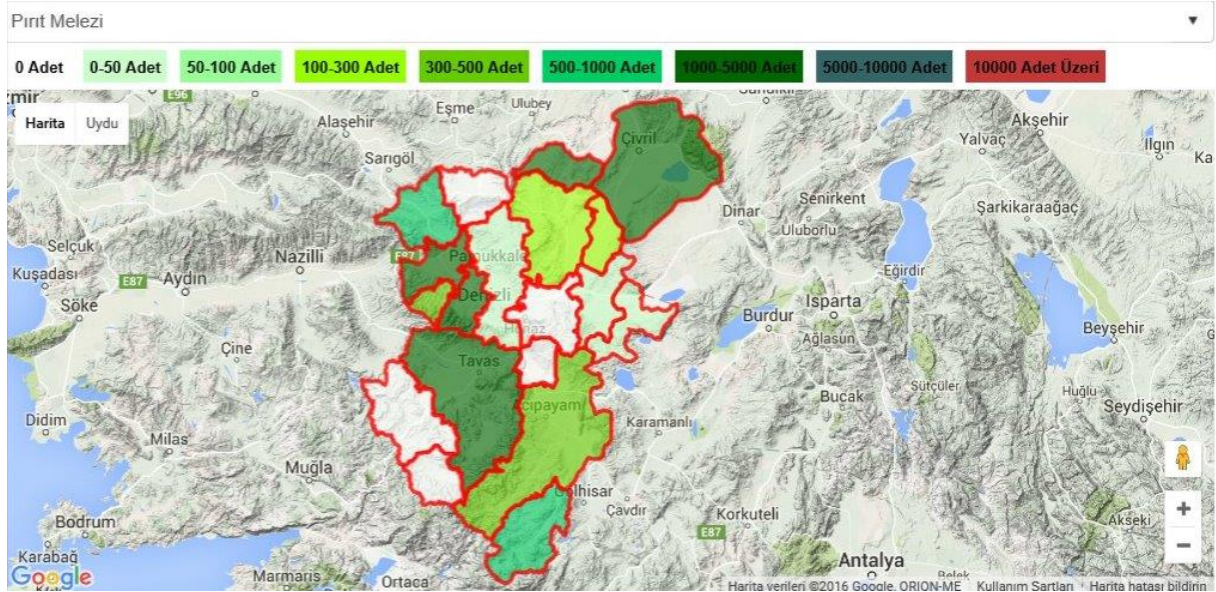

6.2.1.3. Pırıt ve Varyeteleri

Harita-5 Pırıt Genotipinin İlçeler bazında yoğunluğu

Harita-6 Pırıt Varyetelerinin İlçeler bazında yoğunluğu

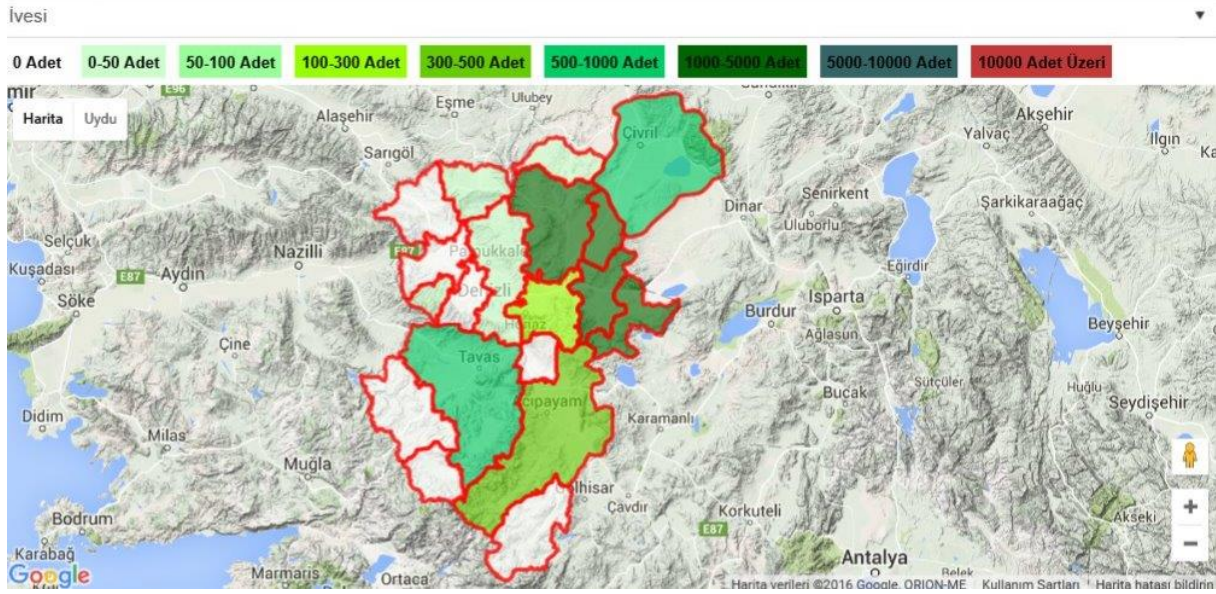
Pırıt genotipi kötü çevre şartlarına ve hastalıklara dayanıklıdır. Eti lezzetlidir. Yayıldığı alanlar Isparta, Burdur, Afyon, Kütahya, Uşak, Manisa ve Denizli illerinde yetiştirilmektedir. Pırıt genotipi Tavas ilçesinde 7010 baş, Çal, Çivril, Güney ve Buldan ilçelerinde sırasıyla 1.273, 1.164, 1.129 ve 1.086 baş olarak yetiştirilmektedir. (Harita-5)

Pırıt Varyeteleri ise Tavas, Merkezefendi, Sarayköy, Çivril ve Bekilli ilçelerinde sırasıyla 1.190, 1.056, 4.422, 2.305 ve 2.723 baş olarak yetiştiriciliği yapılmaktadır. İşletmelerinde farklı ırklardan koç kullanması yaygın olduğu için sürülerde ırklar karışık olarak ve melezlenmiş olarak bulunmaktadır. (Harita-6)

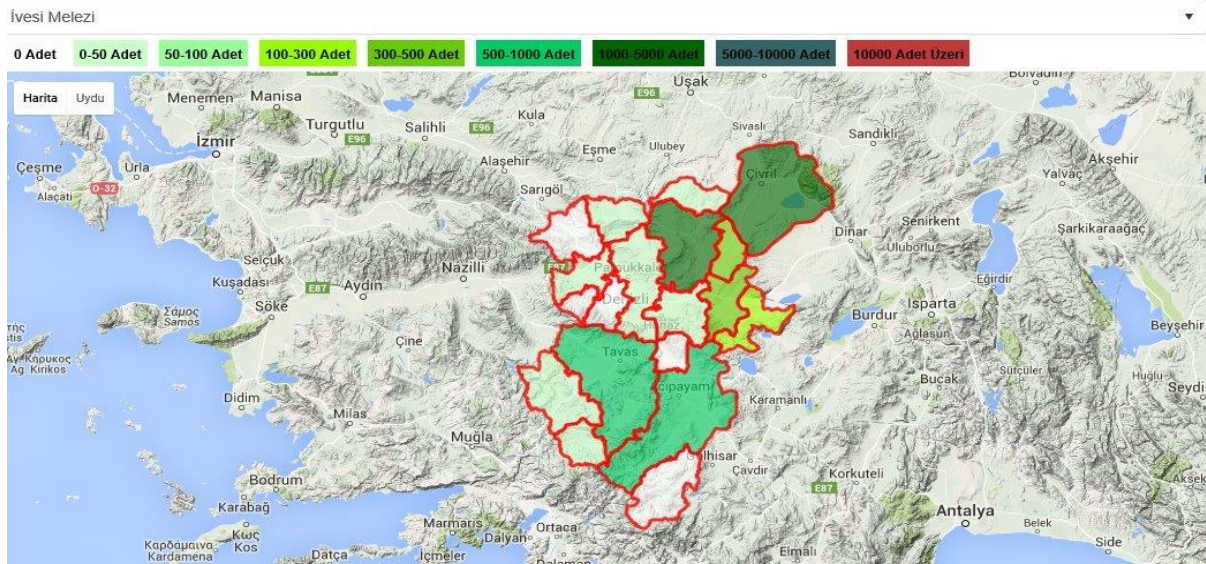

6.2.1.4. İvesi ve İvesi Melezi

Harita-7 İvesi İrki İlçeler bazında yoğunluğu

Harita-8 İvesi Melezi İlçeler bazında yoğunluğu

İvesi ırkı sıcak ve kurak iklim koşullarına çok iyi uyum sağlamıştır. Bu koşullarda uzun mesafeleri yürüebilir. Analık içgüdüğü gelişmiştir. Değişik çevrelere uyum yeteneğinin yüksek ve sürü içgüdüğünün gelişmiş olması, İvesi'lerinin diğer sütçü ırklara üstünlüğü olarak kabul edilir. Yayıldığı Bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve süt verimi 172 kg'dır.

İvesi ırkı Çal, Baklan, Bozkurt ve Çardak ilçelerinde sırasıyla 2.174, 2.103, 1.368 ve 3.492 baş yetiştirilmektedir. (Harita-7)

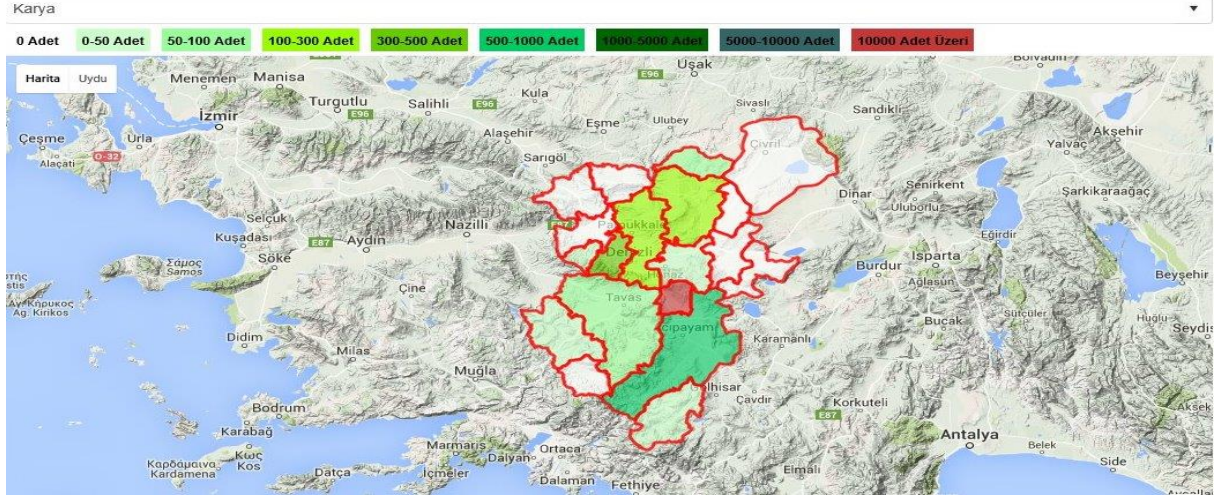
İvesi Melezi ise Çal ve Çivil ilçelerinde sırasıyla 1.158 ve 1.120 baş olarak yetiştirilmektedir. İvesi bölgemizde dayanıklılığı ve süt verimi yönünden sevilen bir hayvan, ancak yağlı kuyruklu olması ve bölgemizde yağlı kuyruklu hayvan tüketme alışkanlığımız olmadığı için, bu ırkta

ince kuyruklu olarak da sahalarda karşımıza çıkmıştır. Kuyruğunu inceltmek için çeşitli ırklarla kontrolsüz mezlenerek ırkın özelliği değiştirilmiştir. (Harita-8)

6.2.1.5.Karya

Harita-9 Karya İrkinin İlçeler bazında yoğunluğu

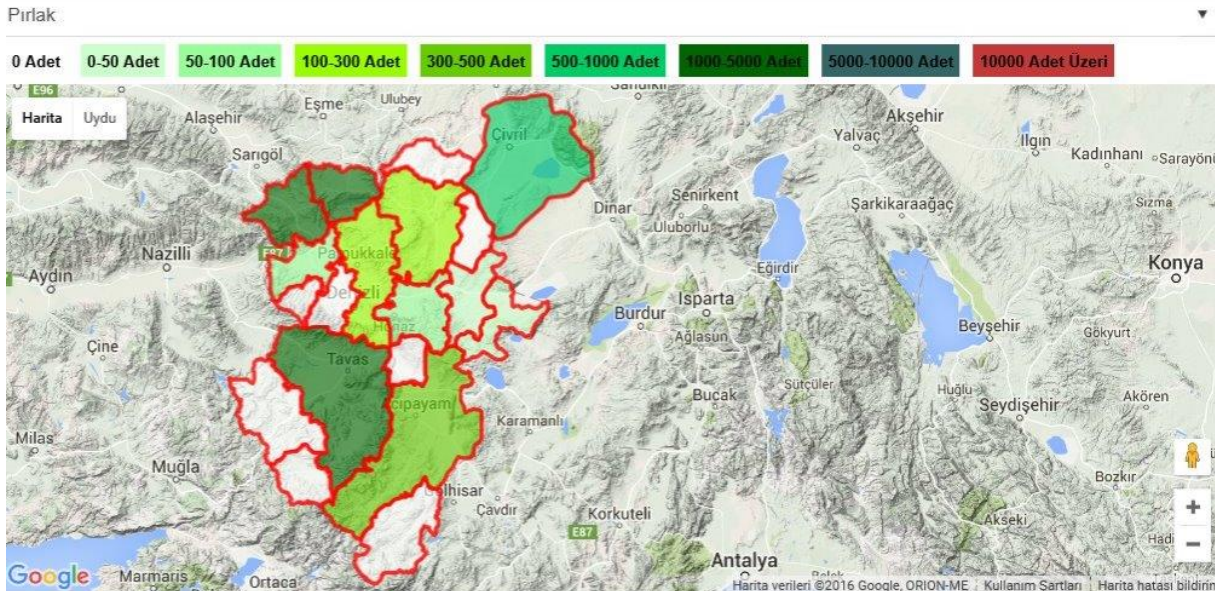
Batı Anadolu'daki ırkların Sakız ve Kıvırcık koçlarla sistemsiz mezlenmesi sonucu oluşmuştur. Vücut orta iriliktir. Erken gelişen bir ırktır. Döl ve süt verimi yüksektir. Özellikle bakım ve besleme koşulları kısmen iyi olan ve entansifleşme eğilimi görüle ovalık kesimlerde yetiştiriciliği tercih edilmektedir.

İlimizde Halk Elinde Ülkesel Islah projesi kapsamında Serinhisar ilçemizde 10.000 baş ve üstü yetiştiriciliği yapılmaktadır. Karya ırkı halk arasında karagöz olarak bilinmektedir. Yetiştiriciler Karya ismini pek kullanmamaktadır. Karya bölgede yayılım göstermektedir.

Serinhisar ilçesinde de 15.198 baş olarak yetiştiriciliği yapılmaktadır. (Harita-9)

6.2.1.6. Pırlak Genotipi ve Varyeteleri

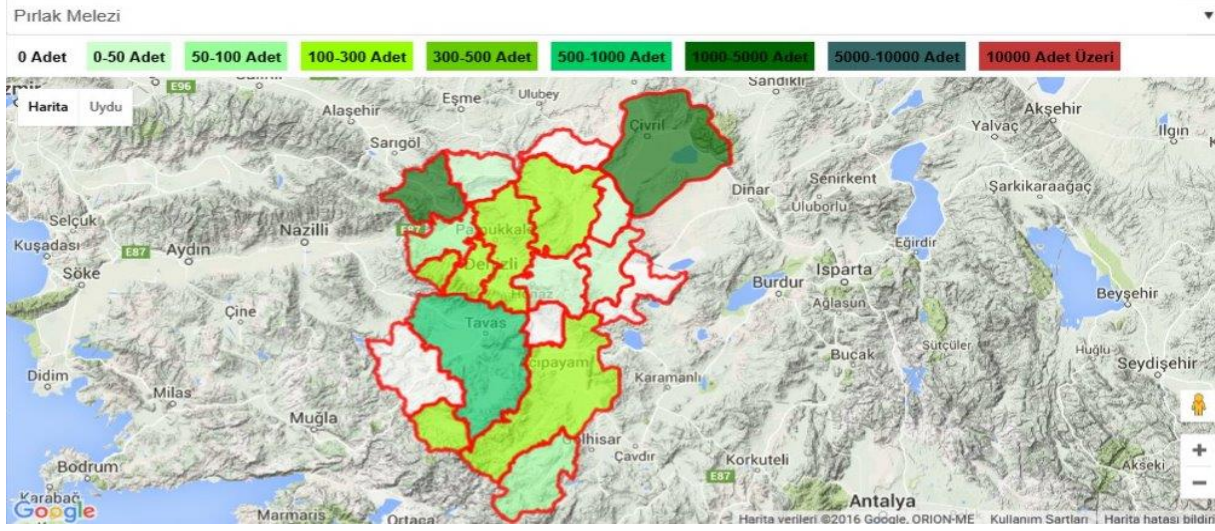
Harita-10 Pırlak Genotipinin İlçeler bazında yoğunluğu

Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması

Harita-11 Pırlak Varyeteleri İlçeler bazında yoğunluğu

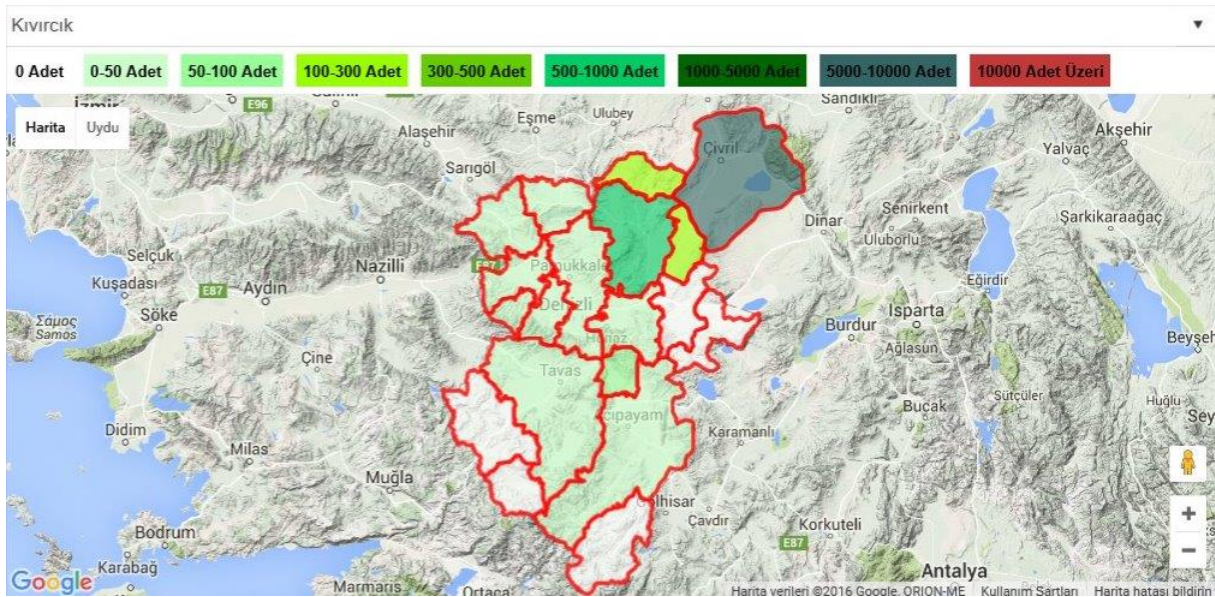
Pırlak Genotipi kötü çevre şartlarına ve hastalıklara dayanıklıdır. Eti lezzetlidir. Sıcak ve kurak iklim hayvanı olmakla birlikte değişik çevre koşullarına adaptasyon yeteneği iyidir. Yetersiz mera, barınak ve bakım besleme koşullarında yetiştirilebilir. Ağlları genellikle bir tepeye yanaştırılarak yapılır. Burdur ve Isparta illerinde dağların eteklerindeki kovuklarda ve hatta rüzgârdan korunmuş yerlerde açık korularda barındırılır. Göçer olarak ta yetiştiriciliği yapılmaktadır. Besleme karlı kış dönemleri dışında tamamen meraya dayalıdır.

Pırlak Genotipi ise Tavas, Buldan ve Güney ilçelerimizde sırasıyla 1.177, 2.787 ve 1.745 baş yetiştiriciliği yapılmaktadır. (Harita-10)

Pırlak Varyetelerinin en yoğun olduğu ilçeler ise Çivril ve Buldan ilçeleridir. Hayvan sayıları sırasıyla 1.449 ve 1.529 baş yetiştiriciliği yapılmaktadır. (Harita-11)

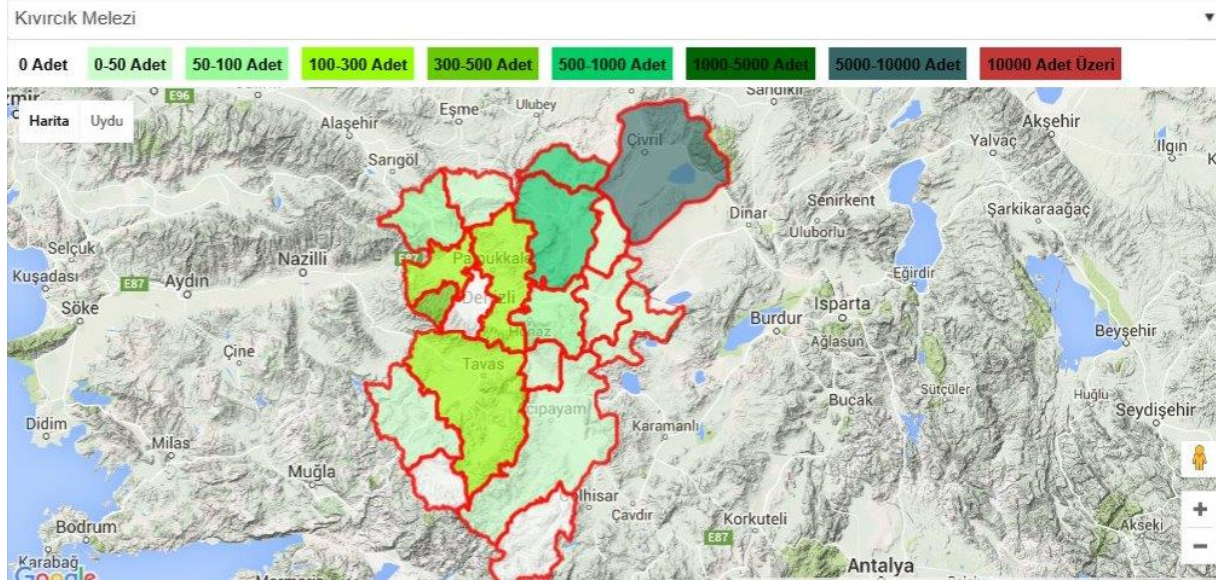
6.2.1.7. Kıvırcık ve Kıvırcık Melezi

Harita-12 Kıvırcık Irkının İlçeler bazında yoğunluğu

Harita-13 Kıvırcık Melezi İlçeler bazında yoğunluğu

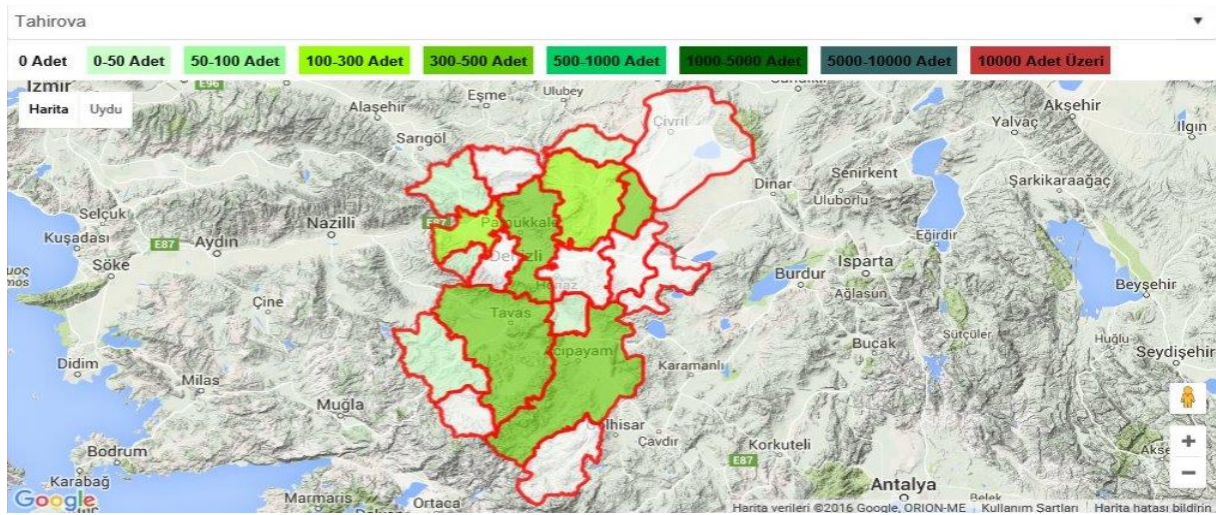

Sürü içgüdüü ve engebeli arazilerde uzun mesafeleri yürüme kabiliyeti iyidir. Adaptasyon yeteneği yüksektir. Sağlam yapılı ve kanaatkar olması nedeniyle kötü çevre koşullarına dayanıklıdır. Et ve süt verimi oldukça iyidir. Et yağının kas ve lif aralarında dağılmış olması ete yumuşaklık ve lezzet verir. Kıvırcık kuzuların eti açık renkli ve ince liflidir.

Çivril ilçesinde Kıvırcık Irkı 5.210 baş ve Kıvırcık Melezi ise 6.764 baş yetiştiriciliği yapılmaktadır. İlçesinin az engebeli ve ovalık bir arazi yapısına sahip olması ve mera alanının fazla olması bu ırkın burada yaygın yetişmesine neden olmaktadır. (Harita 12-13)

6.2.1.8. Tahirova ve Tahirova Melezi

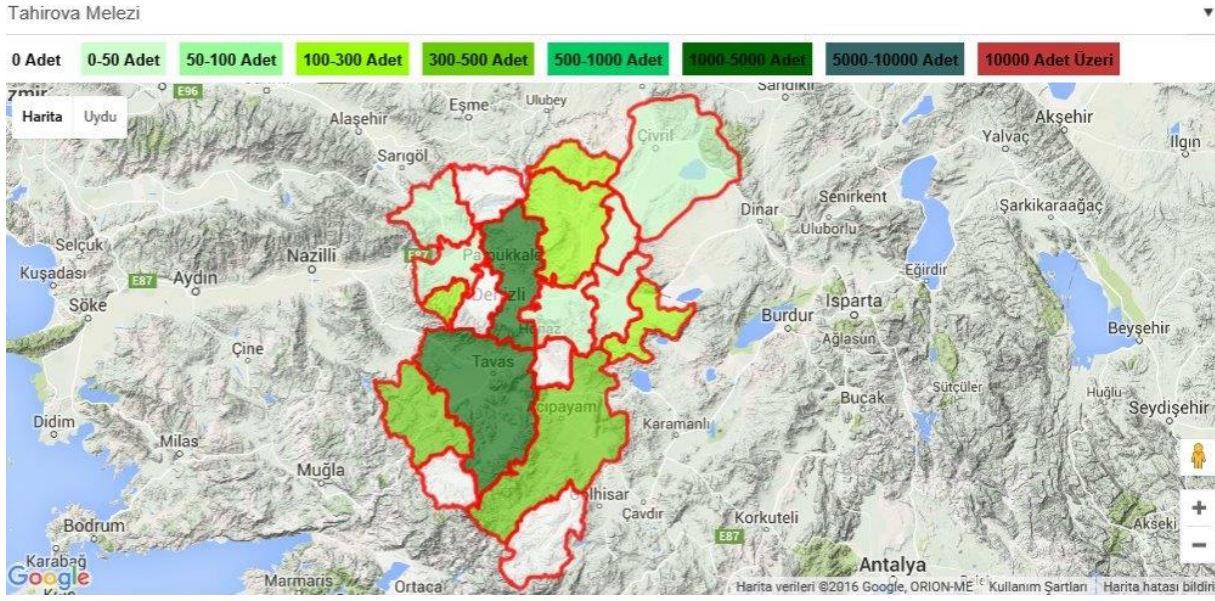
Harita-14 Tahirova Irkının İlçeler bazında yoğunluğu

Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması

Harita-15 Tahirova Melezi Genotipinin İlçeler bazında yoğunluğu

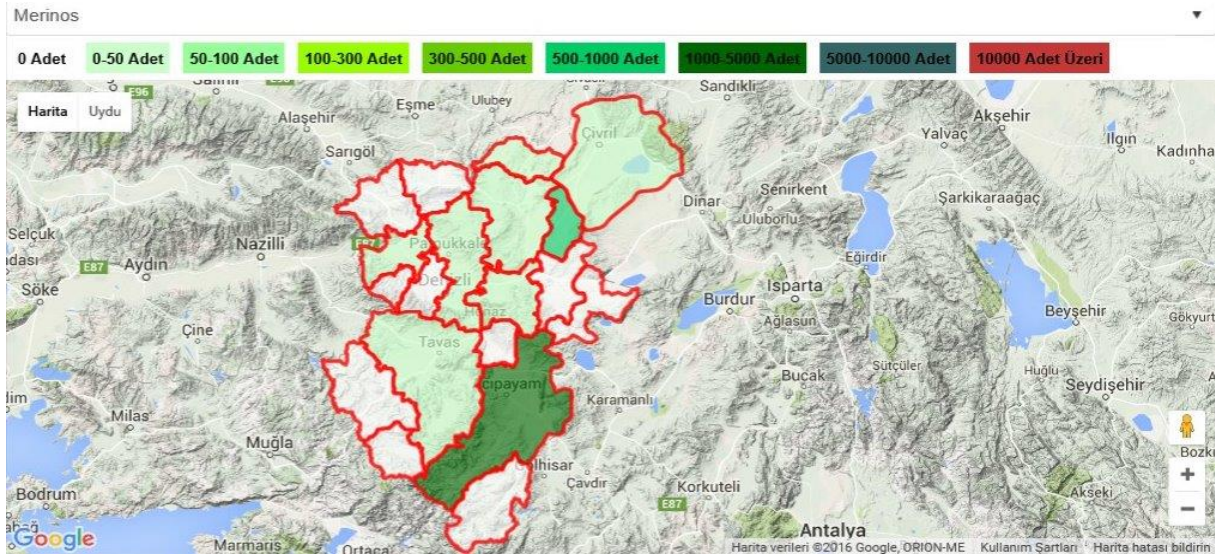
Tahirova koyunu, Kıvırcık ve Kıvırcık melezi koyunların yetiştirildiği her yerde yetiştirilebilir. Bu nedenle, Güney Marmara, Trakya ve Ege Bölgesi'nde ince kuyruklu yerli ırkların ıslahında başarıyla kullanılmıştır, özellikle mera durumu çok kötü olmayan, sağım zamanı ve kuzuların gelişme devresinde az da olsa elden yem verebilen işletmelerde rahatlıkla ve karlı olarak yetiştirilmektedir.

Tahirova Irkı ilimizin Acıpayam, Tavas, Pamukkale ve Baklan ilçelerinde sırasıyla 497, 404, 440 ve 347 baş yetiştirilmektedir. (Harita-14)

Tahirova Melezi Tavas ve Pamukkale ilçelerinde sırasıyla 1.279 ve 2.096 baş yetiştirilmektedir. (Harita-15)

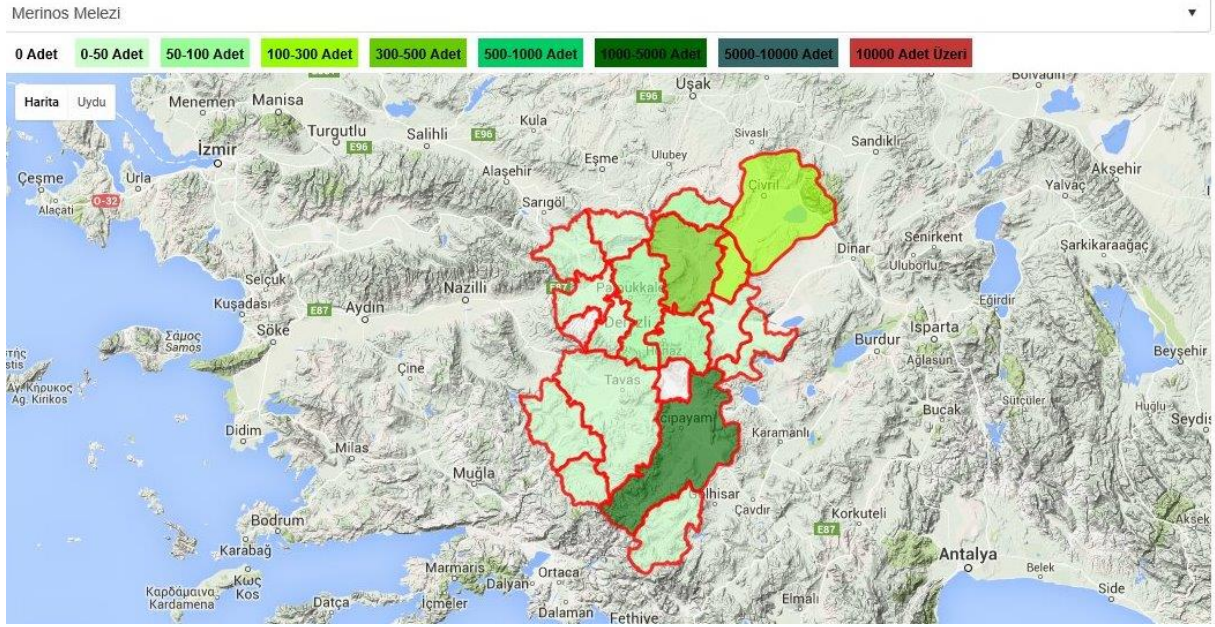
6.2.1.9. Merinos ve Merinos Melezi

Harita-16 Merinos Irkının İlçeler bazında yoğunluğu

Harita-17 Merinos Melezlerinin İlçeler bazında yoğunluğu

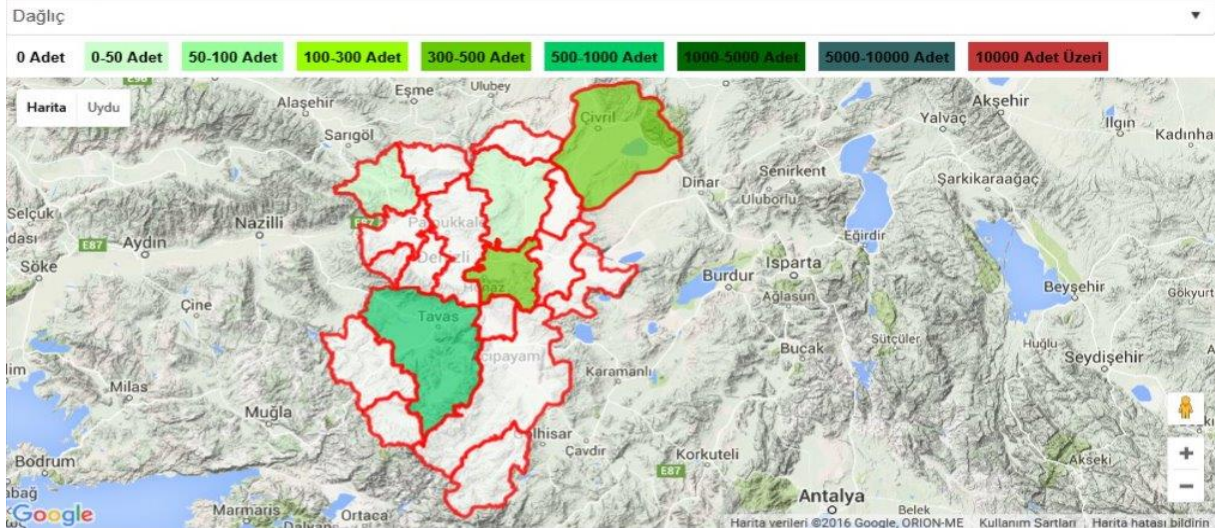

Yaşama gücü yüksektir. Hemen tüm yıl kızgınlık gösterir. Kuzuların büyüme hızı yüksektir. Koyunlar iyi huylu, sürü içgüdüleri oldukça iyi, sürü halinde yönetilmesi kolaydır. Sağım ve kırkıma olumsuz tepki vermez. Analık içgüdüleri iyidir. Bulunduğu bölge şartlarına uyumlu ve hastalıklara dirençlidir.

Merinos ırkı ilimizde en yoğun Acıpayam ilçesinde 1.176 baş ve Merinos Melezi ise 1.820 baş yetiştirilmektedir. Merinos kuzularında canlı ağırlık artışı diğer ırklara göre daha iyi olduğu için tercih edilmektedir. Kuzuları 4. aya kadar beslenmekte ve 40 kg. ağırlığa eriştikleri zaman kasaplara pazara sunulmaktadır. (Harita 16-17)

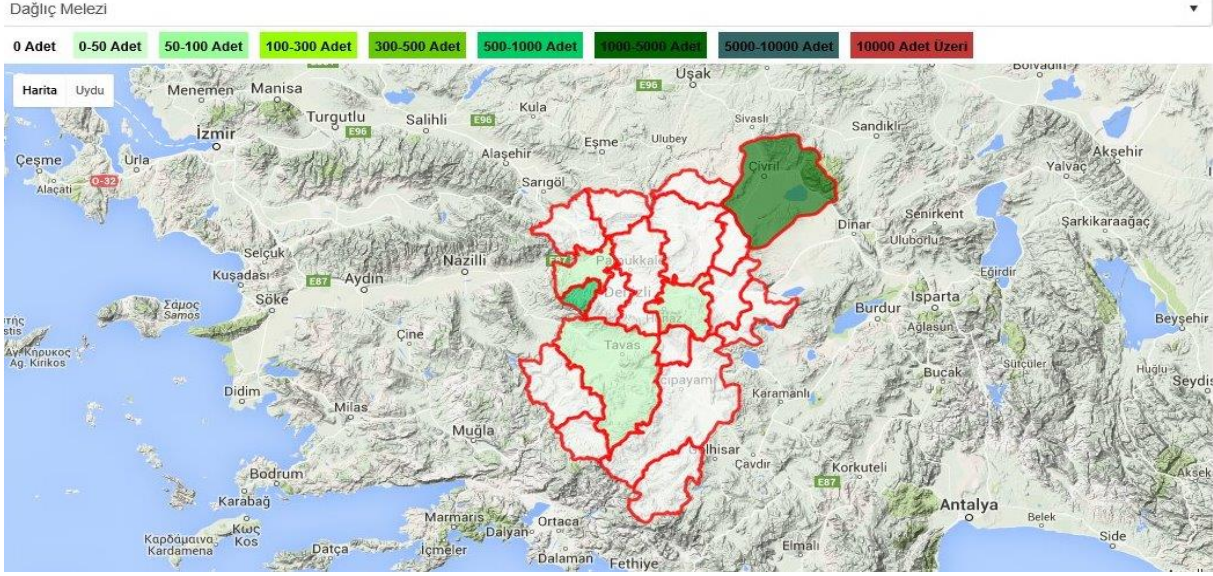
6.2.1.10. Dağlıç ve Dağlıç Melezi

Harita-18 Dağlıç Irkının İlçeler bazında yoğunluğu

Harita-19 Dağlıç Melezi İlçeler bazında yoğunluğu

Dağlıç ırkı elverişsiz bakım ve besleme koşullarında yaşama gücü yüksektir. Adaptasyon yeteneği iyidir. Uzun yol yürüyüşlerine dayanıklı ve sürü içgüdüğü gelişmiştir.

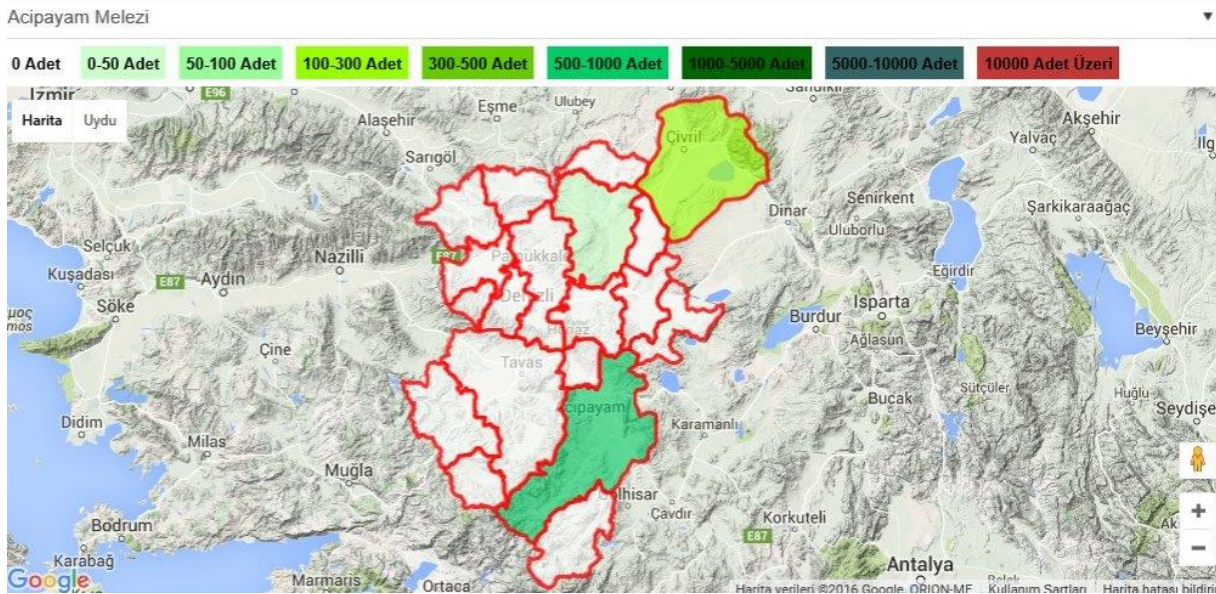
Sıcak ve kurak iklim hayvanı olmakla birlikte değişik çevre koşullarında, yetersiz mera, barınak ve bakım besleme koşullarında yetiştirilebilir. Ağlları genellikle bir tepeye yanaştırılarak yapılır. Burdur ve Isparta illerinde dağların eteklerinde kovuklarda ve hatta rüzgardan korunmuş yerlerde açıkta korularda barındırılır. Göçer olarak da yetiştirilir.

Dağlıç Irkı İlimizin Tavas ilçesinde 839 baş olarak yetiştirilmektedir.(Harita-18)

Dağlıç Melezi ise Çivril ilçelerinde 1.760 baş yetiştirilmektedir. (Harita-19)

6.2.1.11 Acipayam Melezi

Harita-20 Acipayam Melezi İlçeler bazında yoğunluğu

Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması

Acıpayam İrki Acıpayam Tarım İşletmesinde geliştirilen ırk, %50 İvesi, %25 Dağlıç ve %25 Doğu Friz genotipi taşır. G¼ç çevre şartlarına dayanıklı ve hastalıklara dirençlidir. Dağlıç ırkının yetiştirildiği ekstansif koşullara uyum sağlayabilir. Yağlı ve b¼y¼k kuyruklu Dağlıç'ları doğal olarak aşabilmektedir.

İlimizde Acıpayam Melezi Acıpayam ilçemizde yoğun olarak yetiştirilmektedir. İlçedeki Hayvan Sayısı ise 885 baş olarak yetiştirilmektedir.

6.2.2. GENOTİPLERİN İLÇELERDEKİ YOĞUNLUKLARI

6.2.2.1.ACIPAYAM İLÇESİ

Acıpayam, coğrafi konum olarak Akdeniz Bölgesi'ndedir. Acıpayam, 1628 km² yüzölçümü ile Denizli'nin en büyük ilçesidir. Deniz seviyesinden yüksekliği 885 metredir. İlçenin nüfusu 55.406 kişidir. Bunlardan 15.755'i ilçe merkezinde yaşamaktadır.

Acıpayam Ovası jeolojik yönden oldukça genç bir çöküntü havzasının sonradan alüvyonlarla dolmasıyla oluşmuştur. Kırmızımsı kireçli toprakları oldukça derin ve verimlidir. Ova, Ege Bölgesinin ve yurdumuzun en önemli ovalarından birisidir.

463.200 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 250.400 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 27.375 da. Alanı çayır-Meradır. 73.832 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 34.994 baş büyükbaş, 36.801 baş koyun, 31.240 bak keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede hayvansal ürün işleyen başlıca tesisler; 1 adet süt işleme tesisi, 1 adet ruhsatlı mezbaha, 1 adet yem fabrikası ,1 adet hayvan pazarı bulunmaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 100 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 24.550 baş koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla Merkez, Akalan, Dodurga, Alaattin, Yeşildere Yumurtaş, Kumavşarı, Güney ve Bedirbey mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %52'sine sahiptirler.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %48 Sakız Melezi, %10 sakız, %7 Merinos Melezi, %5 Merinos, bulunmaktadır(Grafik-5).

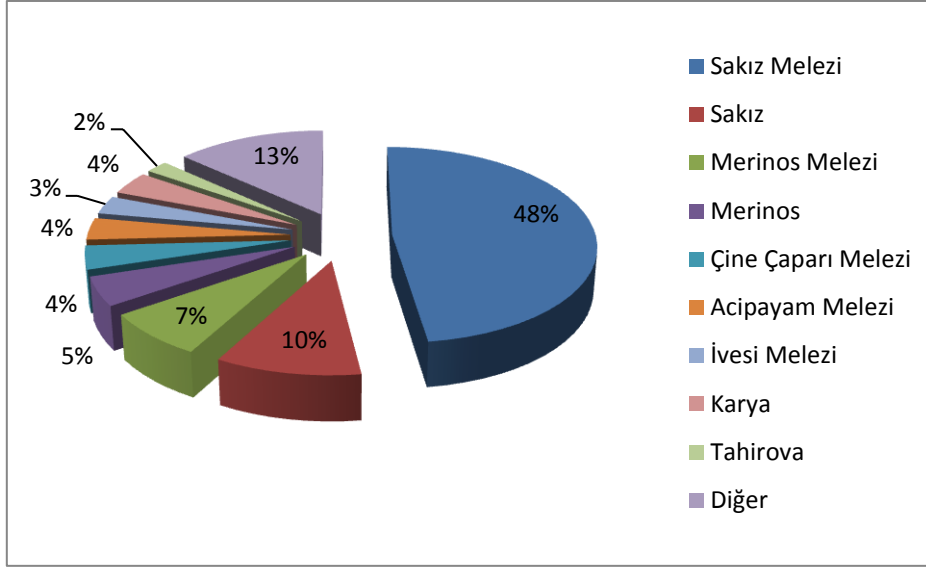
Acıpayam ırkı Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi tarafından Acıpayam TİGEM işletmelerinde geliştirilmiştir. TİGEM'in kapatılması sonucu Acıpayam ırkı, Konya'daki Gözlü TİGEM işletmesine taşınmıştır. Yöre halkı bu ırkı yetiştirmek istemekte ancak damızlık bulamadığı için yetiştirememektedir. 2016 yılı içinde Koyun Keçi Verimliliği Artırma Projesi kapsamında bu bölgeye Acıpayam koçu dağıtımı yapılacaktır.

Acıpayam merası ve hayvancılık sanayinin olması ile koyuncululuğun yaygın olarak yapılabilecek ilçesidir. İlçede genelde Sakız melezinin tercih edilmesi Sakız Irkının döl veriminin ve süt veriminin yüksek olması, ancak sürü kabiliyetinin ve iklime adaptasyonunun daha iyi olması için bu genotipi melez olarak yetiştirilmesi tercih edilmiştir. Merinos ırkı dudak yapısı yerli ırklara göre biraz daha kalındır. Ot olarak bir karış büyüklüğündeki otları tercih etmektedir. Meranın buna uygun olması bu ırkın yaygın yetiştirilmesine neden olmuştur. Merinos ve Merinos melezinin kuzularında canlı ağırlık artışı diğer ırklara göre daha iyi olduğu için tercih edilmektedir. Kuzuları 4. aya kadar beslenmekte ve 40 kg. ağırlığa eriştikleri zaman kasaplara pazara sunulmaktadır.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 25'de verilmiştir.

Grafik-5: Acıpayam İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 25: Acıpayam İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLELER	1.GENOTİP	2.GENOTİP
AKALAN	Sakız Melezi	Merinos Melezi
AKALAN-ALİGÖZ	Çine Çaparı Melezi	Pırt Varyeteleri
AKŞAR	Sakız	Sakız Melezi
ALAATTİN	Sakız Melezi	Acıpayam Melezi
APA	Sakız Melezi	Sakız
BADEMLİ	Sakız Melezi	Merinos Melezi
BEDİRBEY	Sakız Melezi	
BEDİRBEY-ALİGÖZ	Sakız Melezi	
BENLİK	Sakız Melezi	
DARIVEREN	Sakız Melezi	Pırlak Varyeteleri
DEDEBAĞI	Sakız	
DODURGA	Sakız Melezi	Sakız
GÜNEY	Sakız	
HİSAR	Sakız	Sakız Melezi
KARAHÖYÜK	Sakız Melezi	Tahirova Melezi
KIRCA	Tahirova	Sakız Melezi
KUMAVŞARI	Merinos	
MERKEZ	İvesi Melezi	Sakız Melezi
MERKEZ-GEDİKLİ	Sakız Melezi	Acıpayam Melezi
MERKEZ-YENİMAHALLE	Sakız Melezi	
MEVLÜTLER	Sakız	
OVAYURT	Sakız Melezi	İvesi
PINARYAZI	Merinos	Sakız
UCARI	İvesi Melezi	Acıpayam Melezi
YASSIHÖYÜK	Sakız Melezi	Sakız
YAZIR	Merinos Melezi	Sakız Melezi
YEŞİLDERE	Sakız	Merinos
YEŞİLYUVA	Sakız Melezi	Sakız
YUMRUTAŞ	Sakız Melezi	Sakız

6.2.2.2.BABADAĞ İLÇESİ

İlçenin yüzölçümü 136 km² olup, toplam nüfusu 4500 dür. Rakım: 850 m İlçenin nüfusu 6707 kişidir.

İlçenin ekonomisinde dokumacılık çok önemli bir yere sahiptir. Bunun yanı sıra tarım ve hayvancılık da yapılmaktadır. Ancak ilçenin doğal yapısı tarıma elverişli olmadığından yalnızca yem bitkileri ve kavunculuk yapılmaktadır.

31.523 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 4.643 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 960 da. Alanı çayır-Meradır. 1.260 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 1429 baş büyükbaş, 8750 baş koyun, 8650 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede herhangi hayvansal ürün işleyen tesisi bulunmamaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 4265 baş koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla Kelleciler ve Mollaahmetler mahalleleri olup, ilçenin koyunculugunu %65'ine sahiptirler.

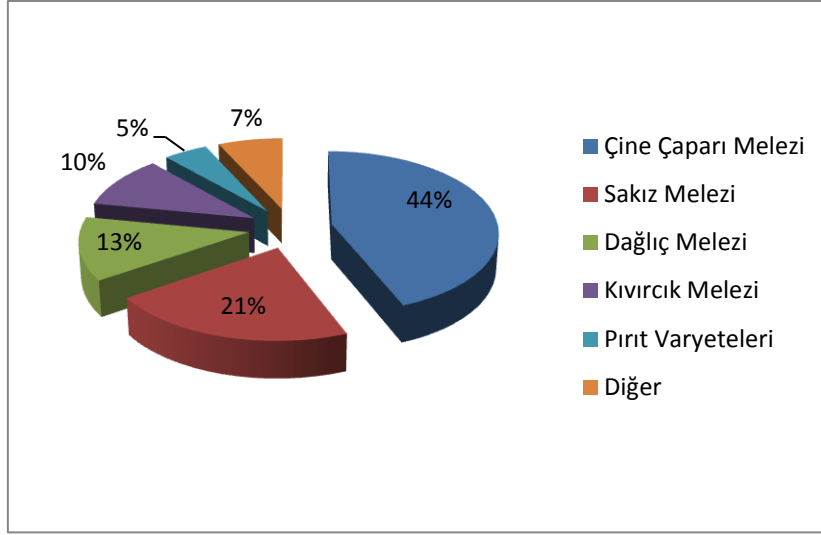
Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %44Çine Çaparı Melezi ve %21 Sakız Melezi bulunmaktadır(Grafik-6).

Babadağ ilçesinde Halk Elinde Islah Çalışması Projesi kapsamında Kıl Keçisi yetiştirilmekte ve yerli gen kaynağının korunması ve geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bölge engebeli arazi olduğu için keçi yetiştiriciliğine uygundur. Ancak düz ve hafif engebeli bölgelerinde baskın genotip olarak Çine Çaparı ve Sakız Melezi yetiştirilmektedir. Sakızın süt ve döl verimi yüksek olmasına rağmen, sürü kabiliyeti düşük ve yüksek rakımlarda verim kaybı yaşanmaktadır. Yöre Halkı Çine Çaparı ile melezleme ile bu olumsuzluklar iyileştirildiğini düşünmektedir.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 26'de verilmiştir.

Grafik-6: Babadağ İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 26 :Babadağ İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLELER	1.GENOTİP	2.GENOTİP
KELLEÇİ	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
MOLLAAHMET	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
KIRANYERİ	Sakız Melezi	Pırt Varyeteleri
BEKİRLER	Çine Çaparı Melezi	Kıvırcık Melezi
MERKEZ	Çine Çaparı Melezi	Kıvırcık Melezi
AHILLI	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
DEMİRLİ	Sakız Melezi	Çine Çaparı Melezi

6.2.2.3. BAKLAN İLÇESİ

Baklan Denizli ilinin Akdeniz bölgesine yakın kısmında yer almaktadır. 950 m.lik rakımı ile bölgenin en yüksek yerleşim birimlerindedir. İlçenin nüfusu 6679 kişidir. İlçe merkezinde 2162, diğer mahalleler ise 4517 kişidir.

İlçe arazisinin çok büyük bir bölümünü ilimizin de en geniş düzlüklerinden olan Baklan Ovası kaplamaktadır. İlçemizin tek akarsuyu Ege Bölgesinin de en önemli nehri olan Büyük Menderestir. İlçemize bağlı bütün köylerimiz Şenyayla hariç Baklan Ovasındadır. İlçemize Anadolu yayla iklimi (kışın soğuk ve yağışlı, yazın serin ve kurak) hakimdir.

143.000 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 100.149 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 23.829 da. Alanı çayır-Meradır. 6654 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 5.830 baş büyükbaş, 14.215 baş koyun, 1.025 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede herhangi hayvansal ürün işleyen tesisi bulunmamaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 5587 baş koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla Merkez, Dağal, İçikli, Kavaklar ve Boğaziçi mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %73'üne sahiptirler.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %38 İvesi ve %14 Sakız bulunmaktadır(Grafik-7).

İvesi ırkı Sıcak ve kurak iklim koşullarına çok iyi uyum sağlamıştır. Bu koşullarda uzun mesafeleri yürüebilir. Analık içgüdüğü gelişmiştir. Değişik çevrelere uyum yeteneğinin yüksek ve sürü içgüdüğünün gelişmiş olması, İvesi'lerinin diğer sütçü ırklara üstünlüğü olarak kabul edilir.

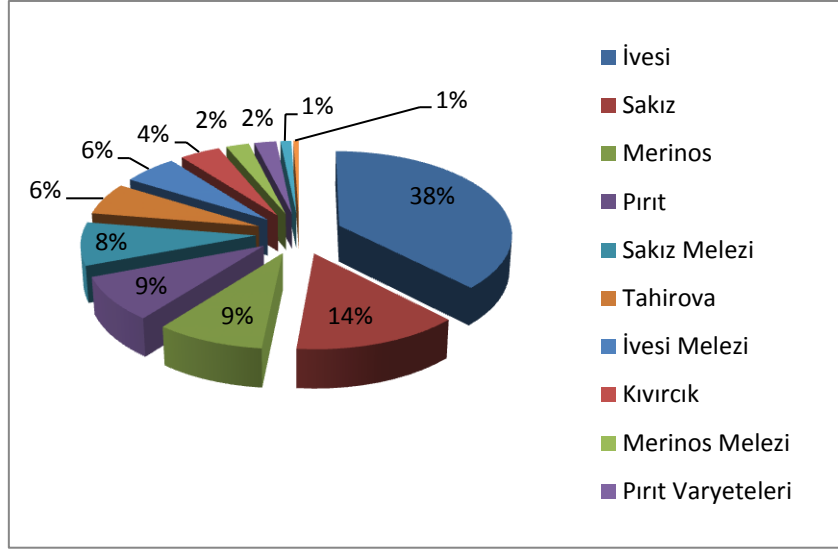
Baklan ilçesinde daha çok süt verim yönlü ırkları yetiştirmeye eğilimlidir. Sütçü ırkların yavrularını daha kolay beslemesi ve kuzunun süttten kesiminden sonra da 3 Ay gibi bir süre sütünü peynir veya yoğurt olarak değerlendirmelerinden dolayı sütçü ırkları tercih etmişlerdir. Sütçü ırk olan İvesi ırkı koyun yetiştiriciliği yaygındır. İvesi ırkının günde 10 km. kadar yol yürüebilmesi ve dayanıklı ırk olması halk tarafından tercih edilmiştir.

Sakız ise Erken gelişen bir ırk olması, döl veriminin ve süt veriminin yüksek olmasından dolayı bu ırkta bu bölgede yaygındır.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 27'de verilmiştir

Grafik-7: Baklan İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 27 :Baklan İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLELER	1.GENOTİP	2.GENOTİP
ATAKÖY	İvesi	İvesi Melezi
BOĞAZIÇI	İvesi	İvesi Melezi
ÇATALOBA	İvesi	
DAĞAL	Sakız	Merinos
MERKEZ-GÖKPINAR	İvesi	Sakız
BEYELLİ	Pırit Varyeteleri	Sakız Melezi
İCİKLİ	Pırit	Kıvırcık
KAVAKLAR	Pırit	
KONAK	Sakız Melezi	Merinos Melezi
MERKEZ-Hüsamettindede	İvesi	İvesi Melezi

6.2.2.4. BEKİLLİ İLÇESİ

Ege Bölgesinin İç Ege Bölümünde yer alan ilçemiz, Denizli ilinin kuzeyinde ve Denizli'ye 86 km. Toplam yüzölçümü 319.000 Da. rakımı ise 850 m'dir. İlçenin nüfusu 7751 kişidir. Bunlardan 3364'i ilçe merkezinde yaşamaktadır.

Bekilli ve köylerinin arazisi engebelik bir yapıya sahiptir. ilçenin tarıma elverişli, düz arazi kesimi, Çoğuşlu, Yeşiloba Köyleri ile Kutlubey Kasabası arasında bulunan "Medele Ovası"dır. Bekilli'nin 5 km. güneyinden Büyük Menderes Irmağı geçmektedir. Irmağın aktığı vadinin derin ve sarp olmasından dolayı sulamada yararlanılamamaktadır.

125.000 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 1.250 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 629 da. Alanı çayır-Meradır. 929,8 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 1258 baş büyükbaş, 15.292 baş koyun, 3.562 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede herhangi hayvansal ürün işleyen tesisi bulunmamaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 5277 baş koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla Merkez, Kutlubey, Gömce, Çoğuşlu, Üçkuyulu ve Poyrazlı mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %75'ini sahiptirler.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %37 Pırıt ve %23 Sakız Melezi bulunmaktadır(Grafik - 8).

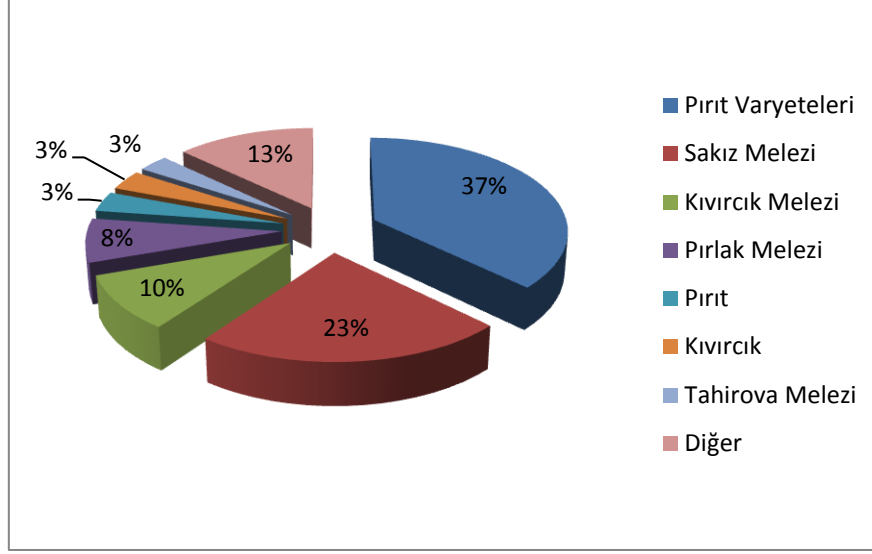
Bekilli ilçesi engebeli bir arazi yapısına sahip olması ve kuru tarımın yaygın olması yüzünden et verim yönlü ırklar tercih edilmektedir. Bunun nedeni ise Kuzuların 5 ay beslenmesi daha sonra 18kg yakın karkas ağırlığına ulaşan kuzuların hemen pazarlanması ve nakit paranın kısa sürede yetiştiricinin eline geçmesidir. En yoğun yetiştirilen ise Pırıt Genotipidir. Pırıt Kötü çevre şartlarına ve hastalıklara dayanıklıdır. Eti lezzetlidir.

Sakız Melezi de ilçemizde yetiştirilmektedir. Sakız ırkının Çine Çaparı ile veya vb. ırklarla melezlenmesi sonucu bölgemizde rahat ve yaygın yetiştiriciliği yapılmaktadır. Yöre halkının koyun peyniri ve yoğurdu tüketme alışkanlığı olduğu için süt verim yönlü ırk olarak Sakız Melezi tercih edilmiştir.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 28'de verilmiştir

Grafik - 8: Bekilli İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge-28 : Bekilli İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLELER	1.GENOTİP	2.GENOTİP
BÜKRÜCE	Kıvırcık Melezi	Pırit Varyeteleri
ÇAMKÖY	Kıvırcık Melezi	Tahirova Melezi
ÇOĞAŞLI	Kıvırcık Melezi	Sakız Melezi
DEŞDEMİR	Pırit Varyeteleri	Sakız Melezi
EKİZBABA	Pırit Varyeteleri	Sakız Melezi
GÖMCE	Pırit Varyeteleri	Karya Melezi
KÖSELLİ	Pırit	Pırit Varyeteleri
KUTLUBEY	Pırit Varyeteleri	Kıvırcık Melezi
MERKEZ	Sakız Melezi	Pırit Varyeteleri
MERKEZ-YENİMAHALLE	Pırit Varyeteleri	Sakız Melezi
POYRAZLI	Pırit Varyeteleri	Sakız Melezi
SIRIKLI	Pırit Varyeteleri	Sakız Melezi
ÜÇKUYU	Pırit Varyeteleri	Sakız Melezi
YEŞİLOBA	Sakız Melezi	Pırit Varyeteleri

6.2.2.5. BEYAĞAÇ İLÇESİ

Beyağaç ilçesi, Eskere ovası namıyla verimli bir ova üzerinde kurulmuş olup, ilçenin rakımı 650 m, yüzölçümü 436 km² dir. Bu ovanın içinden geçerek Muğla sınırlarına ulaşan Akçay, ilçedeki tek akarsudur. Merkez ilçe nüfusu 2.003, toplam nüfusu 6713'dir.

32.225 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 22.525 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 330 da. Alanı çayır-Meradır. 11.910 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 4037 baş büyükbaş, 1.624 baş koyun, 5.654 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede herhangi hayvansal ürün işleyen tesisi bulunmamaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 287 baş koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla Uzunoluk ve merkez mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %61'ini sahiptirler.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %59 Pırlak ve %24 Çine Çaparı Melezi bulunmaktadır(Grafik- 9).

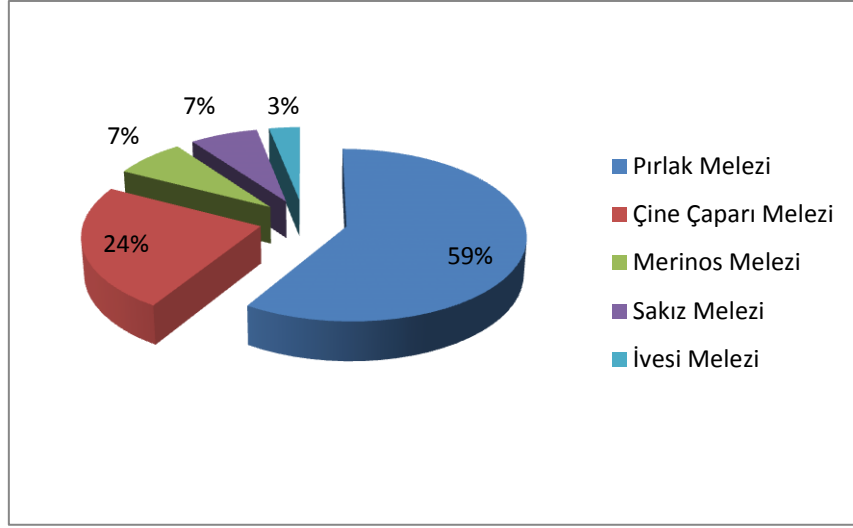
Pırlak Kötü çevre şartlarına ve hastalıklara dayanıklıdır. Eti lezzetlidir. Sıcak ve kurak iklim hayvanı olmakla birlikte değişik çevre koşullarına adaptasyon yeteneği iyidir. Yetersiz mera, barınak ve bakım besleme koşullarında yetiştirilebilir. Ağılları genellikle bir tepeye yanaştırılarak yapılır. Burdur ve Isparta illerinde dağların eteklerindeki kovuklarda ve hatta rüzgârdan korunmuş yerlerde açık korularda barındırılır. Göçer olarak ta yetiştiriciliği yapılmaktadır. Besleme karlı kış dönemleri dışında tamamen meraya dayalıdır. İlimizde Pırlak genotipi gibi yaygın bir genotiptir. Genellikle et verim yönlü yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Çine Çaparı Oldukça kanaatkar, hastalıklara ve kötü çevre koşullarına dirençlidir. Kuzular sağlam yapılı ve büyüme hızı yüksektir. Koyunlar yaklaşık 5 ay sağılmakta ve hiç ek yemleme yapılmadan tamamen ekstansif koşullarda ortalama 50 kg süt vermektedir. Sürü ve analık içgüdüleri ve otlama yeteneği çok iyidir. Oldukça sakin mizaçlı olması dolayısı ile sürü idaresi kolaydır. Ancak yağlı kuyruklu olması bölgemizde istenen bir özellik değildir. Bu yüzden kuyruğunu inceltmek için genelde Sakız ırkı ile melezlenmektedir. Doğaya ve hastalıklara dayanıklı olması Sakız ırkı gibi narin ırkların bölgemizde kullanılabilmesi için yetiştirici bu iki ırkı melezleyerek kullanmayı tercih etmektedir. Sakızın süt ve yavru verimi ile Çine Çaparının dayanıklılığını bir araya getirdiklerini inanmaktadırlar. Bu şekilde kullanım oldukça bölgemizde yaygındır.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 29'da verilmiştir.

Grafik- 9: Beyağaç İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 29 : Beyağaç İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLELER	1.GENOTİP	2.GENOTİP
KIZILCAAĞA	Pırlak Varyeteleri	ine aparı Melezi
MERKEZ-CUMHURİYET	Merinos Melezi	Pırlak Varyeteleri
UZUNOLUK	Pırlak Varyeteleri	ine aparı Melezi

6.2.2.6. BOZKURT İLÇESİ

Bozkurt ilçesi, Denizli ilinin doğusunda yer alır. Denizli'ye uzaklığı 52 km.dir. Denizden yüksekliği 866.8 m.dir. Topraklarının büyük bir bölümü Hambat ovası içindedir. Yüzölçümü 400 km²'dir. İlçede, Akdeniz ile iç Ege iklimi arasında bir geçiş iklimi görülür. Genelde yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlı geçer. ilçenin toplam nüfusu 12353 olup, bu nüfusun 5592' i ilçe merkezinde yaşamaktadır.

160.000 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 19.766 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 866 da. Alanı çayır-Meradır. 5.872 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 5228 baş büyükbaş, 9.584 baş koyun, 2.816 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede herhangi hayvansal ürün işleyen tesisi bulunmamaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 3252 baş koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla İnceler, Cumalı, Sazköy ve Yenibağlar mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %64'ini sahiptirler.

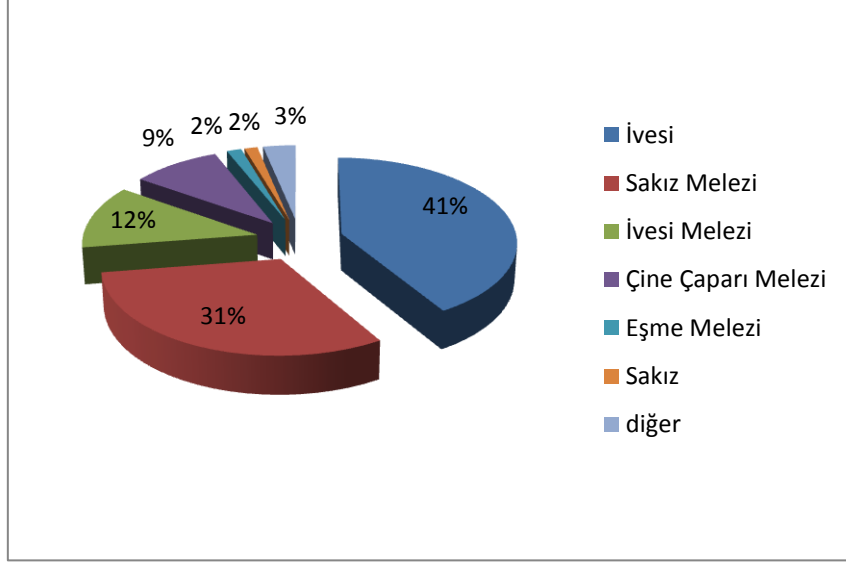
Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %41 İvesi ve %31 Sakız Melezi bulunmaktadır(Grafik – 10).

Bozkurt ilçesi, Baklan ve Çardak ilçelerine yakın ilçedir. Bu üç ilçede İvesi Irkı yaygın yetiştirilmektedir. Bozkurt ilçesinin düz ve ovalık olması yüzünden daha çok süt verim yönlü ırkları yetiştirmeye eğilimlidir. Bölgede Sütçü ırk olan İvesi ve Sakız Melezi tercih edilmiştir.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 30'da verilmiştir

Grafik – 10 : Bozkurt İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 30 : Bozkurt İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLELER	1.GENOTİP	2.GENOTİP
ALİKURT	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
BAKLANKUYUCAK	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
CUMALI	İvesi	
ÇAMBAŐI	Sakız Melezi	Sakız
İNCELER	İvesi	İvesi Melezi
MECİDİYE	Sakız Melezi	
MERKEZ	Sakız Melezi	Eşme Melezi
SAZKÖY	Sakız Melezi	İvesi Melezi
TUTLUCA	İvesi	Sakız Melezi
YENİBAĞLAR	Sakız Melezi	İvesi Melezi

6.2.2.7. BULDAN İLÇESİ

Buldan Merkez ve köylerinin deniz seviyesinden yüksekliği 300-1200 metre arasında değişmektedir. Arazi yapısı rakımdan dolayı değişkendir. Buldan platosu alçalarak Sarayköy ovasına ulaşır. Ovalar ve platolar birbirine tamamlar. Buldan İlçe merkezinin rakımı 690 m.dir. İlçenin yüzey ölçümü 518km².dir. ilçenin toplam nüfusu 30053 olup, bu nüfusun 18370' i ilçe merkezinde yaşamaktadır.

146.706 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 42.910 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 3238 da. Alanı çayır-Meradır. 16.935 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 11.334 baş büyükbaş, 20.987 baş koyun, 8.132 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede herhangi hayvansal ürün işleyen tesisi bulunmamaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 7.024 baş koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla Yenicekent, Karaköy, Aktaş, Hasanbeyler, Çatak, Boğazçiftlik, Bölmekaya, Gülalan ve Mahmutlu mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %65'ini sahiptirler.

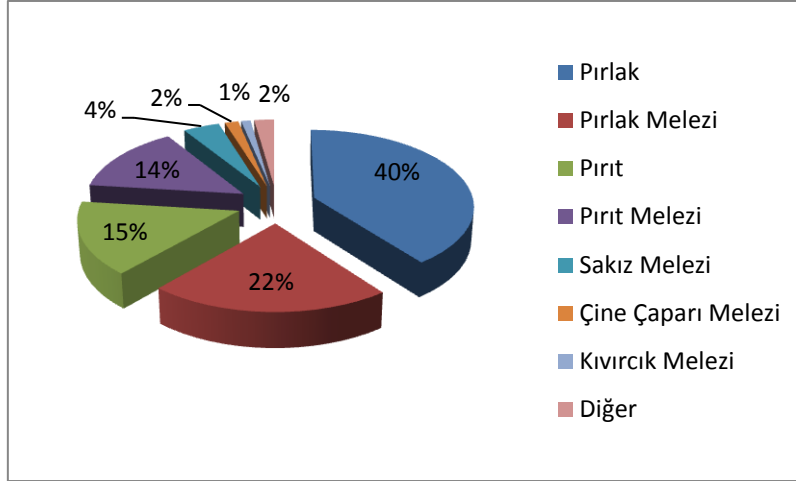
Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %40 Pırlak ve %22 Pırlak Melezi bulunmaktadır(Grafik- 11).

Buldan ilçesinin ovasında yoğun olarak bağcılık ve Nar yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bu bölgenin özellikle dağlık kesimlerinde et koyuncululuğu yapılmakta olup, ilçeye uygun genotip olarak Pırlak ve Varyeteleri tercih edilmiştir. Bu ilçede özellikle kurbanlık kuzu besiciliği diğer ilçelere göre daha yaygındır.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 31'de verilmiştir

Grafik- 11: Buldan İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 31 : Buldan İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipi

MAHALLELER	1.GENOTİP	2.GENOTİP
AKTAŞ	Pırlak	Pırlık Varyeteleri
ALACAOĞLU	Pırlak Varyeteleri	Çine Çaparı Melezi
BEYLER	Sakız Melezi	
BOĞAZÇİFTLİK	Pırlak	Pırlık
BOSTANYERİ	Pırlak	Pırlık
BOZALAN	Pırlak	Pırlık
BÖLMEKAYA	Pırlak	Pırlık
ÇATAK	Pırlık Varyeteleri	Pırlak
DERBENT	Pırlak	Pırlık
DOĞANKÖY	Pırlak	Pırlık
GÜLALAN	Pırlık Varyeteleri	Pırlak
HASANBEYLER	Pırlak	Pırlak Varyeteleri
HASANBEYLER-KÖRTEPE	Pırlak Varyeteleri	Çine Çaparı Melezi
KADIKÖY	Pırlık	Pırlak Varyeteleri
KARAKÖY	Pırlak	Sakız Melezi
KIRANDAMI	Pırlak	Çine Çaparı Melezi
MAH.BULDAN/DENİZLİ	Pırlık	
MAHMUTLU	Pırlak Varyeteleri	Sakız
MERKEZ-BURSA	Pırlak Varyeteleri	
MERKEZ-CUMHURİYET	Pırlak Varyeteleri	Çine Çaparı Melezi
MERKEZ-GİRNE	Pırlık	Pırlak
MERKEZ-MERKEZ	Pırlak	Pırlık
OĞUZ	Pırlak Varyeteleri	Pırlak
SARIMAHMUTLU	Pırlak	Çine Çaparı Melezi
SÜLEYMANLI	Pırlık	Çine Çaparı Melezi
YENİCEKENT	Pırlak Varyeteleri	Pırlak
YENİCEKENT-CUMHURİYET	Pırlık Varyeteleri	
YENİÇAM	Pırlak Varyeteleri	Pırlık Varyeteleri

6.2.2.8. ÇAL İLÇESİ

Arazi yapısı dalgalıdır. Menderes Nehri İlçe topraklarından geçmektedir. İklim olarak İç Anadolu yayla iklimi hakimdir. Kışlar soğuk ve yağışlı, yazlar serin ve kuraktır. Çal İlçesi Denizli İli'ne 63 kilometre mesafededir. İlçenin rakımı 850 m, yüzölçümü 858 km²'dir. İlçenin toplam nüfusu 19699'dur.

387.500 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 106.972 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 2720 da. Alanı çayır-Meradır. 8.749 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 7.553 baş büyükbaş, 34.874 baş koyun, 19.140 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.(3)

İlçede herhangi hayvansal ürün işleyen tesisi bulunmamaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

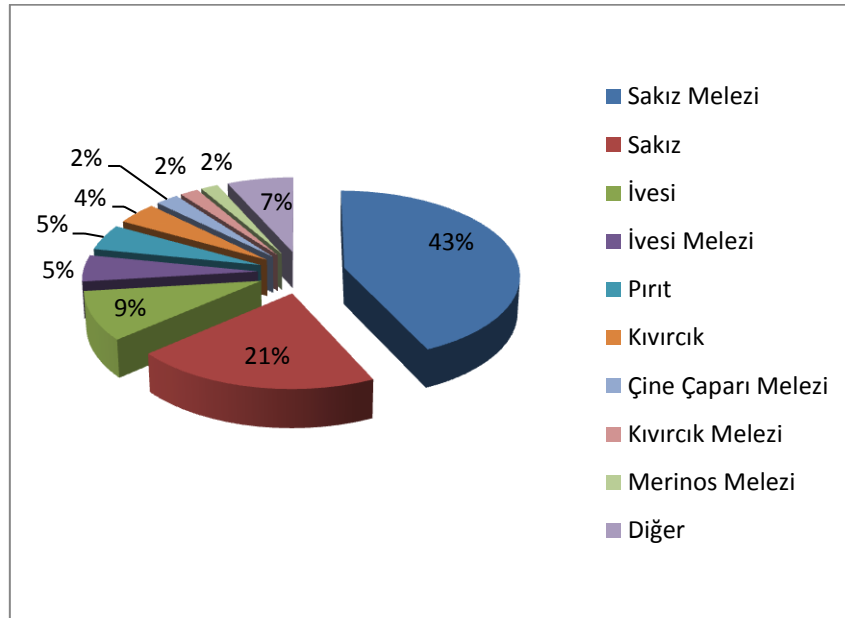
Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 23172 baş koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla Süller, İsabeyli, Akkent, Yukarısehit, Baklançakırlar, Gelinören, Bayıralan, Hancalar ve Peynirci mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %63'ini sahiptirler.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %43 Sakız Melezi ve %21 Sakız bulunmaktadır(Şekil 18).

Bu ilçemizdeki yetiştirici tercihi süt verim yönlü ırklardır. Koyun süt ve ürünleri üretimi ve tüketimi ilçemizde yaygındır.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 32'de verilmiştir

Grafik - 12: Çal İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 32 : Çal İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLELER	1.GENOTİP	2.GENOTİP
AKKENT	Sakız	Sakız Melezi
AŐAĐISEYİT	Sakız Melezi	Sakız
BAHADINLAR	Sakız Melezi	İvesi Melezi
BAKLANÇAKIRLAR	Sakız Melezi	İvesi Melezi
BAYIRALAN	Sakız Melezi	İvesi
BELEVİ	Sakız Melezi	Sakız
ÇALÇAKIRLAR	Sakız Melezi	Sakız
ÇALKUYUCAK	Pırıt	Sakız Melezi
DAĞMARMARA	Sakız	Sakız Melezi
DAYILAR	Sakız Melezi	Sakız
DENİZLER	Sakız Melezi	Pırıt
DEVELLER	Kıvırcık Melezi	İvesi
GELİNÖREN	Sakız Melezi	Çine Çaparı Melezi
HANÇALAR	Sakız Melezi	İvesi Melezi
İSABEY	Sakız	Sakız Melezi
KABALAR	Sakız Melezi	İvesi Melezi
KAPLANLAR	Sakız	Sakız Melezi
KARAKAYA	Sakız	Sakız Melezi
KOCAKÖY	Sakız Melezi	Pırıt
MAHMUTGAZİ	Sakız Melezi	Kıvırcık Melezi
MERKEZ	Sakız	Sakız Melezi
ORTAKÖY	Kıvırcık	Sakız Melezi
PEYNİRCİ	Sakız Melezi	İvesi
SAKIZCILAR	Sakız Melezi	Sakız
SAZAK	Sakız	Sakız Melezi
SELCEN	Pırıt	Sakız Melezi
SÜLLER	Sakız Melezi	Sakız
ŐAPCILAR	Pırlak Varyeteleri	Sakız Melezi
YAZIR	Sakız	İvesi
YUKARISEYİT	İvesi	Sakız Melezi

6.2.2.9. ÇAMELİ İLÇESİ

Çameli ilçesi, Denizli ilinin güney batısında, il merkezine 110 km. mesafede, Toros dağlarının devamı üzerinde, küçük ve kırsal bir yerleşim birimidir. Rakımı 750 ile 2313 m (ilçe merkezinin rakımı 1325 m) olup, yüzölçümü 738 km^2 'dir . Genellikle orman alanı içinde çok dağınık, biraz dalgalı, pek azda yayla karakterli bir araziye sahiptir. İlçenin toplam nüfusu 18819 olup 2925 kişi merkezde yaşamaktadır.

125.000 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 39.500 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 235 da. Alanı çayır-Meradır. 11.370 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 15.645 baş büyükbaş, 7.500 baş koyun, 8.000 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede herhangi hayvansal ürün işleyen tesisi bulunmamaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 23172 baş koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla Gürsu, Elmalı, İmamlar, Cevizli, Cumaalanı ve Kalınozü mahalleleri olup, ilçenin koyunculugunu %50'ini sahiptirler.

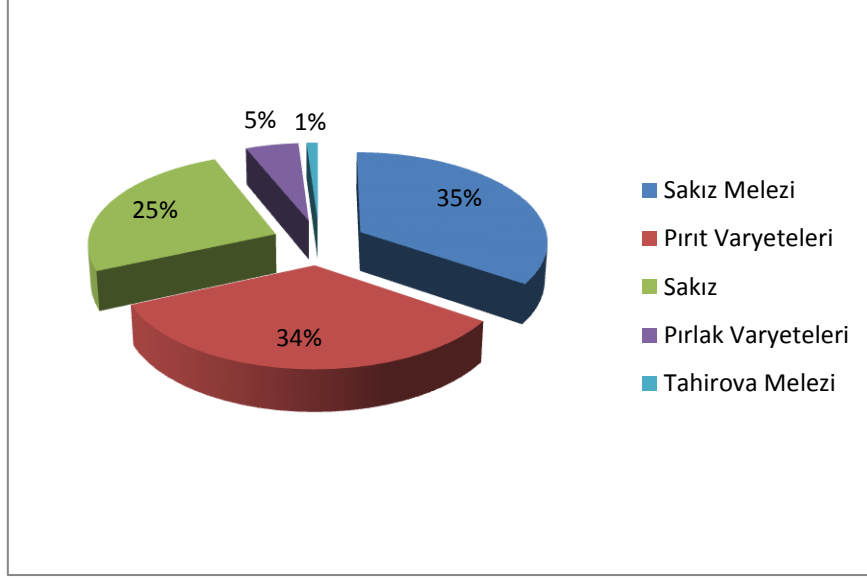
Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %35 Sakız Melezi ve %34 Pırıt Varyeteleri bulunmaktadır(Grafik - 13).

İlçemiz engebeli arazilere sahip olduğu için yoğun bir koyunculuk yapılmamaktadır. Ancak et verim yönlü yetiştiricilikte Pırıt Varyeteleri, süt verim yönlü yetiştiricilikte ise Sakız Melezi tercih edilmektedir.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 33'de verilmiştir

Grafik - 13: ameli İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 33: ameli İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLELER	1.GENOTİP	2.GENOTİP
GÜRSU	Pırlak Varyeteleri	
İMAMLAR	Pırlak Varyeteleri	Sakız Melezi
KALINKOZ-İNPINARI	Pırlak Varyeteleri	Pırlak Varyeteleri
KALINKOZ-MERKEZ	Sakız Melezi	
KARABAYIR-SAKAR	Sakız	
KOLAK	Pırlak Varyeteleri	
MERKEZ-YENİMAHALLE	Sakız Melezi	Sakız Melezi

6.2.2.10. ÇARDAK İLÇESİ

ardak, Batı Toroslarda yer alan gller bölgesinde bulunup, buranın bütün coğrafi özelliklerini yansıtır. İlçe merkezinin denizden yüksekliği 850 m'dir. İlçe topraklarının yzlm ise 235.867 km2 dir. Yer yüzü őkelleri itibari ile düz ve sade bir yapıya sahiptir. "Hanbat* Ovası" olarak bilinen ova ardak'ın en büyük ovasıdır. Yaklaşık elli bin hektarlık bu ovada bir akarsu yoktur. Ancak, kuzeydeki Maymun dağından çıkan kaynak sularının oluşturduğu dereler kapalı havza durumunda olan Acı Gl'e dökülmektedir. ilçenin toplam nüfusu 9400 olup 4650 kişi merkezde yaşamaktadır.

103.211 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 30.911 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 19.514 da. Alanı ayır-Meradır. 9.002 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 10.284 baş büyükbaş, 14.464 baş koyun, 2.510 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede herhangi hayvansal ürün işleyen tesisi bulunmamaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, kkbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü sahip işletmeler taranmış olup 4.259 baş anaç koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla Merkez, Gemiş ve altı mahalleleri olup, ilçenin koyunculunu %66'ini sahiptirler.

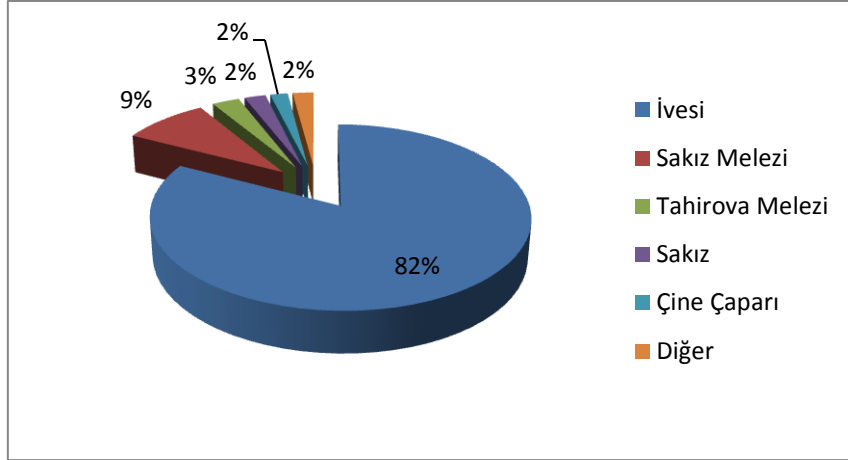
Envanter alışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %82 İvesi ve %9 Sakız Melezi bulunmaktadır(Grafik - 14).

ardak ilçesi, Bozkurt ve Baklan ilçelerine yakın ilçedir. Bu bölgede yaygın olarak İvesi ırkı yetiştiriciliği yapılmaktadır. ardak ilçesinin düz ve ovalık olması yüzünden daha çok süt verim yönlü ırkları yetiştirmeye eğilimlidir. Bölgede Sütçü ırk olan İvesi ve Sakız Melezi tercih edilmiştir.

Envanter alışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi izelge 34'de verilmiştir

Grafik - 14: ardak İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 34 : ardak İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLELER	1.GENOTİP	2.GENOTİP
AYVAZ	İvesi	Tahirova Melezi
ALTI	İvesi	Sakız Melezi
GEMİŐ	İvesi	ine aparı
GÖLCÜK	İvesi	
HAYRİYE	Sakız Melezi	İvesi Melezi
MERKEZ	İvesi	Sakız Melezi

6.2.2.11. ÇİVRİL İLÇESİ

Çivril geniş ve verimli ovası nedeniyle tarihin her döneminde yerleşim yeri olarak kullanılmıştır.

Çivril 1499 km² yüz ölçümüyle Denizli İli' nin en büyük ilçesidir. Deniz seviyesi-den 840 m. yükseklikte olup, yüzey şekilleri genel olarak sadedir. İlçe merkezi kendi adıyla anılan ovanın kuzeyine düşer. Çivril ovası aluviyal tabakalardan meydana gelmiştir. Güney - doğusunda Dinar, güney - batısında Baklan Ovaları karışır. Ege Bölgesi'nin en önemli akarsuyu Büyük Menderes nehridir ve Çivril Ovasını baştanbaşa sulayarak geçer. İlçenin toplam nüfusu 61.517 olup 17.988 kişi merkezde yaşamaktadır.

496.770 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 350.520 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 70.741 da. Alanı çayır-Meradır. 51.500 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 44.844 baş büyükbaş, 68.250 baş koyun, 15.730 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede hayvansal ürün işleyen başlıca tesisler; 1 adet ruhsatlı mezbahası vardır.. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 100 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup, 23.522 baş anaç koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla Özdemirci, Düzbel, Beydilli, Kocayaka, Çivril-Merkez, Bozdağ, Gümüşsuyu, Tekke, Kıralan, Sarılar, Gürpınar ve Sungurlu mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %52'sine sahiptirler.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %28 Kıvırcık Melezi, % 23 Kıvırcık, %7 Pirit Varyeteleri, bulunmaktadır(Grafik - 15).

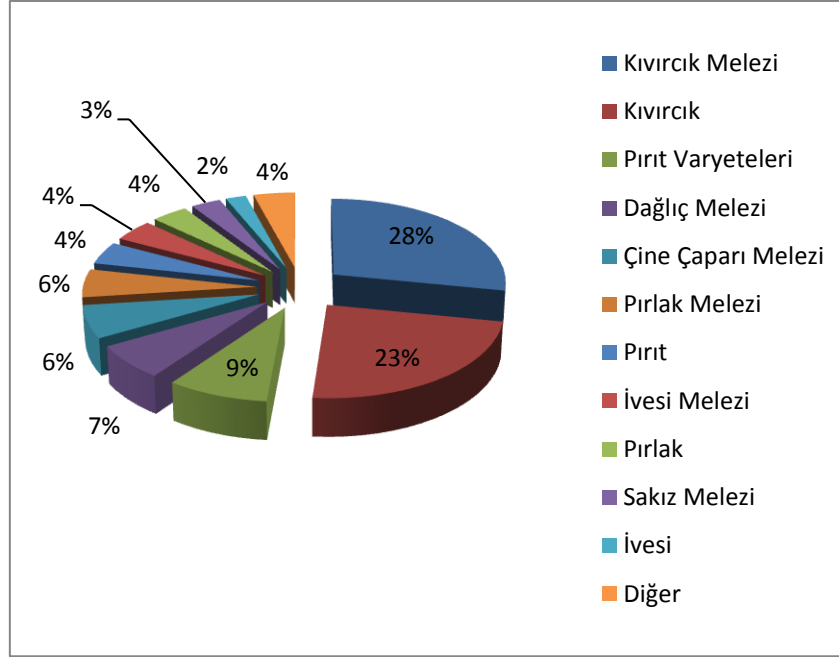
Çivril ilçesi yoğun meyveciliğin yapıldığı bir ilçedir. İlçenin merasının olması sebebiyle koyuncululuğun yaygın olarak yapılabilecek ilçesidir. İlçede et verim yönlü ırklar daha yoğun olarak yetiştirilmektedir. İlçede genelde Kıvırcık melezinin tercih edilmesi Sürü içgüdüğü ve engebeli arazilerde uzun mesafeleri yürüme kabiliyeti iyidir. Adaptasyon yeteneği yüksektir. Sağlam yapılı ve kanaatkar olması nedeniyle kötü çevre koşullarına dayanıklıdır. Et ve süt verimi oldukça iyidir. Et yağının kas ve lif aralarında dağılmış olması ete yumuşaklık ve lezzet verir. Kıvırcık kuzuların eti açık renkli ve ince liflidir. Ayrıca bölgede tercih edilen diğer bir ırkta Pirit genotipidir. Bu genotip kötü çevre şartlarına ve hastalıklara dayanıklıdır. Eti lezzetlidir.

Süt verim yönlü olarak tercih edilen ağırlıklı ırklar ise Çine Çaparı Melezi ve İvesi Melezidir.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 35'de verilmiştir

Grafik - 15: Çivril İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 35 : Çivril İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLELER	1.GENOTİP	2.GENOTİP
AKTAŞ	Pırlak Varyeteleri	Kıvırcık
AŞAĞIÇAPAK	Kıvırcık Melezi	İvesi Melezi
BAYAT	İvesi Melezi	Dağlıç Melezi
BEKİRLİ	Pırlak	Pırlak Varyeteleri
BELENCE	Pırlak Varyeteleri	Pırlak
BEYDİLLİ	Pırlak	Kıvırcık Melezi
BEYKÖY	Acipayam Melezi	
BOZDAĞ	İvesi Melezi	Çine Çaparı Melezi
BUCAK	Kıvırcık	Çine Çaparı Melezi
BULGURLAR	Kıvırcık	Sakız Melezi
CABAR	Kıvırcık Melezi	Pırlak
CUMALAR	Pırlak Varyeteleri	
ÇAKALLAR	Kıvırcık Melezi	Çine Çaparı Melezi
ÇANDIR	Pırlak	Pırlak Varyeteleri
ÇETİNLER	Kıvırcık Melezi	Pırlak
ÇITAK	Kıvırcık Melezi	Pırlak
DÜZBEL	Dağlıç Melezi	Dağlıç
EMİRHİSAR	Pırlak Varyeteleri	Pırlak Varyeteleri
GÖKGÖL	Kıvırcık	Dağlıç Melezi
GÜMÜŞSU	Kıvırcık	Kıvırcık Melezi
GÜMÜŞSU-KÖSELER	Kıvırcık Melezi	Kıvırcık
GÜRPINAR	Dağlıç Melezi	Pırlak Varyeteleri

Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması

GÜRPINAR-HÜRRİYET	Kıvırcık	Kıvırcık Melezi
GÜRPINAR-İSTİKLAL	Kıvırcık	Kıvırcık Melezi
IRGILLI	Pırit Varyeteleri	Dağlıç Melezi
IŞIKLI	Dağlıç Melezi	Kıvırcık Melezi
İĞDİR	Kıvırcık	Kıvırcık Melezi
İMRALLI	Pırit Varyeteleri	Kıvırcık Melezi
İNCEKÖY	İvesi Melezi	
KARAHACILI	Pırit Varyeteleri	İvesi Melezi
KARALAR	Kıvırcık Melezi	Pırlak
KARAMANLI	Pırit Varyeteleri	Kıvırcık Melezi
KARAYAHŞİLER	Kıvırcık Melezi	Kıvırcık
KAVAKALANI	Dağlıç Melezi	Pırit Varyeteleri
KIRALAN	Kıvırcık Melezi	Kıvırcık
KIZILCAYER	Kıvırcık	
KOCAYAKA	Kıvırcık	İvesi
KOÇAK	Kıvırcık	İvesi
MERKEZ	Kıvırcık Melezi	Pırlak
MERKEZ-HAMAM	Kıvırcık	Kıvırcık Melezi
MERKEZ-YUKARIMAHALLE	Kıvırcık Melezi	Pırlak
OSMANKÖY	Kıvırcık Melezi	Pırlak Varyeteleri
ÖZDEMİRCİ	Kıvırcık Melezi	Kıvırcık
REŞADİYE	Kıvırcık Melezi	Pırit Varyeteleri
SARILAR	Kıvırcık	Pırit Varyeteleri
SAVRAN	Kıvırcık Melezi	
SERASERLİ	Kıvırcık Melezi	Pırit Varyeteleri
SOMAK	Kıvırcık	Kıvırcık Melezi
SÖKMEN	Kıvırcık Melezi	
SUNDURLU	Kıvırcık	Kıvırcık Melezi
SÜNGÜLLÜ	Kıvırcık Melezi	Kıvırcık
ŞENKÖY	Kıvırcık Melezi	Çine Çaparı Melezi
TEKKE	Kıvırcık Melezi	Pırit Varyeteleri
TUĞLU	Kıvırcık	Çine Çaparı Melezi
YAHYALI	Kıvırcık	Kıvırcık Melezi
YALINLI	Kıvırcık	Kıvırcık Melezi
YENİKÖY	Kıvırcık	Sakız Melezi
YUKARIÇAPAK	Dağlıç Melezi	Pırlak Varyeteleri
YUVAKÖY	Pırit Varyeteleri	Pırlak Varyeteleri

6.2.2.12 GÜNEY İLÇESİ

Güney İlçesinin rakımı 830 metredir. Akdeniz ikliminin kara iklimine geçiş bölgesidir. Yer yer dağlık ve plato niteliğinde kısmi olarak ormanlar ile kaplıdır. Güney İlçesinin yüzölçümü 534 kilometrekaredir. ilçenin toplam nüfusu 10.399 yaşamaktadır.

160.400 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 12.500 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 1111 da. Alanı çayır-Meradır. 7.853 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 3.597 baş büyükbaş, 12.114 baş koyun, 5.800 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede herhangi hayvansal ürün işleyen tesisi bulunmamaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 3274 baş anaç koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla Eziler , Karagözler, Ortaçeşme, Koparan, Yeniköy, Haylamaz ve Çorbacılar mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %69'ini sahiptirler.

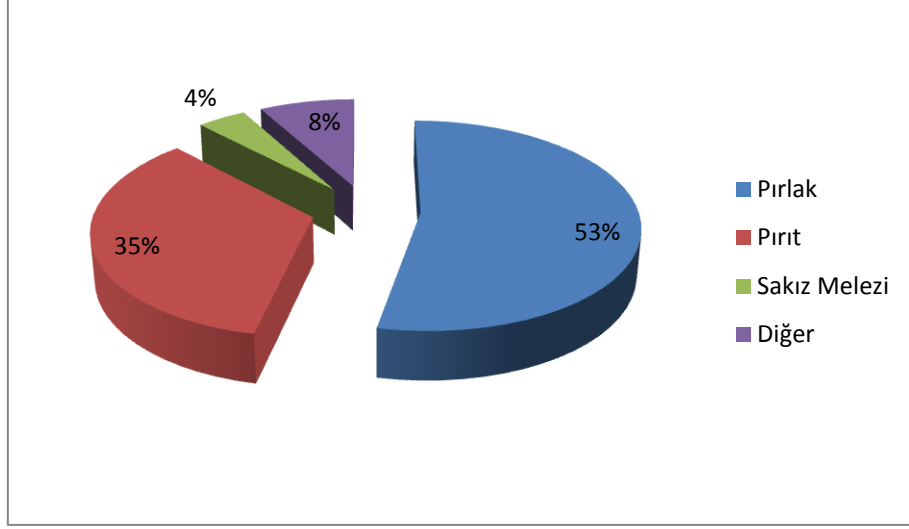
Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %53 Pırlak ve %35 Pırıt bulunmaktadır(Grafik - 16).

Güney ilçesi engebeli ve kuru tarım arazine sahiptir. İlçenin iklim ve coğrafi yapısı et verim yönlü ırkların yetiştiriciliğine uygundur. İlçede yaygın olarak Pırlak ve Pırıt Genotipleri yetiştirilmektedir.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 36'da verilmiştir

Grafik - 16: Güney İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 36 : Güney İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLELER	1.GENOTİP	2.GENOTİP
AŞAĞIÇEŞME	Pırt	Sakız Melezi
CİNDERE	Pırlak	Sakız Melezi
ÇORBACILAR	Pırt	Pırlak
EZİLER	Pırlak	Pırt
HAYLAMAZ	Pırlak	Pırt
KARAGÖZLER	Pırt	Pırlak
KERİMLER	Pırlak	
MERKEZ	Pırlak	
MERKEZ-KARAAĞAÇLI	Pırlak	Pırt
MERKEZ-YAĞCILAR	Pırlak	
MERKEZ-YENİMAHALLE	Pırlak	Pırt
ORTAÇEŞME	Pırt	Pırlak
PARMAKSIZLAR	Pırlak	Pırt
YENİKONAK	Pırt	Sakız Melezi

6.2.2.13. HONAZ İLÇESİ

İlçemiz, Ege Bölgesi'nin en yüksek dağı olan Honaz Dağı'nın (2 571m) kuzey eteğinde yer alır. Yüzölçümü 504 km², rakımı 600 m dir. ilçenin toplam nüfusu 31.779 olup 10.583 kişi merkezde yaşamaktadır.

163.260 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 116.280 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 6962 da. Alanı çayır-Meradır. 3.645 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 10.108 baş büyükbaş, 13.348 baş koyun, 7481 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede herhangi hayvansal ürün işleyen tesisi bulunmamaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 6422 baş anaç koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla Merkez, Kocabaş, Gürlek, Kaklık, Aydınlar ve Karateke mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %66'ini sahiptirler.

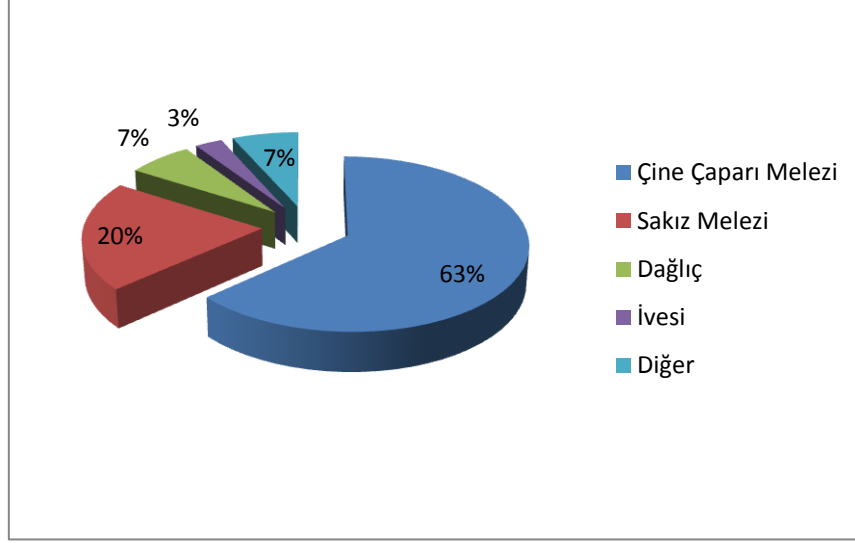
Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %63 Çine Çaparı Melezi ve %20 Sakız Melezi bulunmaktadır(Grafik- 17).

Honaz ilçesi Kiraz vb. meyveciliğin yoğun yapıldığı ilçemizdir. İlçede koyuncululuğun yoğun olarak yapıldığı alanlar düz ve az engebeli arazilerdir. Bu yüzden süt verim yönlü koyun yetiştiriciliği yaygındır. En yoğun olarak yetiştiriciliği yapılan ırkımız ise Çine Çaparı Melezidir. Çine Çaparı Oldukça kanaatkar, hastalıklara ve kötü çevre koşullarına dirençlidir. Kuzular sağlam yapılı ve büyüme hızı yüksektir. Koyunlar yaklaşık 5 ay sağılmakta ve hiç ek yemleme yapılmadan tamamen ekstansif koşullarda ortalama 50 kg süt vermektedir. Sürü ve analık içgüdü ve otlama yeteneği çok iyidir. Oldukça sakin mizaçlı olması dolayısı ile sürü idaresi kolaydır. Ancak yağlı kuyruklu olması bölgemizde istenen bir özellik değildir. Bu yüzden kuyruğunu inceltmek için genelde Sakız ırkı ile melezlenmektedir. Doğaya ve hastalıklara dayanıklı olması Sakız ırkı gibi narin ırkların bölgemizde kullanılabilmesi için yetiştirici bu iki ırkı melezlenerek kullanmayı tercih etmektedir. Sakızın süt ve yavru verimi ile Çine Çaparı'nın dayanıklılığını bir araya getirdiklerini inanmaktadırlar. Bu şekilde kullanım oldukça bölgemizde yaygındır.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 37'de verilmiştir

Grafik- 17: Honaz İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 37 : Honaz İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLELER	1.GENOTİP	2.GENOTİP
AKBAŞ	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
AŞAĞIDAĞDERE	Çine Çaparı Melezi	Dağlıç
AYDINLAR	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
DEREÇİFTLİK	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
EMİRAZİZLİ	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
GÜRLEK	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
KAKLIK	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
KARATEKE	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
KIZILYER	Çine Çaparı Melezi	Dağlıç
KOCABAŞ	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
MENTEŞ	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
SAPACA	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
YOKUŞBAŞI	Çine Çaparı Melezi	Dağlıç
MERKEZ	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi

6.2.2.14. KALE İLÇESİ

Arazi genel olarak engebeli ve dağlıktır. Denizden yüksekliği 1050 metredir. Arazisi: Akçay, Yenidere Çayı, Küfrekdere Deresi ve bunları bağlı çok sayıda derelerle dik derin vadilerle oyulmuştur. İlçenin yüzölçümü 533 Km². ilçenin toplam nüfusu 21.133 olup 8927 kişi merkezde yaşamaktadır.

125.500 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 16.040 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 234 da. Alanı çayır-Meradır. 4.916 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 6500 baş büyükbaş, 5.554 baş koyun, 14.694 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede herhangi hayvansal ürün işleyen tesisi bulunmamaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 790 baş anaç koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla İnceğiz, Kale-Merkez, Yeniköy, Kırköy, Karayayla ve Gökçeören mahalleleri olup, ilçenin koyunculugunu %62'ini sahiptirler.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %43 Tahirova Melezi ve %41 Sakız Melezi bulunmaktadır(Grafik-18).

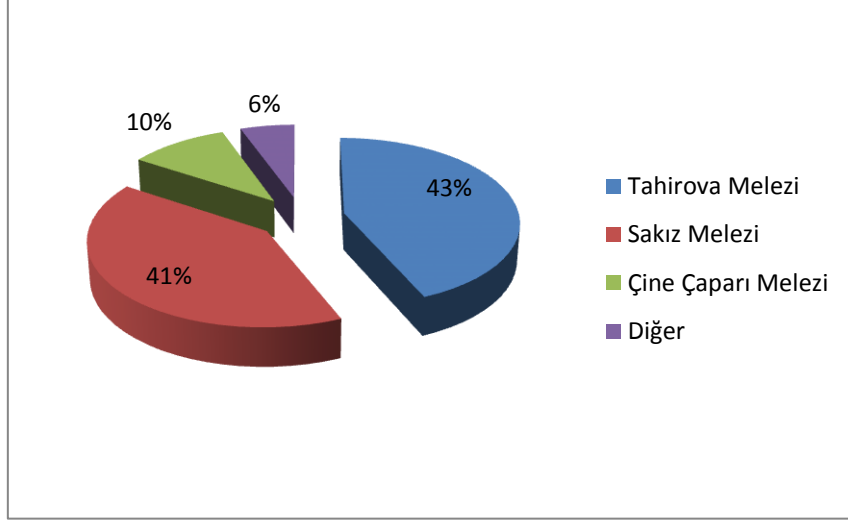
Tahirova Melezi: Tahirova koyunu, Kıvırcık ve Kıvırcık melezi koyunların yetiştirildiği her yerde yetiştirilebilir. Bu nedenle, Güney Marmara, Trakya ve Ege Bölgesi'nde ince kuyruklu yerli ırkların ıslahında başarıyla kullanılmıştır, özellikle mera durumu çok kötü olmayan, sağım zamanı ve kuzuların gelişme devresinde az da olsa elden yem verebilen işletmelerde rahatlıkla ve karlı olarak yetiştirilmektedir.

Kale ilçesinde az engebeli yerlerde koyunculuk yapılmaktadır. Döl verimi ve süt verimi yüksek Tahirova Melezi ve Sakız Melezleri yetiştirilmektedir.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 38'de verilmiştir

Grafik - 18: Kale İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 38 : Kale İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLE	1.GENOTİP	2.GENOTİP
ADAMHARMANI	Tahirova Melezi	Sakız Melezi
ÇAMLARCA	Sakız Melezi	Karya
KARAYAYLA	Sakız Melezi	Tahirova Melezi
KIRKÖY	Tahirova Melezi	Sakız Melezi
KOÇARBOĞAZI	Merinos Melezi	Tahirova Melezi
MERKEZ-CEVHERPAŞA	Tahirova Melezi	Çine Çaparı Melezi
MERKEZ-CUMHURİYET	Sakız Melezi	Tahirova Melezi
NARLI	Sakız Melezi	Tahirova Melezi
YENİKÖY	Tahirova Melezi	Sakız Melezi

6.2.2.15. MERKEZEFENDİ İLÇESİ

Merkezefendi ilçemiz; Denizli İli Büyükşehir olunca Kurulan yeni merkez ilçemizdir., Merkezefendi İlçesine merkezdeki 42 mahalle, 2 belde ve 6 köy mahalle olarak bağlanmış ve Merkezefendi İlçesi sınırları içerisinde 50 mahalle oluşmuştur. İlçe yüzölçümü yaklaşık 282 Km² ve rakımı 354 m.'dir. İlçe Nüfusu 3166 kişidir.

61.721 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 48744 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 7143 da. Alanı çayır-Meradır. 3.927 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 6172 baş büyükbaş, 15.134 baş koyun, 7.128 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede 1 adet ruhsatlı mezbaha ve 1 adette hayvan pazarı bulunmaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 5175 baş anaç koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler Eskihisar, Üzerlik, Çeltikçi, Kumkısı, Yeşilyayla, Hacıyüplü, Altındere ve Bozburun mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %58'ini sahiptirler.

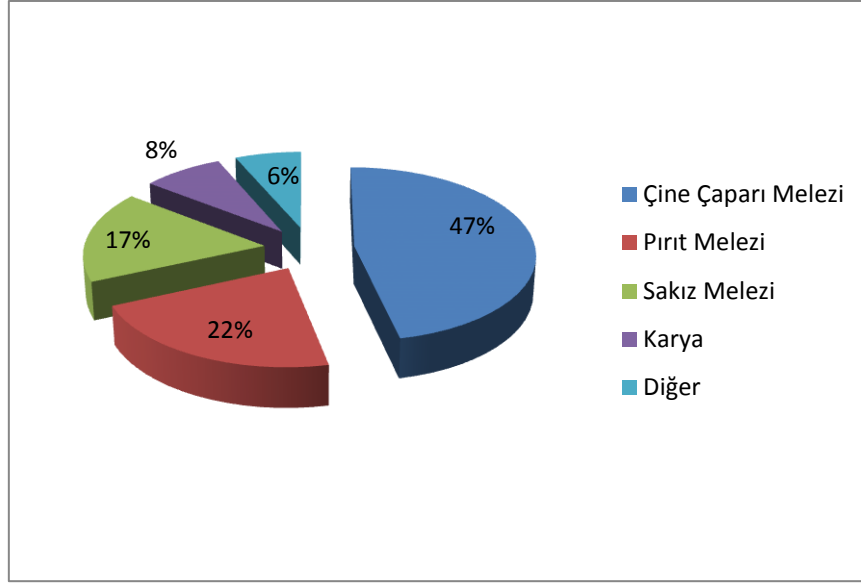
Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %47 Çine Çaparı Melezi ve %22 Pırıt Varyeteleri bulunmaktadır(Grafik-19).

İlçenin merkez ilçe olması ve düz ovalık tarım arazisine sahip olması yüzünden süt verim yönlü ırkların yetiştiriciliği daha yaygındır. Genelde Çine Çaparı Melezi ve Sakız Melezi yetiştirilmektedir. Et verim yönlü yetiştiricilikte Pırıt Varyeteleri yaygın yetiştirilmektedir. Pırıt bölgemizde yaygın olarak görülen bir genotiptir.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 39'de verilmiştir.

Grafik – 19 : Merkezefendi İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 39 : Merkezefendi İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLE	1.GENOTİP	2.GENOTİP
ALTINDERE	Çine Çaparı Melezi	
AŞAĞIŞAMLI	Pırlt Varyeteleri	Sakız Melezi
BOZBURUN	Pırlt Varyeteleri	Çine Çaparı Melezi
ÇAKMAK	Sakız Melezi	Karya Melezi
ÇELTİKÇİ	Karya	Sakız Melezi
ESKİHİSAR	Çine Çaparı Melezi	Pırlt Varyeteleri
HACIEYÜPLÜ	Pırlt Varyeteleri	Çine Çaparı Melezi
HALLAÇLAR-ÇAMLICA	Sakız Melezi	Merinos Melezi
KARAHASANLI	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
KUMKISIK	Çine Çaparı Melezi	Pırlt Varyeteleri
SALİHAĞA	Çine Çaparı Melezi	
SARUHAN	Sakız Melezi	Çine Çaparı Melezi
SÜMER	Çine Çaparı Melezi	
ŞEMİKLER	Pırlt Varyeteleri	
ŞİRİNKÖY	Çine Çaparı Melezi	Pırlt Varyeteleri
ÜZERLİK	Sakız Melezi	Çine Çaparı Melezi
YENİŞAFAK	Çine Çaparı Melezi	
YEŞİLYAYLA	Çine Çaparı Melezi	

6.2.2.16. PAMUKKALE İLÇESİ

Pamukkale ilçemiz; Denizli İli Büyükşehir olunca Kurulan yeni merkez ilçemizdir., İlçe yüzölçümü yaklaşık 823 Km² ve rakımı 428 m.'dir. İlçe Nüfusu 311.496 kişidir. Nüfus olarak Denizli'nin en büyük ilçesidir.

287.379 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 135.616 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 10.942 da. Alanı çayır-Meradır. 17.390 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 18.113 baş büyükbaş, 21.400 baş koyun, 7.200 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede 1 adet ruhsatlı mezbaha ve 1 adette Yem fabrikası bulunmaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 7.592 baş anaç koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği Cankurtaran, Küçükdere, Gölemezli, Develi, Çeşmebaşı, Akhan, Irlıganlı, Pınarkent, Uzunpınar, Kurtluca, Gökpınar, Güzelpınar ve Akköy mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %56'ini sahiptirler.

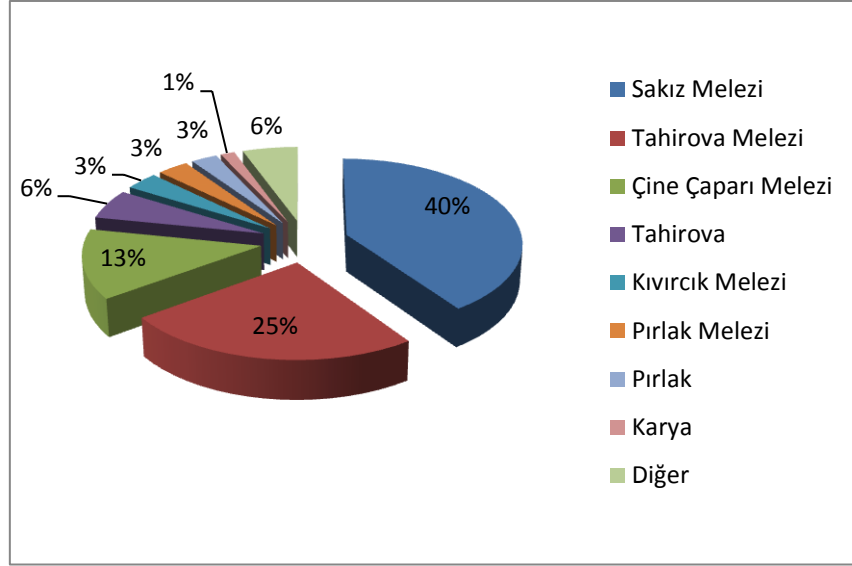
Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %40 Sakız Melezi ve %25 Tahirova Melezi bulunmaktadır(Grafik 20).

İlçenin merkez ilçe olması ve genelde az engebeli ve düz olmasından dolayı süt verim yönlü yetiştiricilik yaygındır. İlçede yoğun olarak yetiştirilen ırklar ise Sakız Melezi ve Tahirova Melezidir.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 40'de verilmiştir

Grafik - 20: Pamukkale İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 40 : Pamukkale İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLE	1.GENOTİP	2.GENOTİP
AKDERE	Sakız Melezi	Çine Çaparı Melezi
AKHAN	Sakız Melezi	Çine Çaparı Melezi
BAĞBAŞI	Tahirova Melezi	Tahirova
BELENARDIÇ	Sakız Melezi	Çine Çaparı Melezi
CANKURTARAN	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
ÇEŞMEBAŞI	Tahirova Melezi	Sakız Melezi
DEVELİ	Sakız Melezi	Çine Çaparı Melezi
GONCALI	Kıvırcık Melezi	Sakız Melezi
GÖKPINAR	Sakız Melezi	Çine Çaparı Melezi
GÖLEMEZLİ	Tahirova Melezi	Sakız Melezi
GÖZLER	Tahirova Melezi	Sakız Melezi
GÜZELPINAR	Tahirova Melezi	Çine Çaparı Melezi
IRLIGANLI	Tahirova Melezi	Sakız Melezi
KARAHAYIT	Sakız Melezi	Çine Çaparı Melezi
KARAKOVA	Sakız Melezi	Merinos
KARAKURT	Tahirova	Tahirova Melezi
KARATAŞ	Tahirova Melezi	Çine Çaparı Melezi
KAVAKBAŞI	Sakız Melezi	Pırlak Varyeteleri
KOCADERE	Sakız Melezi	Tahirova Melezi
KURTLUCA	Tahirova Melezi	Sakız Melezi
KÜÇÜKDERE	Sakız Melezi	Tahirova Melezi
MERKEZ	Sakız Melezi	Pırlak Varyeteleri
PAMUKKALE	Sakız Melezi	Tahirova Melezi
PINARKENT	Sakız Melezi	Tahirova Melezi
YENİKÖY	Tahirova Melezi	Sakız Melezi
YUKARIŞAMLI	Tahirova Melezi	Kıvırcık Melezi

6.2.2.17. SARAYKÖY İLÇESİ

İlçemiz Aydın dağları ile Menteşe dağları arasında akan Büyük Menderes akarsuyu nedeniyle, aynı adı alan ovada yerleşilmiş, ancak bazı köyler çevredeki dağ eteklerinde sıralanmışlardır. Yüzölçümü 470 km², rakım 250 mt'dir. İlçenin kuzeyinden Büyük Menderes akarsuyu geçmektedir. Ayrıca yazın suyunu kaybeden küçük çaylar da bulunmaktadır. Akdeniz ikliminin özelliklerinin görüldüğü ilçede, yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise çok soğuk olmamakla beraber yağışlı geçmektedir. ilçenin toplam nüfusu 29739 olup 19.044 kişi merkezde yaşamaktadır.

155.250 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 113.270 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 561 da. Alanı çayır-Meradır. 14.048 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 11.843 baş büyükbaş, 18.000 baş koyun, 2.300 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede herhangi hayvansal ürün işleyen tesisi bulunmamaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 8832 baş anaç koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler sırasıyla Kabağağaç, Beylerbeyi, Duacılı, Sığma, Köprübaşı, Tırkaz, Tosunlar, Altıntepe ve Gerali mahalleleri olup, ilçenin koyunculugunu %67'ini sahiptirler.

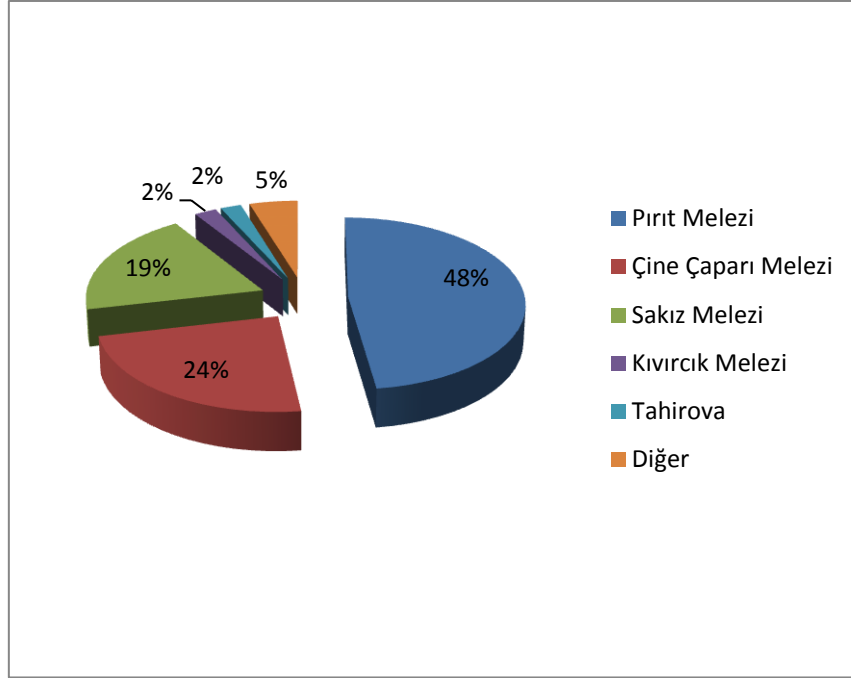
Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %48 Pırit Varyeteleri ve %4 Çine Çaparı Melezi bulunmaktadır(Grafik 21).

İlçede yoğun olarak Dane mısır , pamuk, sebze ve meyvecilik yapılmaktadır. Diğer büyük ilçeler gibi yoğun koyunculuk yapılmamaktadır. Genelde et verim yönlü ırklar tercih edilmektedir. En yoğun olarak Pırit Varyeteleri yetiştirilmektedir. Süt verim yönlü olarak ta bu bölgede baskın olarak Çine Çaparı Melezi yetiştirilmektedir.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 41'de verilmiştir.

Grafik - 21: Sarayköy İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 41 : Sarayköy İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLE	1.GENOTİP	2.GENOTİP
ACIDERE	Pırit Varyeteleri	
ACISU	Sakız Melezi	Pırit Varyeteleri
ALTINTEPE	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
BEYLERBEYİ	Pırit Varyeteleri	Tahirova
DUACILI	Pırit Varyeteleri	Sakız Melezi
GERALİ	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
HASKÖY	Çine Çaparı Melezi	Pırit Varyeteleri
KABAAĞAÇ	Pırit Varyeteleri	Çine Çaparı Melezi
KARAKIRAN	Pırit Varyeteleri	Çine Çaparı Melezi
KARATAŞ	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
KÖPRÜBAŞI	Pırit Varyeteleri	Çine Çaparı Melezi
KUMLUCA	Pırit Varyeteleri	Çine Çaparı Melezi
SAZAK	Pırit Varyeteleri	Çine Çaparı Melezi
SİĞMA	Çine Çaparı Melezi	Pırit Varyeteleri
TEKKE	Sakız Melezi	Pırit Varyeteleri
TEPEKÖY	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
TIRKAZ	Pırit Varyeteleri	Çine Çaparı Melezi
TOSUNLAR	Pırit Varyeteleri	Pırit
YEŞİLYURT	Kıvırcık Melezi	Çine Çaparı Melezi

6.2.2.18. SERİNHİSAR İLÇESİ

Serinhisar, Gller yöresi iklimi sahasında yer almakta olup bulunduğu alan tabii orman sahasıdır. İlçenin rakımı 1000 metredir. İlçesinin yüzölçümü 274 kilometrekaredir. İlçenin toplam nüfusu 14.796 olup 10.481 kişi merkezde yaşamaktadır.

9.578 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 10.865 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 38 da. Alanı çayır-Meradır. 3359 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir.

İlçemizde 3.960 baş büyükbaş, 32.120 baş koyun, 6.800 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçede 1 adet ruhsatlı mezbaha bulunmaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır.

Proje gereği 50 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 22.696 baş anaç koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yer Merkez mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %89'ini sahiptirler.

Envanter alışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %66 Karya (Grafik 22).

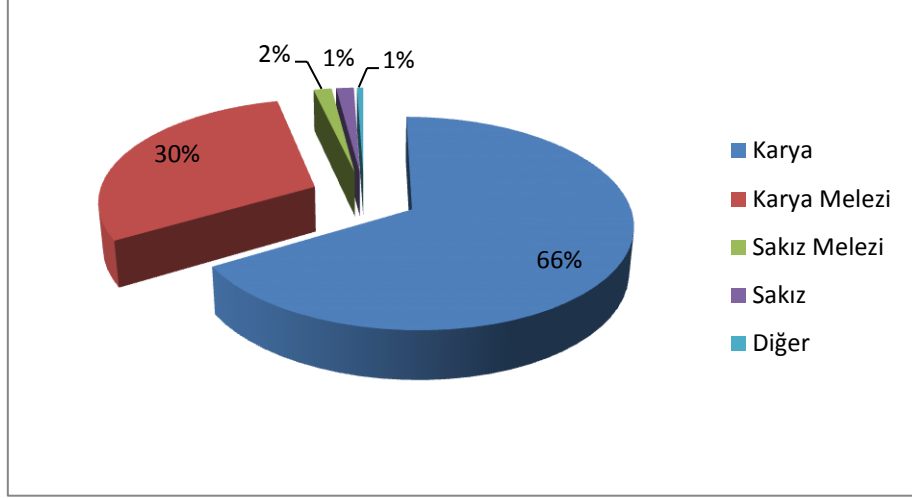
Karya ırkı Batı Anadolu'daki ırkların Sakız ve Kıvırcık kolarla sistemsiz melezlenmesi sonucu oluşmuştur. Vücut orta iriliktir. Erken gelişen bir ırktır. Dl ve süt verimi yüksektir. Özellikle bakım ve besleme koşulları kısmen iyi olan ve entansifleşme eğilimi görüle ovalık kesimlerde yetiştiriciliği tercih edilmektedir.

İlimizde Halk Elinde lkesel Islah projesi kapsamında Serinhisar ilçemizde 15.198 baş yetiştiriciliği yapılmaktadır. Karya ırkı halk arasında karagöz olarak bilinmektedir. Yetiştiriciler Karya ismini pek kullanmamaktadır. Karya bölgede yayılım göstermektedir.

Envanter alışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi izelge 42'de verilmiştir

Grafik - 22: Serinhisar İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 42: Serinhisar İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLE	1.GENOTİP	2.GENOTİP
AYAZ	Karya Melezi	Karya
KOCAPINAR	Karya Melezi	Karya
MERKEZ	Karya Melezi	
MERKEZ-AŞAĞI	Karya	Karya Melezi
MERKEZ-CUMHURİYET	Karya	Karya Melezi
MERKEZ-KAYA	Karya	Karya Melezi
MERKEZ-ORTA	Karya Melezi	
MERKEZ-PINARCIK	Karya	Karya Melezi
MERKEZ-ŞAİREŞREF	Karya	Karya Melezi
MERKEZ-YENİCE	Karya	Karya Melezi
YUREGIL	Karya Melezi	

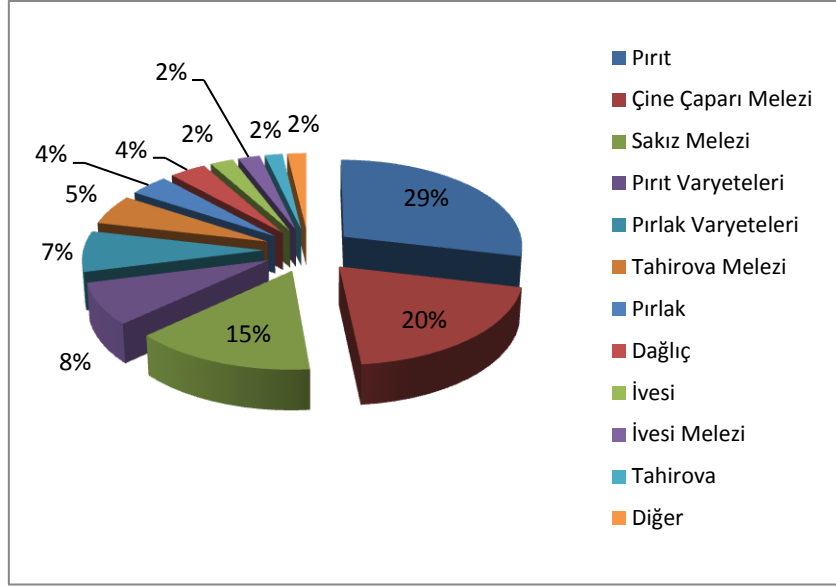
6.2.2.19.TAVAS İLÇESİ

Denizli'nin güney batısına düşen Tavas, denizden yüksekliği 950 m. olan şirin bir ilçedir. 1691 km. kare yüzölçümündedir. İlçe merkezinin 12.888, ilçenin 46.463 nüfusu vardır. Tavas ilçesi yüzey şekilleri bakımından etrafı dağlarla çevrili düz bir ova görünümündedir. Esasında Tavas ovası 950 metre rakımlı bir yayladır. Tavas ovası mezoik kalkerden olup ikinci zaman oluşumu karakterindedir. 529.997 da. Tarım alanı bulunmaktadır. 52.646 da. Alanı Sulanabilir arazidir. 5632 da. Alanı çayır-Meradır. 32.900 da. Alanda yem bitkisi yetiştirilmektedir. İlçemizde 19.341 baş büyükbaş, 70.000 baş koyun, 41.000 baş keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır. İlçede hayvansal ürün işleyen başlıca tesisler; 1 adet ruhsatlı mezbaha, 1 adet yem fabrikası, 1 adet hayvan pazarı bulunmaktadır. Ancak her mahallede(köyde) Kalkınma kooperatifleri mevcut olup, büyükbaş için süt toplama merkezleri bulunmasına rağmen, küçükbaş için süt toplama merkezleri bulunmamaktadır. Proje gereği 100 baş üstü anaca sahip işletmeler taranmış olup 23.000 baş anaç koyunda ırk tespiti yapılmıştır. İlçemizde koyunların en fazla yetiştirildiği yerler Merkez, Vakıf, Kızılca, Aydoğdu, Kızılcabölük, Karahisar, Gökçeler, Gümüşdere, Yorga, Bahçeköy, Ovacık ve Sarabat mahalleleri olup, ilçenin koyuncululuğunu %61'ini sahiptirler. Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre ilçe genelindeki baskın koyun genotipleri %29 Pırt, % 20 Çine Çaparı Melezi, %15 Sakız Melezi ve %8 Pırt Varyetesi bulunmaktadır (Grafik 23). Tavas ilçesi 950m. rakımda koyuncululuğun yoğun olarak yapılan büyük ilçelerinden biridir. Pırt genotipi ilimizde et verim yönlü yetiştirilen baskın genotiplerdendir. Tavas ilçesinde de bunu görmekteyiz. Pırt Genotipi kötü çevre şartlarına ve hastalıklara dayanıklıdır. Eti lezzetlidir. Sıcak ve kurak iklim hayvanı olmakla birlikte değişik çevre koşullarına adaptasyon yeteneği iyidir. Yetersiz mera, barınak ve bakım besleme koşullarında yetiştirilebilir. Göçer olarak ta yetiştiriciliği yapılmaktadır. Besleme karlı kış dönemleri dışında tamamen meraya dayalıdır. Süt verim yönlü olarak da yoğun olarak Çine Çaparı Melezi ve Sakız Melezi yetiştiriciliği yapılmaktadır. Yanık koyun yağurdu tüketimi bu bölgede de yaygındır.

Envanter çalışması sonucunda belirlendiğine göre mahallelerde yetiştirilen 2 baskın koyun genotipi Çizelge 43'de verilmiştir

Grafik - 23: Tavas İlçesindeki Yetiştirilen Koyun Irkları (%)

Çizelge 43 : Tavas İlçesindeki Mahallelerde Yetiştirilen En Baskın Koyun Genotipleri

MAHALLE	1.GENOTİP	2.GENOTİP
AKYAR	Tahirova	Çine Çaparı Melezi
AYDOĞDU	Pırit	Çine Çaparı Melezi
BAHÇE	Pırit	Pırlak Varyeteleri
BALKICA	Çine Çaparı Melezi	Pırit
ÇAĞIRGAN	Pırit	Çine Çaparı
DERİNKUYU	Pırit	Pırlak Varyeteleri
EBECİK	Pırit Varyeteleri	Sakız Melezi
GARİPKÖY	Pırlak	Pırlak Varyeteleri
GÖKÇELER	Pırit	Sakız Melezi
HIRKA	Tahirova Melezi	Pırit
HORASANLI	Sakız Melezi	Pırit
KARAHİSAR	Çine Çaparı Melezi	Sakız Melezi
KIZILCA	Pırit	Sakız Melezi
KIZILCABÖLÜK	Pırit	Çine Çaparı Melezi
MEDET	Sakız Melezi	Çine Çaparı Melezi
MERKEZ	Dağlıç	Çine Çaparı Melezi
NİKFER	Tahirova Melezi	Çine Çaparı
OVACIK	Pırit Varyeteleri	Tahirova Melezi
PINARLAR	Pırit	Çine Çaparı Melezi
SARIABAT	Sakız Melezi	Çine Çaparı Melezi
TEKKE	Pırlak Varyeteleri	Pırit Varyeteleri
ULUKENT	Çine Çaparı	Sakız Melezi
VAKIF	Çine Çaparı Melezi	İvesi
YORGA	Pırit	Sakız Melezi
YUKARIBOĞAZ	Pırit	Sakız Melezi

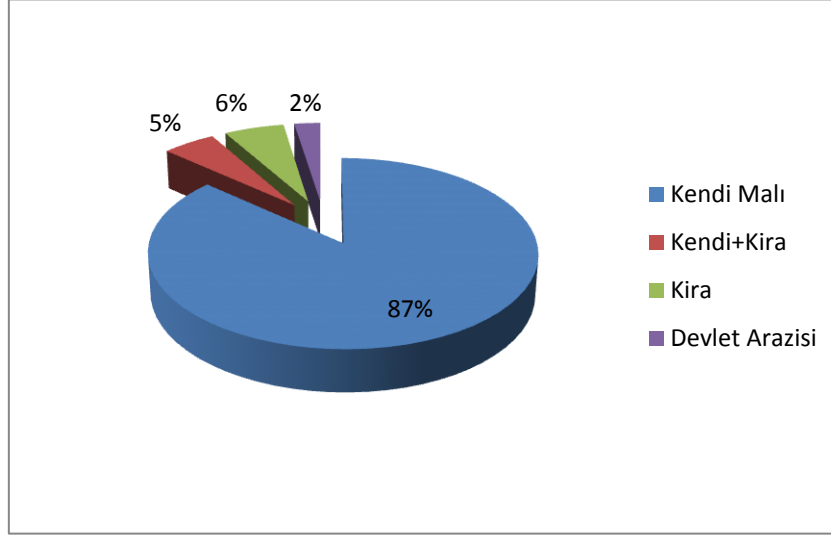

7. ANKET SONUÇLARI ANALİZİ

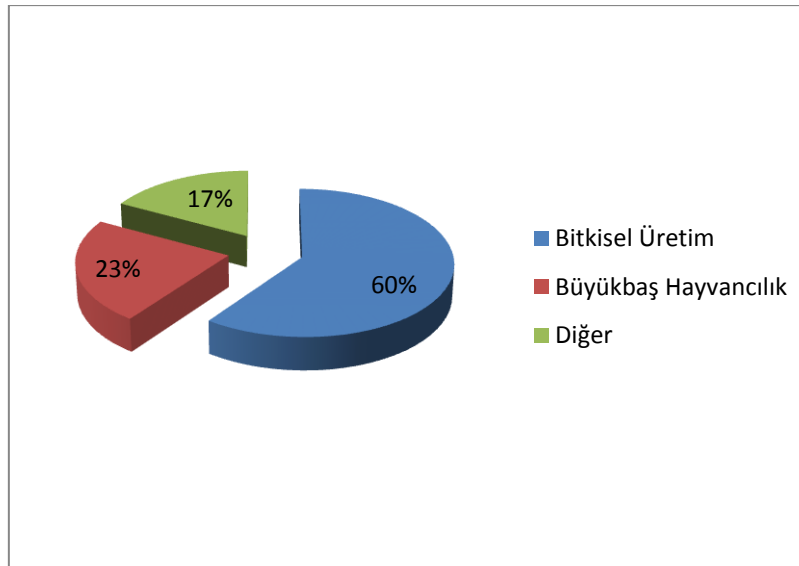
Anket çalışması 1189 işletme ziyaret edilerek bire bir yetiştirici ile yapıldı. Yetiştiricilerimize 15 adet soru yöneltildi. Anketin verileri <http://www.denizliirktakip.com/> web adresi üzerinden IRK TAKİP SİSTEMİNE yüklendi ve veri analizi sistem tarafından yapıldı ve anket raporu olarak sistemden alındı.

Grafik :24 Anket - Arazi Kullanım Durumu Nasıldır? (%)

Yetiştiricilerimizin %85'i kendi arazileri kullanmakta, %14'ü arazi kiralamakta ve %1'i ise arazisi bulunmamaktadır.

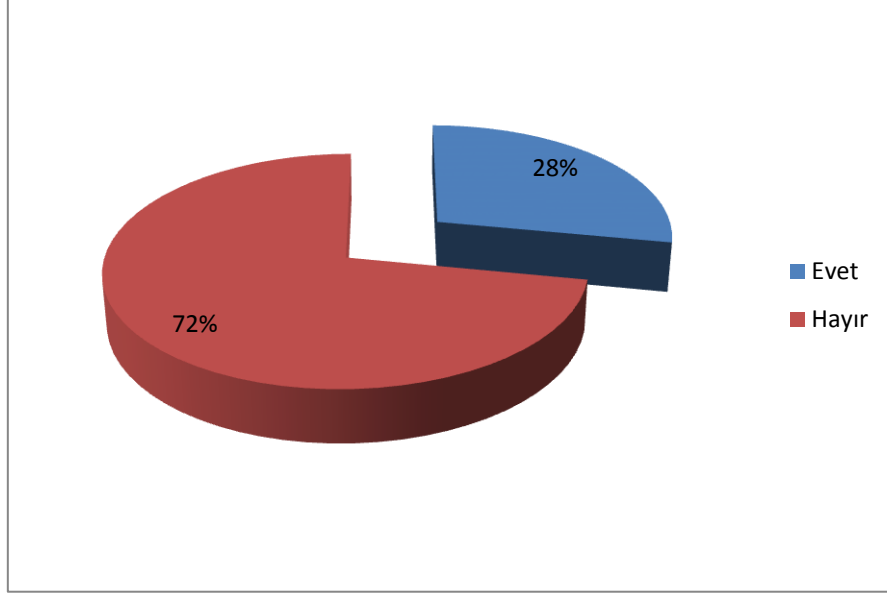
Grafik 25:Anket –Başka Bir Faaliyetle Uğraşılıyor musunuz? (%)

Yetiştiricilerimizin %60 Bitkisel üretimle uğraşmaktadır.%23'ü Büyükbaş işletmesi ile uğraşmakta ve %17'si ise ek başka geliri bulunmaktadır. Bölgemizde bitkisel üretim ile hayvansal üretim genellikle beraber yapılmaktadır. Sadece hayvancılıkla uğraşan üreticilerimiz aslında azdır.

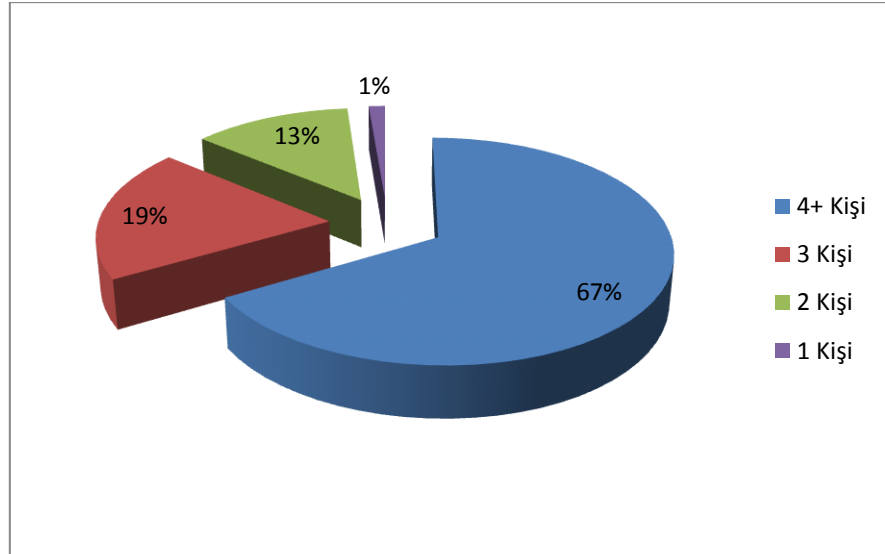

Grafik 26: Anket- Sürü için Çoban Tutuyor musunuz? (%)

Gençlerin köyden kente göç etmesi ve çobandan kazanacağı geliri şehirlerde tekstil vb. işlerden kazanıyor olması, çobanlığın cazibesinin olmaması, bu mesleğin sürdürülmemesine neden olmuştur. Bu yüzden yetiştiricilerimizin %72'si çoban tutmamakta , çünkü çoban bulamamaktadırlar.

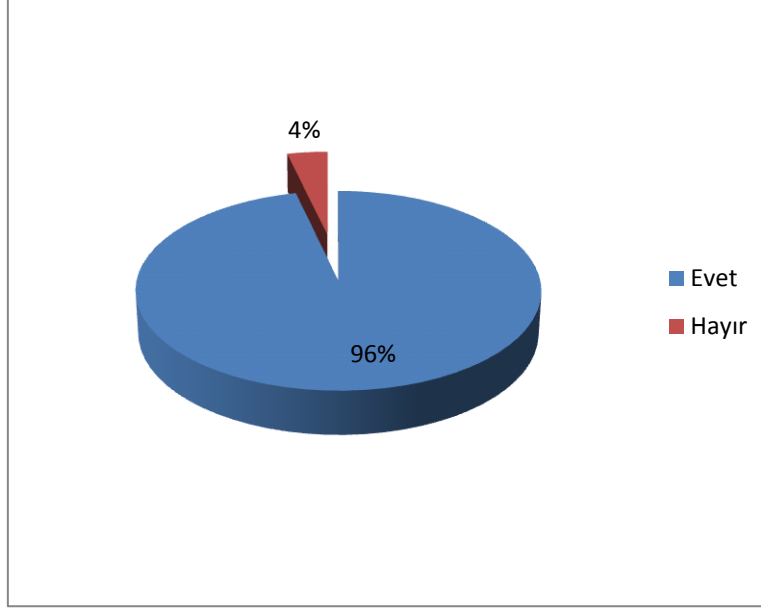
Grafik 27: Anket- Hane Halkı sayısı Nedir ? (%)

Yetiştiricilerimizin %67'si hane halkı 4 kişi ve üzerindedir.%33'ü ise 1-3 kişi arasındadır.

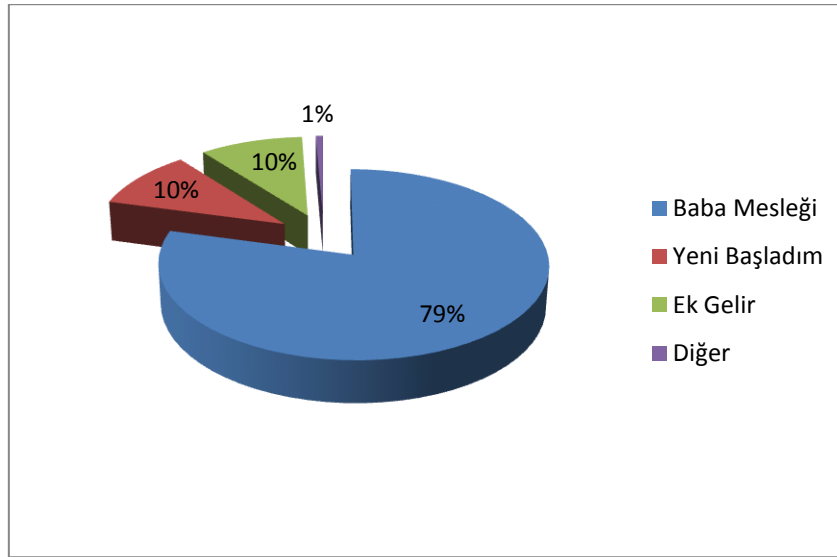

Grafik 28: Anket- Ek Yemleme Yapıyor musunuz ? (%)

Yetiştiricilerimizin %96'sı bir şekilde sürülerinde ek yemleme yapmaktadır. Özellikle kışın merayı kullanamamaları ve koç katım zamanlarında ek yemleme yapmaktadırlar. Sütçü ırklarda ek yemleme yapmak süt verimi için gereklidir.

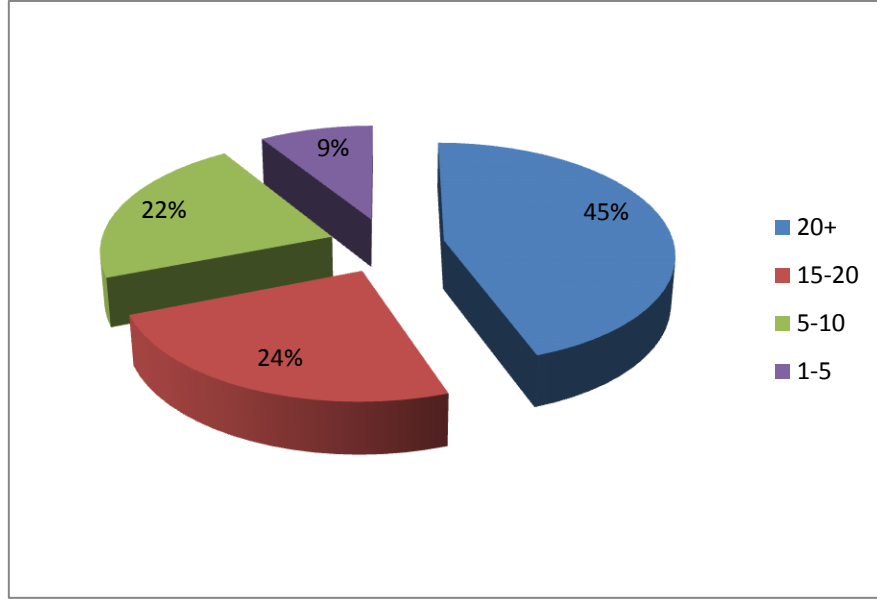
Grafik 29: Anket- Koyunculugu Başlama Nedenini Nedir ? (%)

Yetiştiricilerimizin %79'u baba mesleğini devam ettirmektedirler. %21'i ise bu mesleğe yeni başlamıştır.

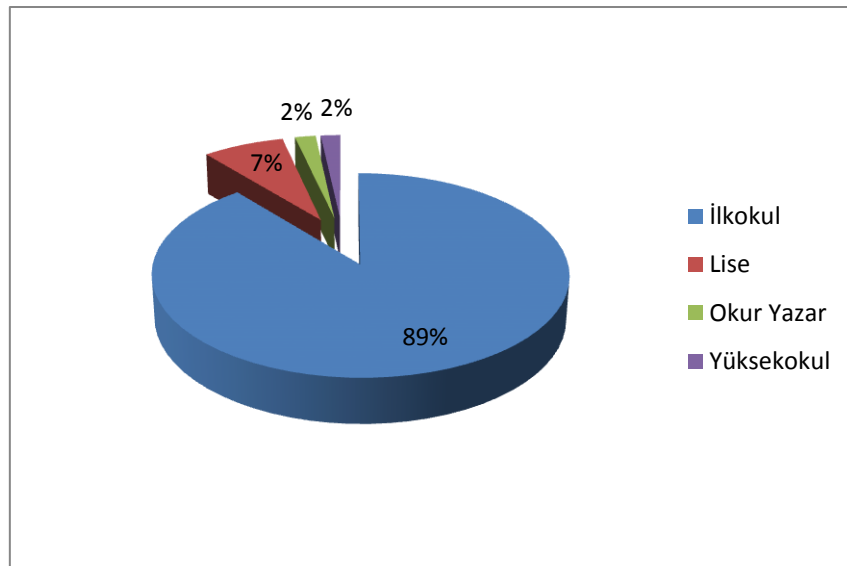

Grafik 30: Anket- Koyunculugu Ne Kadar Zamandır Yapıyorsunuz ? (%)

Yetiştiricilerimizin çoğunluğunun baba besleği olmasından dolayı %45'i 20 seneni üzerinde bu işi yapmaktadır. Koyun yetiştiriciliğini 1-10 arası yapan yetiştiricilerimiz ise %31'dir. Bu da koyun yetiştiricilerinin orta yaş ve üzeri olduğunu göstermektedir. Gençlerin koyun yetiştiriciliğine ciddi bir taleplerinin olmadığı göstermektedir. Devletin çeşitli desteklerle bu hayvancılık kolunu da cazip hale getirmesi gerekmektedir. Yoksa et açığının kapanması oldukça zor olacaktır.

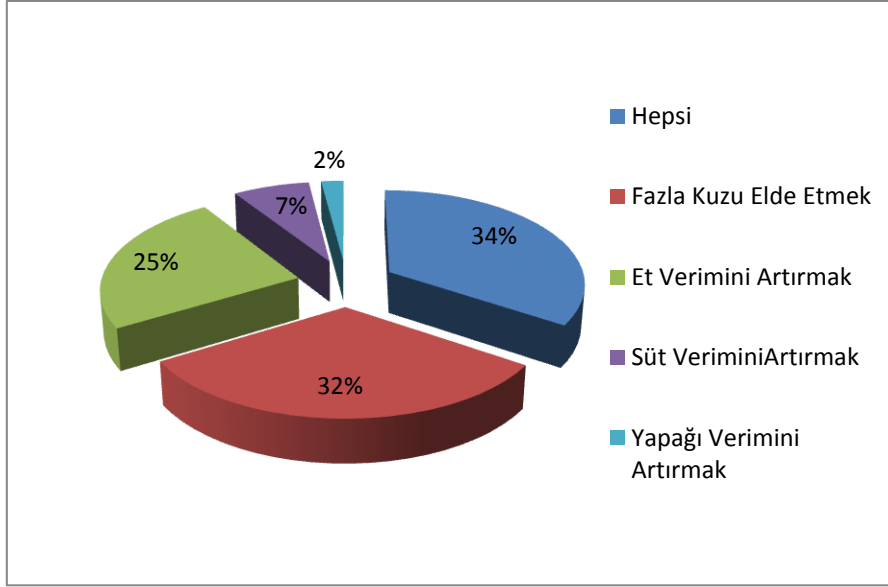
Grafik 31: Anket- Eğitim Durumunuz Nedir ? (%)

Yetiştiricilerimizin %89'u ilkökul mezunu, %7'si Lise, %2'si okur yazar diğer %2'si yüksekokul mezunudur.

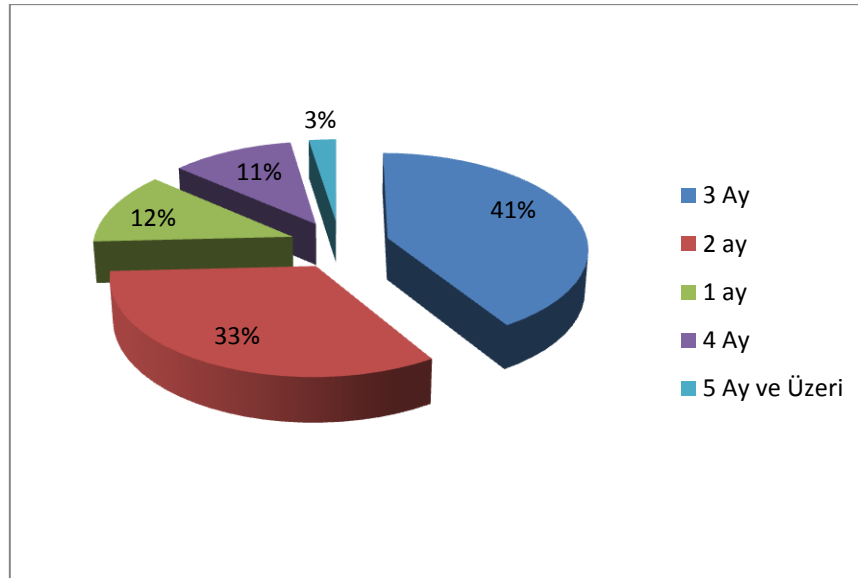

Grafik 32: Anket- Koyunculuktan Beklentiniz Nedir ? (%)

Yetiştiricilerimizin %34'ü koyunculukta bütün verim düzeylerini artırmak isterken, %32'si ise kuzu sayısını artırmak istemektedirler. Çünkü kuzular 18 kg karkas ağırlığına geldiği zaman elden hemen çıkarılmaktadır. Bu sürede 4-6 ay arasındadır. Ne kadar fazla kuzu elde ederler ise o kadar gelirleri artacaktır.

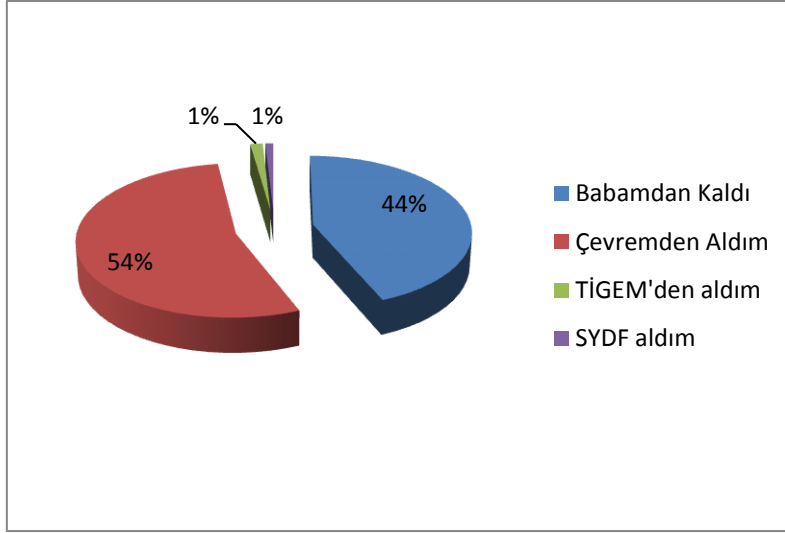
Grafik 33: Anket- Sağım süresi Kaç Aydır ? (%)

Yetiştiricilerimiz %41'i Kuzuyu süttten kestikten sonra 3 ay sağmaktadır. Kuzu etinin iyi gelir getirmesi, yetiştiricilerimizi daha fazla kuzu elde etme çabasına sokmaktadır. Bu yüzden 5 ay sağan yetiştiricimiz fazla bulunmamaktadır.

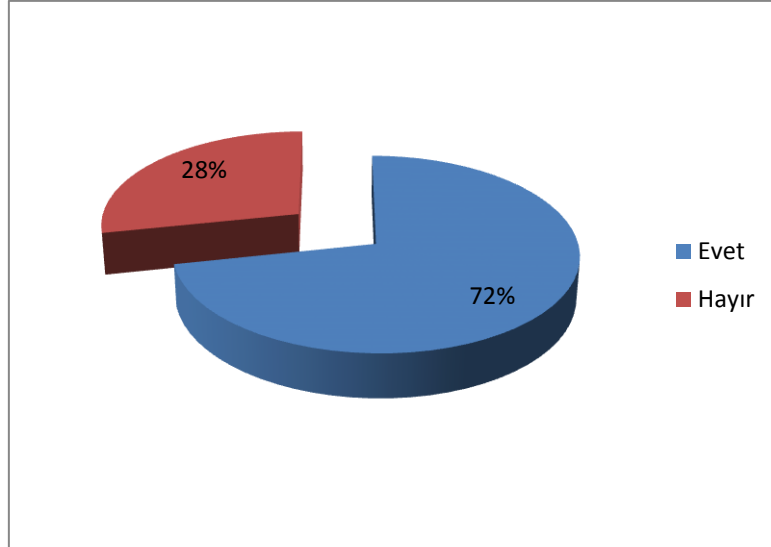

Grafik 34: Anket- Sürünüzü Nereden Aldınız ? (%)

Yetiştiricimizin %54'ü sürüsünü çevreden kendisinin aldığını, %44'ü babasından kaldığını belirtmişlerdir.

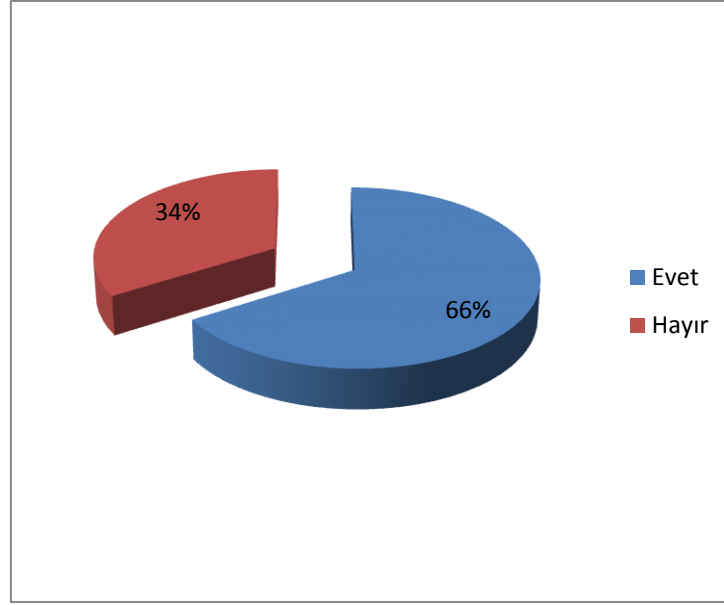
Grafik 35: Anket- Yapağıyı Değerlendiriyor musunuz ? (%)

Koyun yetiştiricilerimizin %72'si yapağıdan da gelir elde ettiklerini bildirmişlerdir.

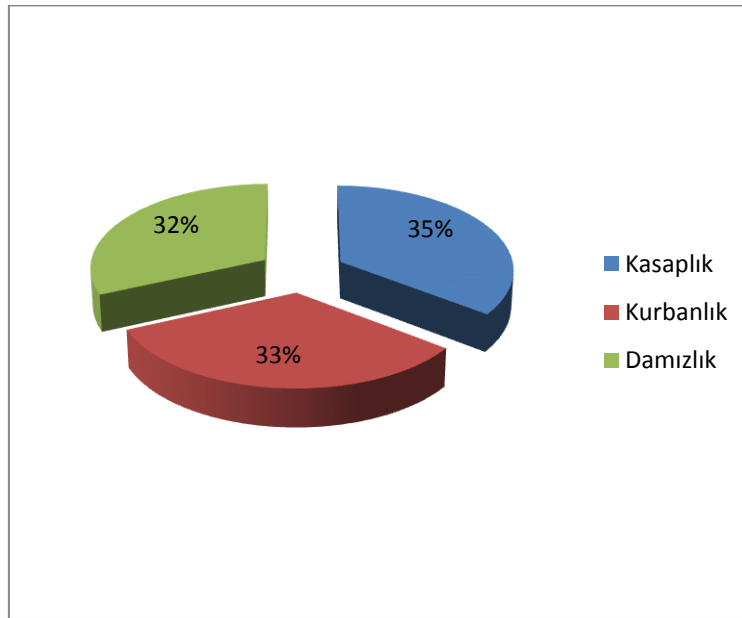

Grafik 36 : Anket- Sağım Yapıyor musunuz ? (%)

Yetiştiricilerimizin %66'sı sağım yaptıklarını, %34'ü ise sağım yapmadıklarını bildirmişlerdir. Sağım yapmayan yetiştiricilerimiz ise kuzunun süttten kesiminden sonra koç katımı yaptıkları bildirmişlerdir.

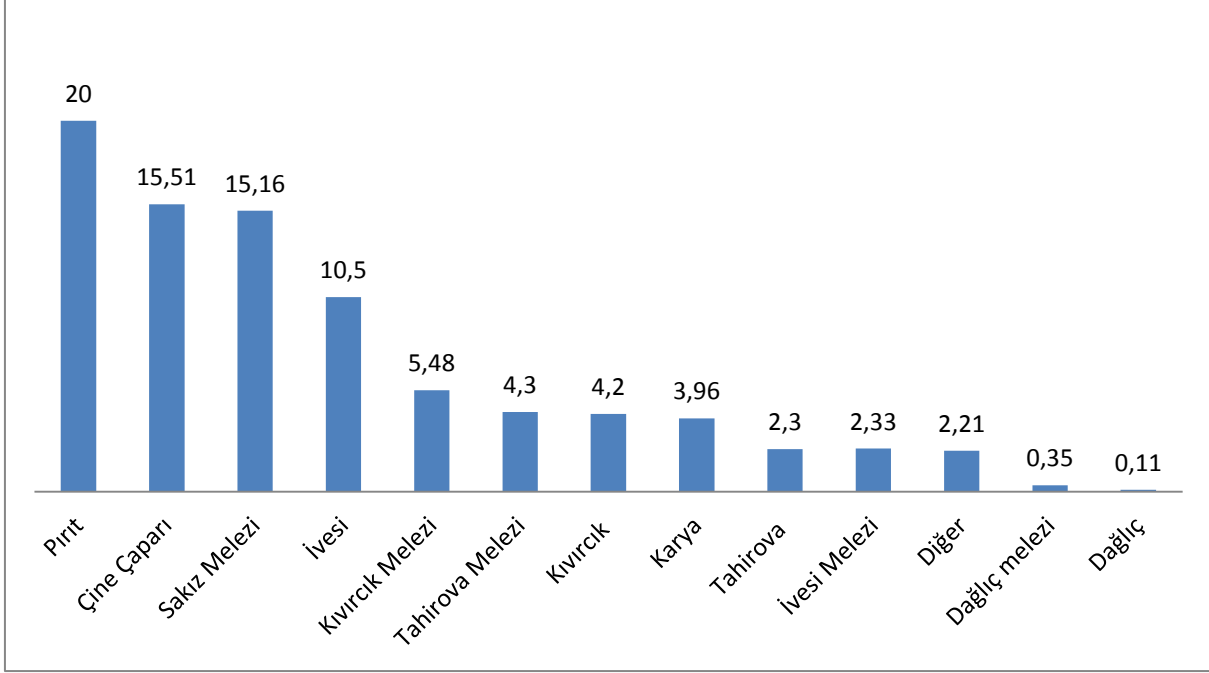
Grafik 37: Anket- Kuzuyu Değerlendirme şekli Nedir ? (%)

Yetiştiricilerimiz kuzularının %35'ini kasaplık kuzu olarak, %33'ünü kurbanlık kuzu olarak, %32'sini ise damızlık kuzu olarak değerlendirdiklerini bildirmişlerdir.

Grafik 38 :Anket- Hangi Genotipi Yetiştirmek İstersiniz ? (%)

Bölgede tercih edilen tip et yönlüdür. Pırlıt genotipi kötü çevre şartlarına ve hastalıklara dayanıklıdır. Eti lezzetlidir. Eti lezzetli olması kebabçılarında tercih ettikleri genotip çeşididir. Et veriminin iyi ve lezzetli olması bu ırkı et yönlü yetiştiriciliğinin yapılmasına ve günümüzde etin pahalı olması yetiştiricilerimize et yönlü genotiplerin yetiştiriciliğine yöneltmiştir. Denizli ilinde kuzu etinin yaygın tüketilmesi, büyük et restoranlarının yaygın oluşu, bölgenin turizme açık oluşu kuzu etine yıl boyu talebi doğurmaktadır. Ayrıca ilimizde yaygın olarak yayılım göstermesi bu genotipin bu bölgeye iyi adapte olduğunun göstergesidir.

Süt verimi için tercih edilen ırklar ise ağırlıklı olarak Çine Çaparı, Sakız ve İvesi melezleridir.

8. SONUÇ ve ÖNERİLER

Sürdürülebilir koyunculuk için Koyun popülasyonlarındaki değişimi ve hareketliliği bilmek, bu değişimi izleyecek bilgi akışı sağlamak ve buna göre koyunculunun geleceğine yön vermek gereklidir. Nihai hedef gelecekte yetiştiricilerimizin tuttıkları düzenli verim kayıtları ve soy takibini öngören belirli bir kayıt sistemini oluşturmak ve yetiştiricimizi de aktif olarak bu sistemde yer almasını ve karar vermesini sağlamaktır. Bu proje bundan sonra yapılacak projelere bilgi ve veri tabanı oluşturacaktır.

Projemizde gerçekleşen hedeflerimiz;

İlimizde yetiştirilen koyun ırkları ilçelere göre belirlenmiş ve mevcut durumun ortaya çıkarılmıştır. Koyunculukta genotip ile çevrenin uyumu çok önemli olduğu için bölgeye adapte olmuş koyun ırkları belirlenmiştir. Yetiştiricilerin koyunculuktan beklentileri hakkında bilgi edinilmiştir. Yetiştiricilerin koyunculuk hakkındaki bilgi ve eksik yönlerini tespit edilmiştir. Koyunculukta uygulamaların ve verimlerin kayıt altına alınmasının önemi öğretilmiştir. .Eldeki veriler ışığında ilimizin koyunculuk haritasını çıkartılmıştır.

Bu amaçla Denizli'nin tüm ilçelerinde ve koyunculunun yoğun yapıldığı tüm mahallerinde İşletme ziyaretleri ile mevcut koyun ırklarının belirlenmesi ve uygulanan anket çalışması sonucu koyun yetiştiricisini tanımaya hedeflenmiştir.

- 1- Ülkemizde yerli gen kaynaklarının verimsiz olduğu ve seleksiyonlara yanıt veremeyeceği ve geliştirmek için melezlemelerin yapılması gerektiği kanısı yaygındır. Oysa Yerli gen kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu yüzden işletmelerimizde her yıl farklı ırklarla melezleme yapıp,F1 dölünün melez azmanlığdan yararlanmak yerine, yetiştirmeye karar verdiğimiz ırkı melezlemeden, doğal seleksiyonla kayıt tutarak yetiştirmektir. Bu şekilde pedigrisini tuttuğumuz koyunların verim özellikleri iyi olan kuzuları damızlık olarak ayırarak sürümüzün verim özelliğini artırabiliriz.
- 2- İlimizde geliştirilmiş ve bölgelerin bakım-besleme koşullarına uyum göstermiş koyun tiplerine yeniden sahip çıkılması konusudur. Bu projemiz ile ilçelerimizdeki baskın koyun genotiplerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bundan sonraki projelerimizde de ilimizdeki koyun ırklarının iklim, rakım ve bitki örtüsüne göre bölgelere uygun koyun genotiplerinin kayıt altına alarak yetiştirilmesi gerekmektedir. Web tabanlı bir veri programı ile kayıt altına alınan işletmedeki ırkların verimleri ve ilerlemeleri takip edilebilecektir. Bu da Ülkemize örnek olmalıdır.
- 3- Ülkemizde yeni geliştirilen kültür ırklarında bölgemize uygun olanlarında yetiştirilmesi ancak başka ırklarla melezlemelerinin izin verilmemesidir.

- 4- Düz ve ovalık arazilerde sütçü, engebeli arazilerde ise etçi koyun ırklarının olduğu işletmeler oluşturulmalıdır. Sütçü bir ırkı arazi şartları ve rakımı uygun olmayan işletmelere kaydının yapılmasını izin verilmemelidir. Bu gibi yaptırımları getirerek işletmelerin karma ırklardan oluşmasını engellenmelidir.
- 5- İlimizde damızlık ihtiyacımızı sağlayacak özel damızlık işletmelerin oluşturulması gerekmektedir. Yetiştiricilerimiz koç katımında hayvan pazarından, komşudan vb. yerlerden damızlık koç ihtiyaçlarını sağlamamalıdır. Bu nedenle damızlıkçı işletmeler devlet tarafından destekleme kapsamına alınmalıdır.
- 6- Koyun sayısındaki azalmanın nedenlerinden biri, çoban ücretidir. Ehil çoban bulunamaması, koyunculğun en önemli sorunlarından biridir. Bu yüzden birçok yetiştirici koyunculğu bırakma noktasına gelmiştir. Sertifikalı çoban yetiştirme eğitimleri düzenlenerek bu alandaki boşluk doldurulmalı ve çobanlık mesleği cazip hale getirilmelidir.
- 7- Mevcut mera alanları aşırı otlatma nedeniyle çorak, verimsiz ve erozyon tehlikesi altındadır. Koyun üretimini artırmak için, otlatma sorununun çözümlenmesi gereklidir. Mera ıslahı, otlatma kapasitesinin belirlenerek otlatmanın mera alanı, hayvan sayısı, süre dikkate alınarak yapılması, münavebeli otlatma sisteminin geliştirilmesi ve uygulanması sağlanmalıdır.
- 8- Hayvanların barınma yerleri taş, kerpiç ve briketten yapılmıştır. Küçükbaş hayvan yetiştiricileri kullandıkları geleneksel usuller, uygun olmayan barınak şartları, yetersiz bakım ve besleme şartları ile koyunculuk faaliyeti yapmaya çalışmaktadır (Şahinli, 2011). Kötü şartlarda yapılan koyun yetiştiriciliği, hayvan verimini düşürmekte ve ölüm vakaları kaçınılmaz olarak artmaktadır. Koyun yetiştiriciliğinde yüksek yatırım gerektiren alt yapı yatırımlarına ihtiyaç duyulmamaktadır. Koyun yetiştiriciliğinde, yapısal yönden soğuk rüzgarlar ve yağışlara karşı gerekli korumayı sağlayan ve yeterli havalandırma olanağı veren, kuru zeminli bir ağılın inşa edilmesi çok önemlidir. Ağılı oluşturan birimler; dinlenme yeri, yemleme ve yem koruma bölmesi, sağım hane ve süt odası, kırkım ve yapağı koruma bölmesi, özel bölmeler ve gezinti avlusudur. Açık ağıllar U ve L şeklinde sundurmalardan modern şekilde yapılmalıdır.
- 9- Üretim politikaları içinde kısa dönemde et, süt, yapağı ve deri gibi ürünlerin fiyat oluşumunda desteklemelerinin ve düzenlemelerinin yapılması zorunludur. Söz konusu destekleme ve düzenlemeler, AB ülkelerinde olduğu üzere Ortak Piyasa Düzenleri(OPD)'ne benzer bir şekilde gerçekleştirilmelidir.
- 10- Kredi maliyetlerinin düşürülmesi ve çeşitlendirilmesinin yanı sıra, kredi veren kurum/kuruluşların sayısının artması ile rekabet artacak bu da kredi faiz oranlarını

düşürecektir. İşletmeler bu sayede daha ekonomik şartlarda kredi kullanarak, işletmelerini büyütecektir.

- 11- Küçük ve dağınık işletmelerin büyümesi ve birleştirilmesi, işletmelerin uzmanlaşması sağlanmalıdır. Bununla birlikte girdilerin sağlanması ve çıktıların değerlendirilmesi için tarımsal kooperatifçiliğin desteklenmesi, temel koşuldur. Bu yaklaşım, üreticiyi sanayici durumuna getirerek katma değerin üreticide kalmasına neden olacaktır.
- 12- Pazarlamada da yatay ve dikey bütünleşmeye dayaklı bu örgütlenme modeli gerçekteştirilmelidir. Bu modelin adı da, üretimde de rol alan kooperatif örgütlenmedir. Yurt içi pazarlamada bir önemli olgu da ticaret borsalarıdır. Ticaret borsalarında da kooperatifler etkin olmalıdır. (kaymakçı)
- 13- Dış ticarete de iki konu öne çıkar. Bunlardan birincisi, plansız dış satımdır. Plansız dış satım, üretimi de olumsuz etkilemekte, anaç varlığın yok edilmesine neden olmaktadır. İkincisi de, kaçak hayvan girişi ve çıkışıdır. Kaçakçılık mutlaka ortadan kaldırılmalıdır.(kaymakçı)
- 14- Türkiye koyun yetiştiricilerinin sorunlarına yönelik çözümler, iç dinamik harekete geçirilerek, ancak dış dinamiklerin olumsuz payını azaltarak bulunabilir. Bunun için bütün ilgi gruplarını bir araya getirerek eşgüdüme gereksinim vardır. Eşgüdümler, bölgesel ve ulusal düzeyde gerçekteştirilmelidir. Bu yaklaşım içinde Üniversitenin Zooteknik Bölümü, Bölge İllerin Damızlık Koyun-Keçi Yetiştirici Birliği başta olmak üzere, özellikle Batı Anadolu illerinde birlikler ile ortaklaşa çalışma yapılmalıdır.(kaymakçı)

9.KAYNAKÇA

1. Batı Akdeniz Küçükbaş Hayvancılık Çalıştayı Sonuç Raporu 2015 Doç. Dr. Özkan ELMAZ
2. FAOSTAT Verileri
3. İl Müdürlüğü Verileri
4. Koyun Keçi Genetik Islah Çalıştayı 2014
5. TÜİK Verileri
6. Türkiye Evcil Hayvan Kaynakları, GTHB TAPGEM, Ankara Ankara-2009
7. Türkiye'de Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği, M.Kaymakçı
8. <http://eski.ankaratb.tobb.org.tr/>
9. <http://www.hazimgokcen.net/>
10. Küçükbaş hayvancılık Çalıştayı Raporu, Hakkari,2012
11. <http://www.tarim.gov.tr/TAGEM/Belgeler/SUNULAR/K%C3%BC%C3%A7%C3%BCkbas%20H.A.%C3%87.G.%C4%B0rfan%20DA%C5%9EKIRAN.pdf> DAŞKIRAN,İ.,2014
12. Türkiye Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği Üzerine Teknik ve Ekonomik Yaklaşımlar KAYMAKÇI,M., 2012
13. Türkiye' de Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği KAYMAKÇI,M.,KARACA,O.,TAŞKIN,T.
14. <http://www.tzob.org.tr/>
15. Koyunculuk Açısından Batı Anadolu İllerinin Sınıflandırılması, GEVREKÇİ,Y.,TAŞKIN,T., ATAÇ,F.E.,TAKMA,Ç.,AKBAŞ,Y.,Kafkas Üni. Vet. Fak. Dergisi, 17(5):755-760 ,2011

10. ÇALIŐMALARDAN GÖRÜNTÜLER

Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması

Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması

Denizli İli Koyunculuk Haritasının Oluşturulması

